

INFRASTRUKTURA KULTURY

POLITYKA SPÓJNOŚCI, ATRAKCYJNOŚĆ MIAST

Katarzyna Wojnar, Mirosław Grochowski

INFRASTRUKTURA KULTURY – POLITYKA SPÓJNOŚCI A ATRAKCYJNOŚĆ MIAST

Badanie ewaluacyjne zrealizowane w ramach konkursu dotacyjnego programu „Obserwatorium Kultury” Narodowego Centrum Kultury

Zespół badawczy:

Katarzyna Wojnar (koordynator badania), Antoni Burzyński (koordynator projektu), Mirosław Grochowski (współpraca ekspercka), Agnieszka Dragon (wsparcie logistyczne i organizacyjne), Zuzanna Fogtt (opieka administracyjna), Magda Leszko (opieka księgową)

Kontakt: Katarzyna Wojnar – k.wojnar@uw.edu.pl

Skład tekstu i okładka: Katarzyna Wojnar

Opracowanie graficzne: Adam Płoszaj

Tłumaczenie streszczenia: Katarzyna Wojnar

Raport przygotowano przy użyciu czcionki Apolonia autorstwa dra Tomasza Wełny. Apolonia to krój pisma specjalnie dostosowany do pisowni i ortografii języka polskiego.

COPYRIGHT BY KATARZYNA WOJNAR, MIROSŁAW GROCHOWSKI

Warszawa 2011

SPIS TREŚCI

_____	<i>STRESZCZENIE / SUMMARY</i>	3
	WPROWADZENIE	5
	METODOLOGIA	11
	KONTEKST TEORETYCZNY	18
	STRUKTURA INWESTYCJI W INFRASTRUKTURĘ KULTURY	25
	WPŁYW NA ŻYCIE KULTURALNE I ARTYSTYCZNE	51
	WPŁYW NA ATRAKCYJNOŚĆ MIAST	79
	WNIOSKI I REKOMENDACJE	91
	_____ <i>BIBLIOGRAFIA</i>	95

STRESZCZENIE

Podobnie jak kultura sama w sobie, inwestycje w infrastrukturę kultury wpływają na atrakcyjność osiedleńczą i lokalizacyjną regionów dla mieszkańców i inwestorów, determinują rozwój turystyki, tworzą rynek pracy, kreują przemysły kulturowe, wzbudzają mnożnikowe procesy gospodarcze współokreślane rozwojem infrastruktury społecznej, współokreślają funkcje metropolitarne miast oraz sprzyjają alokacji zasobów ludzkich w sektorach rozwojowych.

Prezentujemy Państwu wyniki badania, którego celem była ewaluacja oddziaływania inwestycji finansowanych z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej w infrastrukturę kultury w polskich miastach na realizację celów Narodowej Strategii Kultury oraz atrakcyjność polskich miast.

Wyniki obejmują zarówno analizy ilościowe oparte na stworzonych na potrzeby badania bazach danych projektów oraz danych Głównego Urzędu Statystycznego, jak również analizy jakościowe oparte na badaniach terenowych w pięciu polskich miastach. W ramach studiów przypadku w Łodzi, Olsztynie, Szczecinie, Warszawie i Wrocławiu przeprowadzono 48 wywiadów z przedstawicielami lokalnych środowisk kultury, przeprowadzono wizytacje zrealizowanych projektów oraz zebrano niezbędne informacje o inwestycjach.

Autorzy i zespół badawczy chcieliby niniejszym serdecznie podziękować za udzieloną w toku realizacji badania pomoc i wsparcie ze strony respondentów i beneficjentów projektów. Bez ich cierpliwości, wyczerpujących odpowiedzi na pytania, entuzjazmu i zaangażowania raport ten nie mógłby powstać.

W okresie 2004-2013, czyli w ramach obu okresów programowania UE, w polskich miastach zrealizowano 458 projektów z zakresu infrastruktury kultury o wartości przekraczającej 9,5 miliarda złotych przy wkładzie UE w wysokości ponad 5 miliardów złotych. Proporcje pomiędzy okresami w różnych regionach kształtowały się różnie. Widać bardzo dużą aktywizację miast województw dolnośląskiego, pomorskiego i podlaskiego oraz relatywną dezaktywizację miast zachodniopomorskiego, wielkopolskiego i podkarpackiego. Zbliżone zaangażowanie widoczne jest w lubuskim, łódzkim, warmińsko-mazurskim i mazowieckim.

Sumarycznie najwięcej środków na infrastrukturę w miastach przeznaczono w największych polskich miastach - metropolii górnośląskiej (1404 mln) oraz Krakowie (1004 mln), Trójmieście (923 mln), Warszawie (898 mln), Wrocławiu (735 mln) i Łodzi (658 mln). Najwyższą wartość na mieszkańca osiągnęły projekty zrealizowane w Zamościu (2654 zł), Olsztynie (1644 zł), Gorzowie Wielkopolskim (1457 zł), Krakowie (1328 zł) i Opolu (1312 zł).

SUMMARY

Like the cultural sector itself, investments in cultural infrastructure influence the residential and locational attractiveness of regions for residents and investors, determine the development of tourism, create the labour market, create cultural industries, raise multiplier economic processes co-defined by development of social infrastructure, define functions of metropolitan cities and facilitate the allocation of human resources in developing sectors.

We would like to present you the results of the study, which aim was to evaluate the impact of investments financed from the EU structural funds in the infrastructure of culture in the Polish cities from the point of view of the objectives of the National Strategy for Culture and the attractiveness of Polish cities.

The results include both quantitative analysis based on databases created especially for this project and the data from the Central Statistical Office, as well as qualitative analysis based on field studies in five Polish cities. The case studies in Lodz, Olsztyn, Szczecin, Warsaw and Wroclaw involved conducting 48 interviews with representatives of local cultural environments, carrying out visits to completed projects and collecting necessary information about investments.

The authors and the research team would like to express their sincere gratitude to all the respondents and beneficiaries of projects who have given a lot of help and support in the course of field studies. Without their patience, comprehensive answers, enthusiasm and commitment this report could not be created.

In Polish cities in the period 2004-2013, which is within both of the EU programming periods, 458 investments in cultural infrastructure have been completed. These projects are worth more than 9.5 billion zlotys with the EU's contribution of more than 5 billion. The proportions between the periods differ in different regions. In the current period a substantial activation is seen in cities of Lower Silesia, Pomerania and the relative deactivation of Podlasie and cities of West Pomerania, Greater Poland and Subcarpathian region. Similar commitment is evident in Lubuskie, Lodzkie, Warmia and Mazury and Mazovia.

Overall, most of the expenses in cultural infrastructure too place in major Polish cities – Upper-Silesia Metropolis (1404 million), Krakow (1004 million), Tri-City (923 million), Warsaw (898 million), Wroclaw (735 million) and Lodz (658 million). Projects with the highest per capita value were implemented in Zamosc (2654 zł), Olsztyn (1644 zł), Gorzow Wielkopolski (1457 zł), Krakow (1328 zł) and Opole (1312 zł).

.

WPROWADZENIE

CEL BADANIA

Głównym celem zrealizowanego badania była ewaluacja wpływu polityki spójności UE w okresie programowania 2004-2006 (ex-post) oraz 2007-2010 (on-going) na infrastrukturę sektora kultury oraz na atrakcyjność polskich miast.

Celami szczegółowymi ewaluacji były:

I. Ocena wpływu polityki spójności na rozwój kultury w miastach poprzez inwestycje w infrastrukturę kultury (cel wynikający z celu strategicznego Narodowej Strategii Kultury na lata 2004-2013) w tym na:

- 1) zmniejszenie luki cywilizacyjnej poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury;
- 2) zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju kultury;
- 3) poprawę warunków działalności artystycznej;
- 4) zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywną ochronę zabytków;
- 5) wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury;
- 6) efektywną promocję twórczości;
- 7) wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury;
- 8) wzrost efektywności zarządzania sferą kultury.

II. Ocena wpływu polityki spójności na wzrost atrakcyjności polskich miast (cel wynikający z celów strategicznych polityki spójności), w tym na:

- 1) atrakcyjność osiedleńczą i lokalizacyjną miast dla mieszkańców i inwestorów;
- 2) rozwój turystyki;
- 3) rynek pracy;
- 4) przemysły kulturowe;

5) mnożnikowe procesy gospodarcze, współokreślane rozwojem infrastruktury społecznej;

6) funkcje metropolitarne miast;

7) alokację zasobów ludzkich w sektorach rozwojowych.

ZNACZENIE TEMATU

Zaproponowana tematyka i zakres badania dotyczy nowych obszarów, słabo zidentyfikowanych w badaniach nad ekonomiką kultury oraz nad rozwojem miast. Ma ono charakter innowacyjny zarówno jeżeli chodzi o przedmiot badania (infrastruktura kultury), przestrzenny i horyzontalny charakter badania (główną jednostką badawczą były duże i średnie miasta) oraz poprzez fakt, że jest to pierwsza w Polsce równoległa ewaluacja oddziaływania polityki spójności zarówno na realizację ogólnych celów polityk rozwojowych, jak też specyficznie na realizację celów Narodowej Strategii Kultury.

INFRASTRUKTURA KULTURY A EFEKTY MNOŻNIKOWE

Według Narodowej Strategii Kultury na lata 2004-13 inwestycje podejmowane w obszarze kultury poza niewymiernymi społecznymi profitami mają również swój czysto ekonomiczny wymiar. Autorzy strategii postulują, że każda złotówka zainwestowana w sferę prawidłowo zarządzanej kultury, w skali kraju, daje zwrot w postaci kilku złotych. Zatem finansowanie działalności kulturalnej tworzy warunki awansu społecznego i edukacyjnego dla odbiorców, tworzy impuls rynkowy dla rozwijania się przemysłów kulturowych, co w konsekwencji przyczynia się do wzrostu PKB. Inwestycje w infrastrukturę kultury podobnie jak inne tego typu przedsięwzięcia mają również efekty mnożnikowe (MKiDN, 2004).

Strategia wyróżnia dwa rodzaje efektów mnożnikowych. Pierwszy dotyczy bezpośredniej rozbudowy regionalnej bazy ekonomicznej, związanego z tym impulsu rozwojowego poprzez poprawę sytuacji rynkowej i marketingowej istniejących podmiotów gospodarczych (np. pozytywna zmiana wizerunku regionu) oraz poprawę poziomu życia mieszkańców (rozbudowa konkretnych „urządzeń” kultury), a także przez wzrost liczby miejsc pracy związanych z procesem realizacji inwestycji, a następnie z funkcjonowaniem nowych elementów majątku trwałego regionu (MKiDN, 2004).

Drugi rodzaj efektów wzmiankowany w strategii wynika ze stymulującego oddziaływania wydatków publicznych poprzez mnożniki dochodowo-popytowe. Wydatki, dostarczając bowiem zwiększonych dochodów podmiotom gospodarczym i gospodarstwom domowym, pobudzają ich dodatkowy popyt, który w znakomitej części oddziałuje na miejscowe rynki towarów i usług (MKiDN, 2004).

W tym kontekście warto również wymienić bardziej konkretne wskaźniki, które postuluje raport Polska 2030 – tzw. miary sukcesu w obszarze kapitału społecznego:

- zwiększenie poziomu zaufania między ludźmi do 35–40% (według danych CBOS)
- raz podwojenie wartości indeksu aktywności obywatelskiej do 26-30% (według indeksu Center for Democracy and Civil Society),
- zwiększenie stałej frekwencji wyborczej w wyborach parlamentarnych i prezydenckich do poziomu powyżej 60%,
- zmniejszenie różnic w liczbie organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców i osiągnięcie w skali całego kraju poziomu ok. 20 organizacji na 10 000 mieszkańców,

- zmniejszenie odsetka obywateli nieuczestniczących w kulturze z obecnych 60% do 30% w 2030 roku,
- zwiększenie wkładu sektora kultury w PKB do poziomu 5–6% PKB; maksymalne zwiększenie dostępu do zasobów dziedzictwa kulturowego dzięki ich pełnej digitalizacji.

DLACZEGO INFRASTRUKTURA?

W dotychczasowych badaniach realizowanych w ramach Obserwatorium Kultury problematyka oddziaływania inwestycji w infrastrukturę kultury nie była poddawana wnikliwej analizie. Spośród różnych aspektów działalności kulturalnej i artystycznej rozwój infrastruktury kultury charakteryzuje największymi potrzebami inwestycyjnymi, które często przekraczają możliwości finansowe społeczności lokalnych oraz instytucji samorządowych.

Co więcej, w obliczu nadrabiania zaległości cywilizacyjnych przez polskie miasta inwestycje w infrastrukturę kultury są często postrzegane jako mniej priorytetowe niż inwestycje w infrastrukturę komunalną, transportową, teleinformatyczną, czy edukacyjną. Zewnętrzne źródła finansowania inwestycji w infrastrukturę kultury oraz odgórne interwencje wspierające tego typu przedsięwzięcia, w tym polityka spójności UE, mają fundamentalne znaczenie dla powstawania nowych i rozbudowy lub modernizacji istniejących placówek kulturalnych.

Infrastruktura kultury jest warunkiem koniecznym do prowadzenia wielu form działalności kulturalnej i artystycznej, nie przesądza jednak o jakości i dostępności tej oferty. Inwestycje w infrastrukturę kultury mogą potencjalnie wywołać wiele efektów mnożnikowych (np. poszerzenie oferty kulturalnej, zwiększenie dostępności i partycypacji w kulturze, polepszenie kompetencji kadr kultury i efektywności zarządzania działalnością kulturalną, wzmocnienie sieci instytucji kulturalnych w tym

sieci NGO, podniesienie walorów architektonicznych i estetycznych otoczenia, itd.), a w konsekwencji przyczynić się do zwiększenia atrakcyjności miast dla mieszkańców i odwiedzających.

Właśnie z uwagi na wysoką nakładowość oraz potencjalne efekty mnożnikowe istnieje potrzeba ewaluacji oddziaływania inwestycji w infrastrukturę kultury na atrakcyjność miast oraz realizację celów strategicznych Narodowej Strategii Kultury.

DLACZEGO MIASTA?

Niniejsze badanie miało charakter przestrzenny, a główną jednostką analizy były polskie miasta. W ramach dotychczasowych badań Obserwatorium Kultury zrealizowano kilka projektów koncentrujących się na wymiarze miejskim, jednak nadal brakuje wyczerpującej przekrojowej analizy oddziaływania inwestycji w infrastrukturę kultury na polskie miasta. Dominująca część literatury przedmiotu (por. D. Brooks 2000, M. Castells 1998, E. Currid 2007, R. Florida 2005, 2008, B. van Heur 2010, J. Howkins 2008, J. Jacobs 1970, Ch. Landry 2008, D. Thorsby 2001, etc.) wskazuje na koncentrację szeroko rozumianej działalności kulturalnej w miastach i wskazuje, że jest to najbardziej adekwatny poziom do dokonywania jej pomiarów. Stąd w ostatnim okresie zainteresowanie analizą usług wyższego rzędu, do jakich zalicza się kultura, w miastach wyraźnie wzrosło (m. in. Sassen 1991, Jałowiecki 1999, Kukliński i in. 2000, Taylor 2001, ESPON 1.1.1 2004, Gorzelak, Smętkowski 2005, Hall, Pain 2006).

Zainteresowanie problematyką rozwoju miast widoczne jest również w dokumentach strategicznych takich jak Europejska Perspektywa Rozwoju Przestrzennego (ESDP, 1999), Strategia Lizbońska (2000), Agenda Terytorialna UE (2007), Strategia Europa 2020 (2010), Raport Polska 2030 (2010), czy zaktualizowana Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania

Kraju (2011). Wynika to z powszechnego przekonania badaczy i twórców polityk na poziomie unijnym, krajowym i regionalnym, że współcześnie to właśnie miasta, a szczególnie ośrodki metropolitalne, stały się głównymi centrami rozwoju pełniąc funkcje usługowe, zarządcze, handlowe, komunikacyjne i symboliczne kluczowe dla zapewnienia mieszkańcom pożądanej jakości życia.

Teorie opisujące procesy metropolizacji postulują, że we współczesnym modelu rozwoju kluczowe znaczenie mają jakościowe aspekty specyficznego środowiska miejskich interakcji gospodarczych, społecznych, symbolicznych i przestrzennych (Castells 2002, Hilpert 1992; Simmie 1998). Ta charakterystyczna konfiguracja umożliwia jednostkom i grupom wolną ekspresję przyczyniającą się do powstawania innowacji technologicznych i społecznych, tworzenia nowych wartości, wzorów kulturowych i stylów życia.

ZASIĘG PRZEDMIOTOWY.

Proponowane badanie objęło projekty sfinansowane z funduszy strukturalnych perspektywy 2004-2006, których okres kwalifikowalności upłynął wraz z końcem 2010 roku. Uzupełnieniem badania była również analiza dotychczas zrealizowanych projektów infrastruktury kultury sfinansowanych w ramach perspektywy 2007-2013 polityki spójności. Tak szeroki zasięg przedmiotowy badania obejmujący projekt infrastruktury komunalnej, środowiskowej i komunikacyjnej pozwolił na analizę wydatków na infrastrukturę kultury na tle wydatków na inne kategorie interwencji funduszy strukturalnych UE.

- ZPORR 1.3 Regionalna infrastruktura społeczna
- ZPORR 1.4 Rozwój turystyki i kultury
- ZPORR 3.2 Obszary podlegające restrukturyzacji

- ZPORR 3.3 Zdegradowane obszary miejskie, przemysłowe i powojenne
- ZPORR 3.5 Lokalna infrastruktura społeczna
- INTERREG POLSKA-CZECZY 2.1 Rozwój turystyki
- INTERREG POLSKA-LITWA-KALININGRAD
- INTERREG POLSKA-MEKLEMBURGIA B-3 Działania na rzecz stworzenia uwarunkowań infrastrukturalnych dla rozwoju specyficznej oferty turystycznej
- INTERREG POLSKA-MEKLEMBURGIA F-2 Działania na rzecz rozbudowy i zachowania placówek kulturalnych i oświatowych o znaczeniu transgranicznym
- INTERREG POLSKA-SAKSONIA A2. Poprawa możliwości rozwoju turystyki w celu stworzenia transgranicznego obszaru ruchu turystycznego i wypoczynku
- INTERREG POLSKA-BIAŁORUŚ-UKRAINA 1.3 Rozwój infrastruktury okołobiznesowej i turystyki
- INTERREG POLSKA-BIAŁORUŚ-UKRAINA 2.1 Wzmocnienie instytucjonalnej współpracy transgranicznej oraz podniesienie jakości kapitału ludzkiego
- PO Infrastruktura i Środowisko – Działanie 11.1, 11.2, 11.3
- PO Innowacyjna Gospodarka – Działanie 6.4
- RPO Województwa Dolnośląskiego – Działanie 6.4
- RPO Województwa Kujawsko-Pomorskiego – Działanie 3.3, 6.2, 7.1, 7.2
- RPO Województwa Lubelskiego – Działanie 3.2, 7.1
- RPO Województwa Lubuskiego – Działanie 4.3, 5.1, 5.2
- RPO Województwa Łódzkiego – Działanie 5.4, 6.1
- RPO Województwa Małopolskiego – Działanie 3.2, 3.3, 5.2
- RPO Województwa Mazowieckiego – Działanie 5.2, 6.1
- RPO Województwa Opolskiego – Działanie 5.3, 6.1, 6.2

- RPO Województwa Podkarpackiego – Priorytet 6, Działanie 7.2, 7.3
- RPO Województwa Podlaskiego – Działanie 3.1, 6.3
- RPO Województwa Pomorskiego – Działanie 6.1, 6.2, 6.3, 9.1, 9.3 Poddziałanie 3.2.1, 3.2.2, 8.1.1
- RPO Województwa Śląskiego – Działanie 4.1, 6.1, 6.2
- RPO Województwa Świętokrzyskiego – Działanie 5.2, 5.3, 6.1, 6.2
- RPO Województwa Warmińsko-Mazurskiego – Działanie 4.2, 4.3, Poddziałanie 2.1.5, 2.1.6
- RPO Województwa Wielkopolskiego – Działanie 4.1, 4.2, 6.2
- RPO Województwa Zachodniopomorskiego – Działanie 5.6, 6.6, Poddziałanie 5.2.1, 5.2.2, 6.2.1, 6.2.2

Z powodu braku wyczerpujących danych badanie nie objęło projektów realizowanych w ramach Europejskiej Współpracy Terytorialnej, tzw. „środków norweskich” oraz instrumentów takich jak JESSICA.

ZASIĘG PODMIOTOWY

Badanie objęło najważniejszych beneficjentów projektów infrastruktury kultury, t.j. jednostki samorządu terytorialnego, uczelnie wyższe, instytucje kultury, agencje i inne jednostki budżetowe, organizacje pozarządowe i inne. W badaniach jakościowych uwzględnione zostały również najważniejsze grupy odbiorców inwestycji w infrastrukturę kultury, czyli społeczności lokalne, eksperci, środowiska twórcze i opiniotwórcze, kuratorzy, krytycy sztuki, animatorzy, aktywiści, członkowie środowisk artystycznych, jak również osoby odpowiedzialne za promocję kultury. Podczas każdego z badań terenowych badacze starali się tak dobierać grupę respondentów, aby prezentowała ona możliwie szerokie spektrum poglądów na kwestie infrastruktury kultury w danym mieście.

ZASIĘG PRZESTRZENNY.

Badanie objęło **wszystkie polskie miasta na prawach powiatu**, czyli **65 miast**, w tym wszystkie miasta wojewódzkie i znaczące ośrodki drugiego i trzeciego rzędu. Tym samym badanie objęło oddziaływanie interwencji z zakresu infrastruktury kultury realizowanych w ramach polityki spójności na ośrodki zamieszkałe przez ok. **12,7 milionów osób**, czyli ok. jednej trzeciej populacji Polski.

Pogłębione badania jakościowe zrealizowane zostały w pięciu polskich miastach – Łodzi, Olsztynie, Szczecinie, Warszawie i Wrocławiu. Przykłady ilustrujące zaobserwowane zależności przyczynowo-skutkowe umieszczone w części analitycznej pochodzą właśnie z tych miast.

DANE

W analizie wykorzystano szereg danych ilościowych. W zakresie wskaźników projektów infrastruktury kultury badacze stworzyli własną bazę danych w oparciu o zasoby Mapy Dotacji UE (www.mapadotacji.gov.pl). Pozostałe wskaźniki zostały stworzone w oparciu o Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego. Źródło i zakres czasowy podawany jest każdorazowo w opisie rysunku, tabeli lub mapy. Użyte dane mają różne zakresy czasowe. Wiąże się to przede wszystkim z ich ograniczoną dostępnością. Należy podkreślić, że

starano się uwzględnić dane najbardziej aktualne. Źródłem danych jakościowych są wywiady z przedstawicielami beneficjentów i lokalnych środowisk kulturalnych, wizytacje oraz dokumentacja projektów.

STRUKTURA RAPORTU

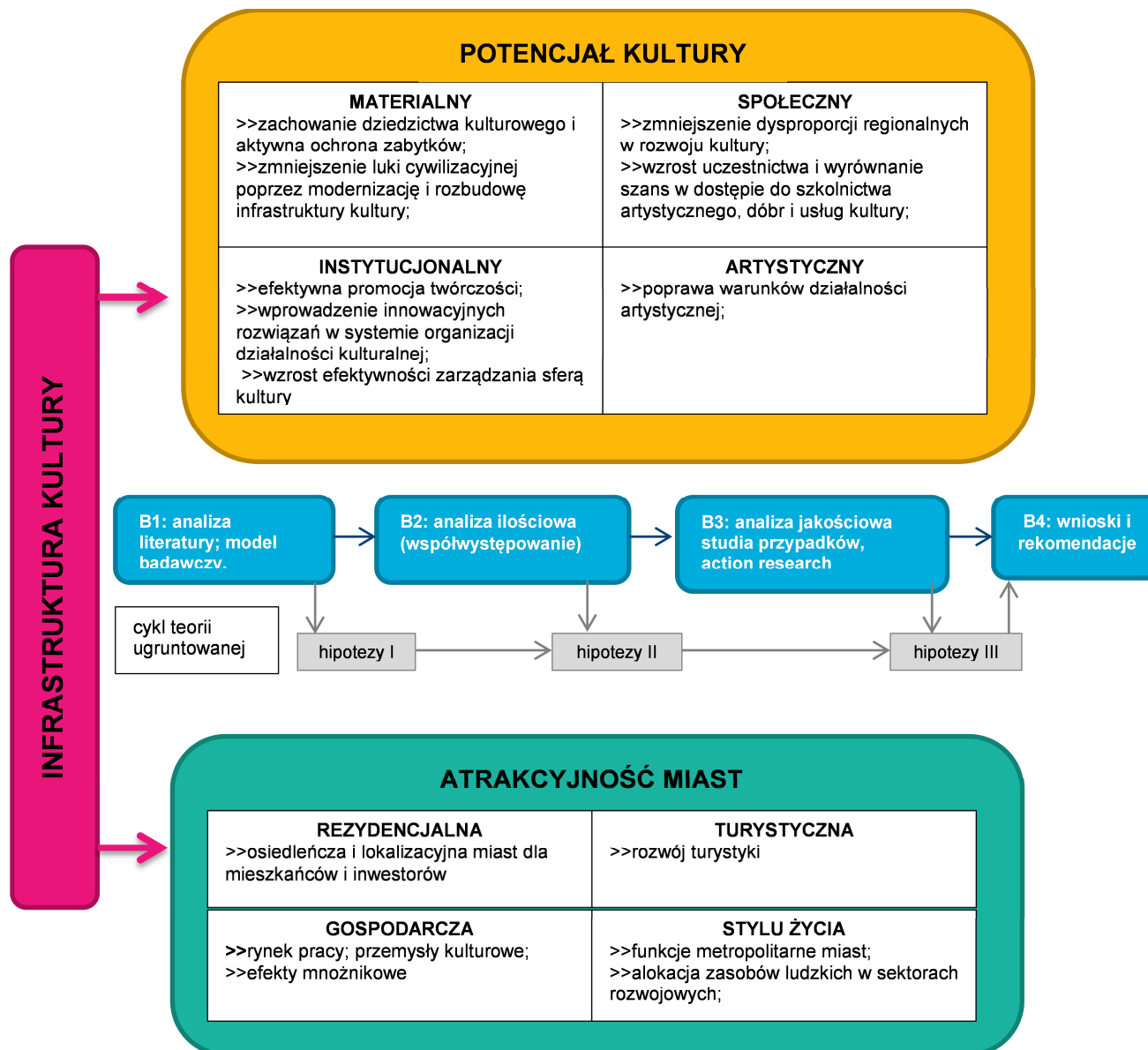
Celem dwóch pierwszych części raportu jest omówienie zastosowanej w badaniu metodologii (*METODOLOGIA*) oraz teoretyczne ugruntowanie dalszych analiz (*KONTEKST TEORETYCZNY*). Kolejne części przedstawiają zasadnicze wyniki przeprowadzonych analiz ilościowych i jakościowych. W ramach analizy nakładów i produktów (*STRUKTURA INWESTYCJI W INFRASTRUKTURĘ KULTURY*) omówione zostały skala, struktura i rozkład przestrzenny projektów z zakresu infrastruktury kultury w polskich miastach. Następnie omówione jest oddziaływanie zrealizowanych projektów na realizację głównych celów Narodowej Strategii Kultury (*WPŁYW NA ŻYCIE KULTURALNE I ARTYSTYCZNE*). Część *WPŁYW NA ATRAKCYJNOŚĆ* poświęcona została ocenie oddziaływania projektów na cztery grupy aspektów atrakcyjności polskich miast. Opracowanie kończy się podsumowaniem zawierającym *WNIOSKI I REKOMENDACJE* z przeprowadzonych badań.

METODOLOGIA

PODEJŚCIE BADAWCZE I MODEL

Badanie ewaluacyjne wykonane zostało zgodnie z podejściem ewaluacji opartej na teorii. Takie podejście badawcze jest szeroko stosowane w ewaluacji efektów i oddziaływania złożonych interwencji publicznych. Ewaluacja oparta na teorii wywodzi się z nurtu badań o charakterze dedukcyjnym. Zamiast teorii, która podlega testowaniu w klasycznych badaniach akademickich, w ewaluacji tej jako swoistą „teorię zmiany społecznej” stosuje się cele strategiczne programu, czy interwencji publicznej i na ich podstawie formułuje się założenia oraz hipotezy badawcze. W przypadku niniejszego badania model badawczy skonstruowany został z dwóch głównych filarów analogicznych do dwóch głównych celów badania. Weryfikacja teorii zmiany polega na analizie współwystępowania oraz relacji przyczynowo-skutkowych między przeprowadzonymi interwencjami publicznymi a wzrostem atrakcyjności polskich miast oraz realizacją celów Narodowej Strategii Kultury (wzrostem potencjału kulturalnego) w miastach. W celu identyfikacji występujących związków przyczynowo-skutkowych ewaluacja miała charakter dwustopniowy. Na poziomie metodologicznym wykorzystano procedurę określaną jako teoria ugruntowana, która bezpośrednio wynika z obranej formy ewaluacji opartej na teorii. Wśród głównych cech teorii

MODEL BADAWCZY

ugruntowanej można wymienić rozwijanie teorii w oparciu o dane, przede wszystkim jakościowe, oraz to, że jest to proces powtarzający się, rekursywny. Oznacza to, że proces zbierania danych i ich analizy tworzy tandem, który jest cyklicznie powtarzany i każdorazowo weryfikowany na podstawie wyników kolejnych cykli (Bryman 2008, 541). Kolejnym podejściem wykorzystanym w badaniu jest tzw. action research, czyli podejście akcjonalistyczne charakteryzujące się zaangażowaniem w proces badawczy aktorów społecznych, odbiorców interwencji i beneficjentów jako swoistych ekspertów. Zaangażowanie różnych grup aktorów społecznych polega na współinterpretacji wyników analiz ilościowych, współdefiniowaniu problemów oraz współformułowaniu rekomendacji, przez co, dzięki partycypacji wynoszą oni wartość dodaną z realizowanego badania.

Oznacza to, że w badaniu zastosowana została triangulacja metod polegająca na wykorzystaniu szeregu uzupełniających się wzajemnie metod badawczych, co podnosi wiarygodność wyników i pozwala na możliwie szerokie spojrzenie na dane zagadnienie. W pierwszym etapie przeprowadzono analizy ilościowe pomiędzy wskaźnikami nakładów, produktów i rezultatów inwestycji w infrastrukturę kultury a wskaźnikami potencjału kulturalnego i atrakcyjności miast. Pozwoliło to na zidentyfikowanie współwystępowania zjawisk społecznych, ekonomicznych oraz podstawowych trendów i zmian wywołanych przez projekty finansowane ze środków polityki spójności. Analiza ilościowa umożliwiła również określenie przestrzennych aspektów inwestycji w infrastrukturę kultury w polskich miastach. W celu weryfikacji istnienia rzeczywistych relacji przyczynowo-skutkowych w zaobserwowanych na pierwszym etapie zależnościach statystycznych, drugi etap badania miał charakter jakościowy i oparty był o pogłębioną analizę pięciu studiów przypadku.

PRACE BADAWCZE

W celu zapewnienia przejrzystości proponowanego badania proces badawczy został podzielony na 4 główne bloki badawcze, które wynikają z przyjętego modelu badawczego i jednocześnie stanowią strukturę niniejszego raportu.

BLOK 1: ANALIZA LITERATURY I DOKUMENTÓW

Podstawowym zadaniem w ramach pierwszego bloku badawczego był przegląd literatury przedmiotu w celu umiejscowienia badania w kontekście teoretycznym i praktycznym dotyczącym ogólnego oddziaływania interwencji publicznych na sferę kultury i atrakcyjność miast oraz szczegółowego oddziaływania infrastruktury kultury na tę sferę. Osadzenie badania w kontekście najnowszych osiągnięć naukowych umożliwiło adekwatną interpretację dynamicznych procesów rozwojowych, które mają miejsce w polskich miastach. Również w tym bloku badawczym przeanalizowane zostały podstawowe wskaźniki interwencji związane z infrastrukturą kultury w aspekcie strukturalnym, przestrzennym i porównawczym, tj. w odniesieniu do wydatków na przedsięwzięcia polityki spójności w ramach innych kategorii interwencji.

Celem analizy kontekstowej było udzielenie odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

- P1.1. Co teorie rozwoju mówią o wpływie inwestycji w infrastrukturę kultury na potencjał kultury w miastach?
- P1.2. Co teorie rozwoju mówią o wpływie inwestycji w infrastrukturę kultury na atrakcyjność miast?
- P1.3. Jaka jest skala i struktura wydatków na infrastrukturę kultury w ramach interwencji polityki spójności?
- P1.4. Jaka jest struktura przestrzenna wydatków na infrastrukturę kultury w ramach interwencji polityki spójności?

Metodologia: przegląd literatury, analiza dokumentów (desk research), analiza porównawcza, analiza danych zastanych, analiza statystyczna, analiza kartograficzna, analiza nakładów i produktów,

Źródła danych: zasoby książkowe i elektroniczne Biblioteki Uniwersyteckiej, zasoby Biblioteki Narodowej, elektroniczne bazy bibliograficzno-bibliometryczne (ISI Web of Knowledge, Scopus, Google Scholar); elektroniczne bazy czasopism naukowych (m.in.: Wiley Interscience, SpringerLink, Oxford Journals, OECD, ProQuest Social Science Journals, JSTOR, Academic Search Complete, Persee), raporty badawcze i ewaluacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Ministerstwa Infrastruktury oraz programów badawczych UE (Programy Ramowe UE, ESPON, Urbact, Interreg), UNESCO i Banku Światowego, mapa dotacji UE.

Produkty: model badawczy, lista wskaźników, baza danych projektów sfinansowanych ze środków polityki spójności

BLOK 2: ANALIZA ILOŚCIOWA

W ramach analizy ilościowej skonstruowano bazy danych, zarówno wskaźników produktów i rezultatów projektów infrastruktury kultury realizowanych w ramach polityki spójności, jak też wskaźników potencjału kultury i atrakcyjności polskich miast. W oparciu o bazy danych przeprowadzony został szereg analiz ilościowych w tym analiza korelacji, analizy strukturalne i szeregów czasowych oraz analizy przestrzenne i kartograficzne. Ten blok badawczy pozwolił na zidentyfikowanie głównych trendów rozwojowych związanych z kulturą charakteryzujących polskie miasta oraz najważniejszych współzależności.

Pytania badawcze:

P2.1. Jaki był zagregowany wpływ inwestycji w infrastrukturę kultury w ramach interwencji polityki spójności na potencjał kultury w miastach?

P2.2. Jaki był zagregowany wpływ inwestycji w infrastrukturę kultury w ramach interwencji polityki spójności na atrakcyjność miast?

Metodologia: analiza porównawcza, analiza danych zastanych, analiza statystyczna, analiza kartograficzna.

Źródła danych: dane GUS, ministerialne bazy danych (MI, MKiDN, MPiPS, MRR), mapa dotacji UE.

Produkty: uszczegółowienie modelu badawczego, operacjonalizacja zmiennych i wybór wskaźników, zebranie danych wtórnych, stworzenie bazy danych, analiza i ocena wpływu na potencjał kultury - poziom ogólny, analiza i ocena wpływu na atrakcyjność miast - poziom ogólny, weryfikacja hipotez wynikających z przyjętego modelu badawczego, sformułowanie wniosków ogólnych, mapy, wykresy, tabele.

BLOK 3: ANALIZA JAKOŚCIOWA – STUDIA PRZYPADKU

Badania jakościowe przeprowadzone zostały w celu realizacji pogłębionej analizy pozwalającej na weryfikację zasadności i interpretację trendów określonych w ilościowym bloku badawczym. W niniejszym badaniu wykorzystano analizę przypadków wyjaśniających, co oznacza, że na podstawie sformułowanych w oparciu o teorie hipotez sprawdzano, czy w badanych przypadkach mają miejsce przewidywane sekwencje przyczynowo-skutkowe. Każdy osobny przypadek stanowi w tym wariacie metody osobne studium procesów społeczno-gospodarczych

(Yin, 1994). Ponadto, dzięki zastosowaniu identycznych narzędzi badawczych w każdym z przypadków możliwa była analiza porównawcza. Metoda studium przypadku jest szczególnie przydatna w badaniach nad oceną rzeczywistych rezultatów i oddziaływania kompleksowych i wielowymiarowych interwencji publicznych. Zaletą tej metody jest to, że pozwala ewaluatorowi na przeprowadzenie pogłębionej analizy, opartej na danych zebranych za pomocą całego wachlarza metod jakościowych i ilościowych przy wykorzystaniu źródeł zastanych i bieżących. Metoda ta pozwoliła na zgromadzenie dużej ilości wartościowych informacji, a także analizę danych zmieniających się w czasie. W niniejszym badaniu zastosowanie studiów przypadków umożliwiło zdiagnozowanie i powiązanie rzeczywistej zmiany, która nastąpiła w wyniku realizacji projektów w ramach polityki spójności.

W ramach studiów przypadku zostało zbadanych 5 miast, które stanowiły studia przypadku, co pozwoliło sformułować odpowiednie uogólnienia odnośnie wpływu polityki spójności na rozwój potencjału kultury i atrakcyjności miast, a także sformułować odpowiednie rekomendacje dla decydentów, w tym również w odniesieniu do ośrodków miejskich należących do różnych klas.

Zespół badawczy przeprowadził badania w następujących miastach: **Warszawa** jako stolica kraju, największy ośrodek metropolitalny o najlepiej rozwiniętych funkcjach metropolitalnych;

Łódź – duża aglomeracja o istotnym potencjale metropolitalnym, charakteryzująca się opóźnionymi procesami metropolizacji i dywersyfikacji funkcji miejskich, w tym funkcji kulturalnych;

Szczecin – ośrodek regionalny zlokalizowany w Polsce zachodniej o potencjale metropolitalnym, podobnie jak Łódź, miasto doświadczające istotnej restrukturyzacji przemysłu, charakteryzujące się opóźnionym procesem dywersyfikacji funkcji miejskich w tym funkcji kulturalnych;

Olsztyn – regionalny ośrodek metropolitalny o dużej aktywności

w zakresie projektów infrastruktury kultury i konsekwentnej polityce rewitalizacji, miasto Polski wschodniej;

Wrocław – druga najbardziej dynamicznie rozwijająca się metropolia w Polsce, miasto, które w okresie 2004-06 rozwijało głównie potencjał naukowo-badawczy, a w perspektywie 2007-2013 charakteryzowało się największą liczbą projektów infrastruktury kultury spośród wszystkich miast w Polsce, istotny ośrodek akademicki o fundamentalnych funkcjach kulturalnych, Europejska Stolica Kultury 2016.

Pytania badawcze:

P3.1. Jaki był rzeczywisty wpływ inwestycji w infrastrukturę kultury w ramach interwencji polityki spójności na potencjał kultury w miastach?

P3.2. Jaki był rzeczywisty wpływ inwestycji w infrastrukturę kultury w ramach interwencji polityki spójności na atrakcyjność miast?

Metodologia: studium przypadku, analiza porównawcza, analiza dokumentów, wywiady indywidualne, analiza treści z wykorzystaniem oprogramowania typu MAXQDA, obserwacja uczestnicząca, wizytacje badawcze.

Źródła danych: dane zastane, dokumentacja projektów, dane zebrane podczas badań terenowych.

Produkty: 5 wizyt terenowych, 48 wywiadów pogłębionych (po ok. 8-10 w każdym z wizytowanych miast), wizytacje i obserwacja uczestnicząca wszystkich inwestycji zrealizowanych w badanych miastach, notatki, nagrania i transkrypcje wywiadów, analiza jakościowa studiów przypadku.

BLOK 4: WNIOSKI I REKOMENDACJE

Celem ostatniego bloku badawczego było sformułowanie wiarygodnych, opartych na faktach wniosków z badania oraz konkretnych, praktycznych rekomendacji płynących z przeprowadzonych analiz.

Pytania badawcze:

P4.1. Jakie wnioski płyną z przeprowadzonego badania?

P4.2. Jakie można sformułować rekomendacje na poziomie ogólnym, regionalnym i lokalnym?

Metodologia: burza mózgów, mapy logiczne, metoda delficka.

Produkty: wnioski, rekomendacje.

MIASTA NA PRAWIE POWIATU

MIASTO	LICZBA LUDNOŚCI (2010)
Warszawa	1720398
Kraków	756183
Łódź	737098
Wrocław	632996
Poznań	551627
Gdańsk	456967
Szczecin	405606
Bydgoszcz	356177
Lublin	348450
Katowice	306826
Białystok	295198

Gdynia	247324
Częstochowa	238042
Radom	222496
Sosnowiec	217638
Toruń	205312
Kielce	203804
Gliwice	195472
Zabrze	186913
Bytom	181617
Rzeszów	178227
Olsztyn	176463
Bielsko-Biała	175008
Ruda Śląska	142950
Rybnik	141410
Tychy	129386
Dąbrowa Górnicza	127431
Płock	126061
Elbląg	126049
Opole	125710
Gorzów Wielkopolski	125394
Zielona Góra	117699
Włocławek	116914
Tarnów	114635
Chorzów	112697
Koszalin	107948

Kalisz	106664
Legnica	103892
Grudziądz	98757
Słupsk	96655
Jaworzno	94807
Jastrzębie-Zdrój	92462
Nowy Sącz	84537
Jelenia Góra	84023
Konin	79212
Siedlce	77392
Piotrków Trybunalski	77383
Mysłowice	74865
Siemianowice Śląskie	70291
Suwałki	69527
Chełm	67324
Zamość	66234

Przemyśl	66229
Leszno	64432
Łomża	63221
Żory	61925
Piekary Śląskie	58268
Biała Podlaska	57984
Świętochłowice	53798
Ostrołęka	53710
Tarnobrzeg	49214
Skierniewice	49044
Krosno	47471
Świnoujście	40759
Sopot	38141

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

KONTEKST TEORETYCZNY

WSTĘP

W tej części raportu omówione zostały wybrane podejścia teoretyczne związane z rozwojem regionalnym i rozwojem miast. Na tle tych podejść przedstawiono kwestie związane z rozwojem infrastruktury kultury i jej wpływu na atrakcyjność miast. Polityka spójności realizowana w regionach o zróżnicowanym poziomie rozwoju miała bardzo szerokie spectrum tematyczne. Różne były też cele realizowanych projektów. Odniesienie się do koncepcji teoretycznych jest wprowadzeniem dodatkowej perspektywy przydatnej w ocenie wpływu polityki spójności na rozwój infrastruktury sektora kultury oraz atrakcyjność miast.

PERSPEKTYWA ROZWOJU REGIONALNEGO

Zjawiska i procesy rozwojowe nie są rozmieszczone w przestrzeni równomiernie. Jest to konstatacja oczywista, wynikająca z przestrzennego zróżnicowania uwarunkowań rozwoju. Rozwój uzależniony jest od różnorodnych czynników kształtujących się w procesie historycznym. Znaczenie tych czynników zmieniało się wraz z rozwojem cywilizacyjnym. Czynnikiem, który mimo tych zmian odgrywa wciąż istotne znaczenie w sensie sprzyjania bądź hamowania procesów rozwoju jest lokalizacja regionów, miast i innych jednostek osadniczych w przestrzeni. Lokalizacja wpływa na tworzenie się, wielkość i możliwości wykorzystania potencjału rozwojowego.

Zróżnicowanie poziomu rozwoju regionów jest problemem natury ekonomicznej i społecznej. Koncentracja potencjałów rozwojowych w jednych regionach i ich niski poziom bądź brak w innych regionach prowadzi do zróżnicowań w wielu sferach życia społecznego i gospodarczego. W regionach o niższym poziomie rozwoju mamy do czynienia z deprywacją potrzeb mieszkańców, uruchamianiem procesów migracyjnych, starzeniem demograficznym regionów i miast, utrwalaniem

schyłkowych struktur gospodarczych. Regiony o niskim poziomie rozwoju to często regiony peryferyjne. Definiuje się je zazwyczaj jako obszary oddalone od centrów gospodarczych i trudno dostępne pod względem transportowym (Goodall 1987). Regiony te cechuje słaby rozwój infrastruktury technicznej oraz niski poziom gęstości zaludnienia i niskie wskaźniki urbanizacji. W gospodarkach tych regionów dominuje produkcja rolnicza, relatywnie tania jest praca, niski jest poziom wykształcenia i kwalifikacji ludności, a także niski poziom innowacyjności i przedsiębiorczości (Copus, Skuras 2006).

POLITYKA SPÓJNOŚCI

W przypadku polityki spójności Unii Europejskiej kryterium dla określania peryferyjności jest poziom rozwoju gospodarczego mierzony wielkością PKB, która w przypadku regionów peryferyjnych jest niższa niż 75% średniej w krajach Unii Europejskiej na jednego mieszkańca. Celem polityki spójności jest wspieranie działań prowadzących do zmniejszania różnic w poziomie rozwoju ekonomicznego i społecznego między regionami Unii Europejskiej. Polityka spójności prowadzić ma do likwidacji zacofania zapóźnionych w rozwoju regionów peryferyjnych. Ważną rolę w realizacji tej polityki odgrywają miasta, które pełnić powinny funkcje centrów rozwoju wspomagających zmiany w regionach.

TEORIE ROZWOJU REGIONALNEGO

W ujęciu teoretycznym rozwój regionów zależy od czynników endo- i egzogenicznych. Zgodnie z koncepcjami rozwoju endogenicznego opiera się on na czynnikach wewnątrz-regionalnych. Czynniki te umożliwiają trwałą długookresowy rozwój. Gospodarka regionu jest mniej podatna na negatywne zjawiska i procesy zewnętrzne, mniejsze jest uzależnienie od inwestorów zewnętrznych. W przypadku regionów peryferyjnych problemem jest uruchomienie procesów rozwojowych w oparciu

o posiadane zasoby. Wynika to z ich ograniczoności lub jakości, która jest zbyt niska by uczynić region atrakcyjnym osiedleńczo i inwestycyjnie. Czynniki endogeniczne nie są bowiem wystarczające, by region funkcjonował w krajowych czy międzynarodowych układach gospodarczych. Fakt ten akcentują koncepcje rozwoju egzogenicznego, bazującego na czynnikach zewnętrznych. Zgodnie z nimi potencjał regionów peryferyjnych jest zbyt mały, by można było zainicjować i podtrzymać ich rozwój. Niezbędne jest pojawienie się czynników zewnętrznych, w tym inwestycji. Pojawieniu się czynników zewnętrznych sprzyja proces „rozlewania” się doświadczeń i kapitału z regionów centralnych, wysoko rozwiniętych do regionów peryferyjnych (Greunz 2005). Koncepcje rozwoju egzogenicznego nawiązują do doktryny liberalnej w ekonomii, która zakłada m.in. swobodę przepływu kapitału w sytuacji liberalizacji regulacji prawnych i poprawianiem dostępności transportowej obszarów peryferyjnych. Przyjęcie doktryny liberalnej może oznaczać kwestionowanie potrzeby prowadzenia odpowiednich polityk rozwoju wspierających regiony słabiej rozwinięte. Regiony te swojej szansy powinny szukać w otwarciu na zewnętrzny kapitał inwestycyjny, zwłaszcza prywatny, który umożliwi transfer technologii. Niezbędnym jest zwiększenie zdolności absorpcyjnej tych regionów w sensie umiejętności wykorzystania innowacji dla modernizacji gospodarki regionu. Modernizacja taka, poprzez wprowadzanie nowych technologii do tradycyjnych sektorów gospodarki, może prowadzić do unowocześniania zasobów endogenicznych. Tworzenie nowych sektorów gospodarki prowadzi będzie do budowania nowego zasobu endogenicznego.

Polityka spójności wspiera działania wzmacniające czynniki endogeniczne rozwoju. Zgodnie z nową koncepcją wzrostu endogenicznego wielkość produkcji jest funkcją kapitału oraz poziomu rozwoju technologicznego. Poziom rozwoju technologicznego zależy od nakładów ponoszonych przez firmy i władze publiczne w regionie i tym samym ma charakter

endogeniczny. Koncepcja ta jest zgodna z podejściem do rozwoju prezentowanym przez nową geografię ekonomiczną. Jego podstawą jest założenie, że czynniki wpływające na rozwój powinny być analizowane łącznie. Tak więc korzyści skali, rozprzestrzenianie się wiedzy, popyt kreowany przez rynek wewnętrzny i koszty handlu traktowane jako zestaw współzależnych czynników kształtują potencjał rozwojowy regionu. Nowa geografia ekonomiczna znajduje zastosowanie przy formułowaniu endogenicznej polityki rozwoju regionalnego, zgodnie z którą rozwój zależy od efektywnego wykorzystania zasobów endogenicznych. Każdy region ma unikalny zestaw własnych cech tworzących specyficzny potencjał rozwojowy. Wykorzystanie tego potencjału daje możliwość zainicjowania rozwoju.

ROLA MIAST

Potencjał rozwojowy regionów koncentruje się w miastach. Te zaś, jako elementy systemu osadniczego, z definicji funkcjonują w układach powiązań. Powiązania te mają różny charakter w sensie ich zasięgu i rodzaju relacji między miastami. W różny sposób wpływają one też na procesy rozwojowe miast. Patrząc na powiązania miast w perspektywie historycznej i upraszczając nieco można powiedzieć, że miały one i w dalszym ciągu mają dwojaki charakter: istnieją powiązania miast z najbliższym otoczeniem i powiązania między miastami. Historyczna organizacja miast i systemów osadniczych jako przestrzeni miejsc, zastępowana jest we współczesnym świecie organizacją opartą na przestrzeni przepływów (Castells 1996). Dzięki różnorodnym powiązaniom miasta funkcjonują w sieciach miast i wiele impulsów rozwojowych to właśnie efekt „bycia w sieci”. Niezależnie od tego, powiązania z najbliższym otoczeniem są wciąż istotne, choć ich znaczenie dla rozwoju miast jest różne w zależności od specyfiki danego miasta (wielkość, funkcje, położenie) i jego miejsca w sieci.

Przez lata wielkość miasta, jego potencjał ekonomiczny i ludnościowy oraz relacje z otoczeniem stanowiły o jego pozycji w systemie osadniczym i o stopniu centralności. Miasta rozwijały się w oparciu o zasoby endogeniczne i zasoby czerpane z bezpośredniego otoczenia. Charakter otoczenia miał wpływ na funkcje pełnione przez miasto. Rozwój cywilizacyjny, urbanizacja i specjalizacja funkcjonalna miast sprzyjały rozwojowi powiązań i kształtowaniu sieci miast. Sieci te miały początkowo mały zasięg i zdeterminowane były powiązaniami infrastruktury technicznej, głównie transportowej. Postęp technologiczny, umiędzynarodowienie a następnie globalizacja procesów rozwoju są przyczynami ewolucji sieci. Poszerza się ich zasięg przestrzenny i zmienia charakter powiązań w sieciach. Współcześnie centralność miasta zależy w coraz większym stopniu od miejsca i roli w sieciach miast w różnych skalach: od skali regionalnej do globalnej. Powiązania funkcjonalne przecinają granice administracyjne a układy osadnicze mają charakter otwarty (Sassen 2002). Można też mówić o hierarchizacji sieci: miasta globalne i inne metropolitalne funkcjonują w sieciach najwyższego rzędu (światowych i kontynentalnych), miasta o mniejszym znaczeniu w granicach krajów czy regionów funkcjonują w sieciach niższego rzędu. Funkcjonowanie w sieciach określonego, szczególnie niższego rzędu, nie oznacza braku dostępu do sieci wyższego rzędu. Nie zmienia to jednak pozycji miasta w sensie umiejscowienia i roli zarówno w sieciach jak i w układzie osadniczym.

CZYNNIKI ROZWOJU MIAST

Na rozwój miast, podobnie jak regionów, wpływają czynniki o charakterze endo- i egzogenicznym. Równie ważna jest struktura bazy rozwoju ekonomicznego miast w podziale na funkcje endo- i egzogeniczne. Choć obie grupy funkcji są ważne w rozwoju miast to szczególna waga funkcji egzogenicznych wynika z tego, że stymulują one popyt zewnętrzny na

produkty i usługi wytwarzane w mieście. Zewnętrzny popyt jest, zgodnie z teorią bazy ekonomicznej, najważniejszym elementem stymulującym wzrost gospodarczy i rozwój miast. Bazę ekonomiczną stanowią firmy i sektory gospodarcze wytwarzające produkty eksportowe. Działania podejmowane przez władze publiczne polegają na przyciąganiu inwestorów produkujących na eksport. Za najbardziej korzystne uznaje się gałęzie przemysłu oparte na nowoczesnych technologiach oraz usługi wspierające zmiany technologiczne i producentów wysoko konkurencyjnych. Współcześnie do gałęzi tych dodaje się także te działania, które wiążą się z kulturą (tzw. przemysły kulturowe czy też sektor kreatywny).

Motorem rozwoju miast są działalności innowacyjne i umiejętność adaptacji do nowych warunków rozwoju. Służą temu działania prowadzące do rozwoju badań naukowych i doskonalenia kadr. Model gospodarki opartej na wiedzy zyskał w ostatnich kilkunastu latach na popularności. Upatrywano w nim rozwiązania problemu stałego generowania impulsów rozwojowych, absorpcji innowacji i wykorzystania potencjałów zlokalizowanych w miastach. Model ten może być uzupełniony modelem elastycznej produkcji. Postuluje on organizację produkcji opartej na małych i średnich firmach. Posiadają one zdolność dostosowywania się do zmieniających się warunków rynkowych, gustów konsumenckich i innowacji technologicznych.

KULTURA JAKO CZYNNIK ROZWOJU

W podejściach do rozwoju miast można też znaleźć te, podkreślające wagę sieci współpracy i specjalizacji firm oraz ich koncentrację przestrzenną. W podobny sposób znaczenie pozaekonomicznych czynników rozwoju regionu traktują teorie odwołujące się do instytucjonalizmu. Zgodnie z nimi działania formalne i reguły prawne życia gospodarczego są zawsze

zakotwiczone w otoczeniu społecznym, a wspólnie podzielane wartości i zwyczaje kulturowe kształtują świat organizacji ekonomicznych. Obok czynników wymienionych wyżej na rozwój tak miast jak i regionów wpływa kapitał społeczny. Zgodnie z teorią kapitału społecznego relacje między jednostkami ludzkimi mogą być postrzegane w kategoriach zasobów tworzących kapitał rozwojowy danego miasta czy regionu. Kapitał społeczny pomaga skutecznie rozwiązywać problemy społeczne, regulować działania wspólnot lokalnych i wspiera działalność gospodarczą.

WPŁYW INWESTYCJI W INFRASTRUKTURĘ KULTURY NA GOSPODARKĘ REGIONALNĄ I ATRAKCYJNOŚĆ MIAST

W świetle tego co przedstawiono powyżej można stwierdzić, że inwestycje w infrastrukturę kultury mogą być postrzegane jako inwestycje wzmacniające endogeniczne czynniki rozwoju regionów i miast. Kultura jest ważnym elementem kreowania wartości takich jak spójność i solidarność społeczna. Sprzyja ona także wzmacnianiu tożsamości kulturowej na poziomie lokalnym i regionalnym. Jest to istotne z punktu widzenia budowania kapitału społecznego. W szerszym rozumieniu kultura wiąże się z rozwojem społecznym i ekonomicznym, umożliwiając rozwój osobowościowy jednostek i umożliwienie im pełniejszego udziału w życiu publicznym.

W bardzo praktycznym wymiarze inwestycje w infrastrukturę kultury prowadzą do podniesienia atrakcyjności turystycznej miast i regionów poprzez promocję produktów regionalnych, adaptację obiektów zabytkowych podkreślających specyfikę regionu, rozwój funkcji wypoczynkowych na terenach uzdrowiskowych czy też rewitalizację w celach kulturalnych obiektów historycznych. Rozwój kultury jako sektora prowadzi do pojawienia się nowych zawodów i powstawania

nowych miejsc pracy, co wiąże się ze zwiększaniem możliwości inwestycyjnych dla sektora usług i przemysłu.

Dla mieszkańców miast i regionów inwestycje w infrastrukturę kultury oznaczają wzrost jakości życia poprzez zwiększenie dostępu do obiektów kultury. Nowe obiekty i programy użytkowe sprzyjają rozwojowi aktywnych form turystyki. W efekcie ogranicza to odpływ ludności; może za to stymulować napływ nowych mieszkańców czy użytkowników (turystów, osób korzystających z usług) do regionów i miast zyskujących na atrakcyjności.

Za Narodową Strategią Rozwoju Kultury można zatem stwierdzić, że, kultura jako istotny czynnik rozwoju ekonomicznego:

- wpływa na atrakcyjność osiedleńczą i lokalizacyjną regionów dla mieszkańców i inwestorów,
- determinuje rozwój turystyki,
- tworzy rynek pracy,
- kreuje przemysły kulturowe,
- wzbudza mnożnikowe procesy gospodarcze, współokreślane rozwojem infrastruktury społecznej,
- współokreśla funkcje metropolitarne miast,
- sprzyja alokacji zasobów ludzkich w sektorach rozwojowych.

CZYNNIKI ATRAKCYJNOŚCI W ŚWIELE WYBRANYCH TEORII

Atrakcyjność miast nie zależy oczywiście jedynie od rozwoju infrastruktury kultury i jej funkcjonowania. Dodatkowo, atrakcyjność należy analizować w ujęciu kontekstualnym. Jest ona obiektywnie różna w zależności od zainteresowanych podmiotów: ich wielkości, charakteru oraz celów działania. Rozróżnia się zazwyczaj atrakcyjność osiedleńczą i inwestycyjną miast. Zależy ona od zestawu cech i komponentów

środowiska naturalnego, społecznego, ekonomicznego. Te komponenty to jednocześnie czynniki zmieniające atrakcyjność miast. Niektóre komponenty są względnie niezmiennie, jednakże, jak np. w przypadku środowiska przyrodniczego możliwe jest lepsze ich wykorzystanie poprzez udostępnienie walorów. Atrakcyjność należy postrzegać jako zmienną cechę charakteryzującą miasto. Kwestia atrakcyjności osiedleńczej i inwestycyjnej miast nabrała znaczenia wraz ze wzrostem mobilności ludności. Przemieszczanie się ludności i rosnąca swoboda wyboru miejsca zamieszkania wpływają na różne sfery funkcjonowania miast i regionów. W efekcie mobilności następuje m.in. rozlewanie się fizyczne miasta i poszerzanie jego związków i wpływu na jego otoczenie. Atrakcyjność danego miasta nie tylko wpływa na jego otoczenie ale także zależy od atrakcyjności tego otoczenia. Regiony atrakcyjne z powodu jednoczesnego wystąpienia określonych czynników endo- i egzogenicznych mogą być atrakcyjne czasowo. Atrakcyjność zmienia się kiedy zmienia się układ czynników ją kształtujących. Dlatego atrakcyjność powinna być brana pod uwagę przy formułowaniu polityk rozwoju. Atrakcyjność nie jest cechą absolutną. Jest to efekt zróżnicowania przestrzennego. Jeden obszar może stać się bardziej atrakcyjny nie dlatego że nastąpiły w nim pozytywne zmiany, ale dlatego, że atrakcyjność innych obszarów spadła.

Niezależnie od przyjętego podejścia do mechanizmów rozwoju regionów i miast można powiedzieć, że kluczowymi dla poziomu ich rozwoju jest wykorzystanie dostępnych zasobów ludzkich, kapitałowych i naturalnych, które determinują produktywność firm i gospodarek, co przekłada się na bogactwo miasta i regionu oraz zamożność i dobrobyt ich mieszkańców. Jednostki terytorialne, które najlepiej wykorzystują dostępny kapitał to jednostki o wysokiej jakości funkcjonowania. Wysoka jakość funkcjonowania oznacza sprawność funkcjonowania terytorialnych systemów społeczno-gospodarczych dzięki dobrze rozwiniętym systemom obsługi infrastrukturalnej (infrastruktura społeczna i techniczna), wysokiej

jakości zarządzania (wynikającej m.in. z poziomu rozwoju instytucjonalnego urzędów administracji publicznej, w tym poziomu profesjonalnego przygotowania ich pracowników), dobrze rozwiniętym instytucjom otoczenia biznesu oraz sposobom i formom zagospodarowania przestrzennego obszaru, które to sposoby i formy odpowiadają pełnionym przez obszar funkcjom, a jednocześnie zapewniają odpowiednie warunki środowiska przyrodniczego dla mieszkańców i pracujących.

SZANSE I ZAGROŻENIA - PERSPEKTYWA JAKOŚCIOWA

Poprawa jakości funkcjonowania układów terytorialnych jakimi są regiony i miasta a nie poprawa ich konkurencyjności powinna być celem działania władz. Wysoka jakość funkcjonowania to pierwszy krok na drodze do poprawy atrakcyjności osiedleńczej i inwestycyjnej. Koncepcja konkurencyjności terytorialnej jest pojemna i złożona i przez to trudno ją wykorzystać do obiektywnej oceny warunków, czynników sprawczych i przebiegu procesów rozwoju. Jakość funkcjonowania układów terytorialnych jest łatwiejsza do operacjonalizacji oraz wskazania, na jakie sfery i dziedziny funkcjonowania ma wpływ określony szczebel władzy publicznej, a na jakie inne podmioty realizujące w danym układzie swoje interesy. Koncepcja jakości funkcjonowania układu terytorialnego odwołuje się do podejść akcentujących terytorialne uwarunkowania rozwoju, w tym przede wszystkim warunki lokalne. Jakość funkcjonowania układów lokalnych pozostaje kluczem do rozwoju także w świecie globalnych powiązań gospodarczych. Przewaga porównawcza różnych jednostek i układów terytorialnych wynika współcześnie z jakości ich funkcjonowania.

Przyjęcie perspektywy jakości funkcjonowania w procesie formułowania polityk rozwoju ma wiele ważnych implikacji dla kształtu strategii

rozwoju miast i regionów. Dzieje się tak także w przypadku rozwoju infrastruktury kultury. Jej rozbudowa może być kluczowym czynnikiem wpływającym na potencjał endogeniczny regionu czy miasta. Kultura jest bowiem nośnikiem kreatywności i innowacji. Może być wykorzystywana jako narzędzie osiągania spójności społecznej, przekazywania wartości, edukowania, osiągania równowagi między tradycją a innowacją. Kultura umożliwia dialog międzykulturowy i międzypokoleniowy oraz wzmacnia integrację w wielokulturowym społeczeństwie. Zapewniając odpowiedni klimat społeczny kultura może stać się katalizatorem rozwoju gospodarczego.

PODSUMOWANIE:

Podsumowując można stwierdzić, że znaczenie kultury dla rozwoju wynika z następujących szczegółowych przesłanek: a/ udział w kulturze oznacza wszechstronną edukację: kontakt z kulturą działa na sposób myślenia a nabywane kompetencje dzięki np. edukacji artystycznej są wykorzystywane w innych dziedzinach życia; b/ kultura sprzyja spójności społecznej i tworzeniu kapitału społecznego, pomaga integrować różne grupy społeczne, mobilizować je do działania na rzecz dobra wspólnego, włączać do publicznego życia grupy zmarginalizowane; c/ kultura wzmacnia tożsamość i poczucie przynależności do określonej wspólnoty lub kręgu wartości; d/ kultura sprzyja rozwojowi demokracji - dostęp do kultury sprzyja kształtowaniu świadomości obywatelskiej i kompetencji niezbędnych do uczestnictwa w życiu publicznym; e/ kultura sprzyja dialogowi społecznemu, kształtuje postawy sprzyjające tolerancji, pielęgnuje wartości społeczeństwa obywatelskiego; f/ kultura bezpośrednio wpływa na gospodarkę, staje się współcześnie czynnikiem

rozwoju ekonomicznego, na równi z pracą, kapitałem i technologiami. Sektor kultury stwarza miejsca pracy, jest jednym z elementów bazy rozwoju ekonomicznego miast i regionów, pełni ważne funkcje egzogeniczne i wpływa na atrakcyjność określonych lokalizacji.

Biorąc pod uwagę teoretyczne wyjaśnienia dotyczące mechanizmów rozwoju regionów i miast oraz cele polityki spójności można stwierdzić, że plany rozwoju infrastruktury kultury powinny uwzględniać w jak największym stopniu specyfikę miast i regionów wynikającą z ich lokalizacji, posiadanych walorów i zasobów oraz potrzeb ich mieszkańców. Infrastruktura kultury powinna być nakierowana w drugiej kolejności na generowanie popytu zewnętrznego na wytwarzane produkty (usługi). W ramach polityki rozwoju infrastruktury kultury konieczne jest tworzenie odpowiedniego potencjału absorpcyjnego dla środków inwestycyjnych z różnych źródeł. Wiąże się to z posiadaniem umiejętności wyboru inwestycji zgodnie z długoterminową strategią rozwoju, której jednym z celów będzie wzmacnianie endogenicznego kapitału rozwojowego. Innymi słowy w procesie inwestowania nie tyle ważna jest wielkość posiadanych środków na inwestycje, ile ich umiejętna alokacja. Opisane w tekście funkcjonowanie miast w sieci skłania także do sformułowania opinii, że odpowiednie wykorzystanie infrastruktury kultury może wiązać się z otwarciem na zewnętrzne otoczenie i kooperację z różnymi podmiotami spoza regionu. Ta kooperacja może wzmocnić pozycję miast w sieciach powiązań i przełożyć się na ich atrakcyjność.

STRUKTURA INWESTYCJI W INFRASTRUKTURĘ KULTURY

WPROWADZENIE

Niniejszy rozdział prezentuje analizę nakładów i produktów, opiera się na danych opisujących strukturę projektów z zakresu infrastruktury kultury zrealizowanych w polskich miastach na prawach powiatu i sfinansowanych ze środków polityki spójności w perspektywie finansowej 2004-2006 oraz 2007-2013. W szczególności celem tego rozdziału było udzielenie odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

1. Jaka jest skala i struktura wydatków na infrastrukturę kultury w ramach interwencji polityki spójności?
2. Jaka jest struktura przestrzenna wydatków na infrastrukturę kultury w ramach interwencji polityki spójności?

Podczas prac badawczych przeanalizowane zostały podstawowe wskaźniki interwencji związanych z infrastrukturą kultury w aspekcie strukturalnym, przestrzennym i porównawczym, tj. w odniesieniu do wydatków na przedsięwzięcia polityki spójności w ramach innych kategorii interwencji. Rozdział ukazuje badane projekty w różnych aspektach. Autorzy starali się przedstawić dane w sposób jasny i jednoznaczny, stąd rozdział stanowi pewnego rodzaju atlas wykresów ilustrujących strukturę projektów infrastruktury kultury, a główny akcent położono na wizualizację wyników analiz.

W pierwszej części szczegółowej analizie poddano projekty infrastruktury kultury zrealizowane w ramach funduszy strukturalnych perspektywy 2006. W części drugiej przeanalizowano projekty zrealizowane w perspektywie 2013. Dodatkowo osobno przeanalizowano projekty zrealizowane w ramach krajowych programów operacyjnych a osobno projekty zrealizowane w ramach regionalnych programów operacyjnych. Na końcu podrozdziału znajduje się porównanie obu okresów programowania.

Na tyle na ile pozwoliła dostępność danych przeanalizowano strukturę projektów pod względem:

- liczby projektów,
- wartość projektów i wkładu UE,
- średniej wartości projektu,
- wartości projektów per capita,
- w ujęciu miejskim i regionalnym,
- kategorii interwencji,
- typów działań.

TYPY PROJEKTÓW KWALIFIKUJĄCE SIĘ POD DEFINICJĘ INFRASTRUKTURY KULTURY WG. DEFINICJI MKIDN

Jak wskazuje przewodnik Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego projekty z obszaru kultury można podzielić na projekty dziedzictwa nieruchomego oraz dziedzictwa ruchomego. W przypadku projektów inwestycyjnych dziedzictwa nieruchomego przewodnik wyróżnia projekty dot. m.in.:

- ochrony dziedzictwa kulturowego, tj. renowacji, konserwacji, restauracji i adaptacji na cele kulturalne obiektów historycznych, bądź wpisanych do rejestru zabytków,
- budowy, przebudowy i rozbudowy obiektów infrastruktury kultury,
- rewitalizacji historycznych obszarów miejskich, w tym obszarów przemysłowych, powojaskowych, obszarów starówek.

Natomiast w przypadku projektów dziedzictwa ruchomego wyróżniamy projekty dot. m.in.:

- zakupu wyposażenia dla obiektów kultury,
- konserwacji zabytkowych księgozbiorów i archiwaliów,
- digitalizacji zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym zasobów bibliotecznych i archiwalnych w celu powszechnego ich udostępnienia,

- zabezpieczenia przed nielegalnym wywozem, kradzieżą lub zniszczeniem zabytków ruchomych.

Przewodnik definiuje dalej, że w przypadku projektów dziedzictwa nieruchomego, dotyczących m.in. prac budowlanych, konieczne było posiadanie przez wnioskodawcę stosownych pozwoleń (takich jak pozwolenie na budowę), jak również wykazanie prawa do dysponowania nieruchomością. W przypadku obiektów zabytkowych konieczne było także przedstawienie pozwoleń i zaleceń konserwatorskich dotyczących prac przewidzianych w projekcie.

Dla projektów inwestycyjnych wymagane było przygotowanie Studium Wykonalności, którego celem było wykazanie, czy dany projekt jest możliwy do realizacji biorąc pod uwagę warunki ekonomiczne, finansowe, techniczne i technologiczne. Studium Wykonalności powinno zawierać m.in. opis projektu i jego charakterystykę, analizę finansową, ekonomiczną, a także ocenę ryzyka związanego z realizacją projektu i analizę wariantów alternatywnych.

W przypadku projektów inwestycyjnych duże ryzyko niósł za sobą wzrost kosztów prac i materiałów budowlanych. Należało wziąć pod uwagę potencjalne trudności natury technicznej, ryzyko związane ze zmiennym kursem walutowym, a także możliwość nieosiągnięcia zakładanych wskaźników tym także rezultatów, jakie projekt powinien osiągnąć, np. przewidywana liczba zwiedzających (MKiDN, 2008).

ŹRÓDŁA FINANSOWANIA INWESTYCJI W INFRASTRUKTURĘ KULTURY - PERSPEKTYWA 2006

- ZPORR 1.3 Regionalna infrastruktura społeczna;
- ZPORR 1.4 Rozwój turystyki i kultury;
- ZPORR 3.2 Obszary podlegające restrukturyzacji;
- ZPORR 3.3 Zdegradowane obszary miejskie, przemysłowe i powojenne;

- ZPORR 3.5 Lokalna infrastruktura społeczna;
- INTERREG POLSKA-CZECZY 2.1 Rozwój turystyki;
- INTERREG POLSKA-LITWA-KALININGRAD;
- INTERREG POLSKA-MEKLEMBURGIA B-3 Działania na rzecz stworzenia uwarunkowań infrastrukturalnych dla rozwoju specyficznej oferty turystycznej;
- INTERREG POLSKA-MEKLEMBURGIA F-2 Działania na rzecz rozbudowy i zachowania placówek kulturalnych i oświatowych o znaczeniu transgranicznym;
- INTERREG POLSKA-SAKSONIA A2. Poprawa możliwości rozwoju turystyki w celu stworzenia transgranicznego obszaru ruchu turystycznego i wypoczynku;
- INTERREG POLSKA-BIAŁORUŚ-UKRAINA 1.3 Rozwój infrastruktury okołobiznesowej i turystyki;
- INTERREG POLSKA-BIAŁORUŚ-UKRAINA 2.1 Wzmocnienie instytucjonalnej współpracy transgranicznej oraz podniesienie jakości kapitału ludzkiego.

ŹRÓDŁA FINANSOWANIA INWESTYCJI W INFRASTRUKTURĘ KULTURY - PERSPEKTYWA 2013

Z uwagi na ograniczoną dostępność danych w bazie projektów finansowanych z funduszy strukturalnych w analizach pominięto projekty finansowane w ramach programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej. W badaniu wykorzystano zatem dane dotyczące dwóch ogólnopolskich Programów Operacyjnych:

- PO Infrastruktura i Środowisko – Działanie 11.1, 11.2, 11.3;
- PO Innowacyjna Gospodarka – Działanie 6.4;

oraz 16 Regionalnych Programów Operacyjnych:

- RPO Województwa Dolnośląskiego – Działanie 6.4;

- RPO Województwa Kujawsko-Pomorskiego – Działanie 3.3, 6.2, 7.1, 7.2;
- RPO Województwa Lubelskiego – Działanie 3.2, 7.1;
- RPO Województwa Lubuskiego – Działanie 4.3, 5.1, 5.2;
- RPO Województwa Łódzkiego – Działanie 5.4, 6.1;
- RPO Województwa Małopolskiego – Działanie 3.2, 3.3, 5.2;
- RPO Województwa Mazowieckiego – Działanie 5.2, 6.1;
- RPO Województwa Opolskiego – Działanie 5.3, 6.1, 6.2;
- RPO Województwa Podkarpackiego – Priorytet 6, Działanie 7.2, 7.3;
- RPO Województwa Podlaskiego – Działanie 3.1, 6.3;
- RPO Województwa Pomorskiego – Działanie 6.1, 6.2, 6.3, 9.1, 9.3 Poddziałanie 3.2.1, 3.2.2, 8.1.1;
- RPO Województwa Śląskiego – Działanie 4.1, 6.1, 6.2;
- RPO Województwa Świętokrzyskiego – Działanie 5.2, 5.3, 6.1, 6.2;
- RPO Województwa Warmińsko-Mazurskiego – Działanie 4.2, 4.3, Poddziałanie 2.1.5, 2.1.6;
- RPO Województwa Wielkopolskiego – Działanie 4.1, 4.2, 6.2;
- RPO Województwa Zachodniopomorskiego – Działanie 5.6, 6.6, Poddziałanie 5.2.1, 5.2.2, 6.2.1, 6.2.2.

Europejska Współpraca Terytorialna:

- Program Polska–Brandenburgia – Działanie 1.1
- Program Polska–Saksonia – Działanie 1.2, 1.5, 2
- Program Polska–Czechy – Działanie 2.2
- Program Polska–Słowacja – temat 1.1, Priorytet 3
- Program Polska–Litwa – Priorytet 1
- Programu Rozwój Obszarów Wiejskich – Działanie 3.4
- Programu Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich

- Funduszu dla Organizacji Pozarządowych (tylko jeśli stanowi integralną część projektu i jest niezbędny do jego realizacji projektu „miękkiego”)

PERSPEKTYWA 2006

WNIOSKI

- W perspektywie 2006 w 46 polskich miastach na prawie powiatu zrealizowano 138 projektów z zakresu infrastruktury kultury, których łączna wartość wyniosła 1360,3 miliona złotych, z czego wkład UE wynosił 726,7 miliona złotych.
- Miasta w których nie zrealizowano projektów z zakresu infrastruktury kultury to: Jastrzębie-Zdrój, Konin, Leszno, Świnoujście, Biała Podlaska, Zielona Góra, Grudziądz, Słupsk, Włocławek, Skierniewice i Piotrków Trybunalski.
- Pod względem liczby projektów z zakresu infrastruktury kultury zdecydowanie przodują Szczecin (12), Poznań (11), Warszawa (10) i Olsztyn (7).
- Jeżeli chodzi o wartość projektów najwięcej zainwestowano w Poznaniu (133 mln), Warszawie (124 mln), Łodzi (115 mln), Krakowie (106 mln) i Katowicach (74 mln).
- Największą średnią wartość finansową miały projekty w Krakowie (35 mln) Katowicach (24 mln) i Łodzi (23 mln).
- W przeliczeniu na mieszkańca najwięcej wydano w Krośnie (624 zł), Przemyślu (425 zł), Zamościu (388 zł) i Siedlcach (355).
- W perspektywie regionalnej najwięcej projektów zrealizowano w miastach śląskich (19), mazowieckich (17), podkarpackich (15)

i zachodniopomorskich (15), a najmniej w lubuskich (2) i opolskich (2).

- Najwyższą wartość finansową miały projekty zrealizowane w miastach śląskich (205 mln), mazowieckich (192 mln) i wielkopolskich (140 mln), a najniższą w świętokrzyskich (35 mln), lubuskich (29 mln) i podlaskich (27 mln).
- Najwięcej projektów zostało zrealizowanych w ramach działań ZPORR 1.4 Rozwój turystyki i kultury (57 projektów o wartości 840 mln) oraz ZPORR 3.3 Zdegradowane obszary miejskie, przemysłowe i powojenne (45 projektów o wartości 262,5 mln).
- Najwięcej, bo 54% środków (53 projekty) przeznaczono w ramach utrzymania i odbudowy dziedzictwa kulturowego, 14% w ramach wydatków na infrastrukturę społeczną (12 projektów), 14% w ramach odnowy terenów miejskich (33 projekty), 5% (13 projektów) w ramach inwestycji majątkowych, a 4% (7 projektów) na turystykę.
- Najwięcej środków na infrastrukturę kultury pozyskały jednostki samorządu terytorialnego (41%), instytucje kultury (32%) i placówki oświatowe (16%), jak również kościoły i związki wyznaniowe (7%), mniej przedsiębiorstwa (2%), jednostki budżetowe (1%), organizacje pozarządowe (1%) i jednostki naukowo-badawcze (0,5%), przy czym średnia wartość projektów była najwyższa w przypadku placówek oświatowych (14 mln) i instytucji kultury (13 mln).

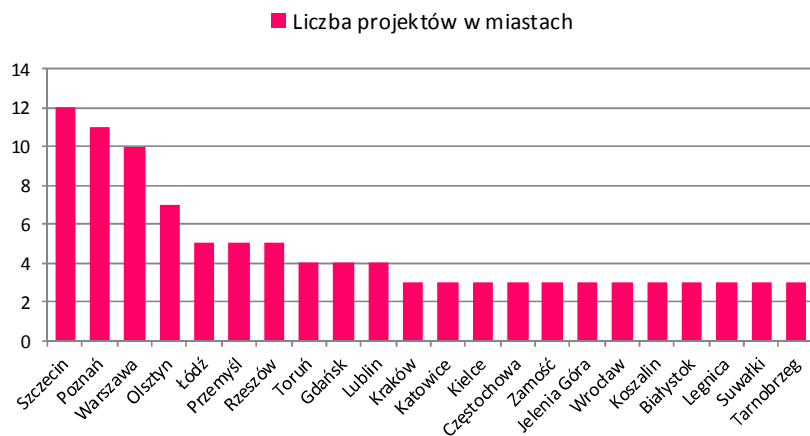
Pięć największych projektów to:

- Przebudowa i modernizacja Opery Krakowskiej przy ul. Lubicz w Krakowie (88,69 mln).

- Centrum Nauki i Edukacji Muzycznej SYMFONIA w Katowicach (57,22 mln).
- Modernizacja i adaptacja XIX-wiecznego budynku pofabrycznego dla Muzeum Sztuki w Łodzi (54,49 mln).
- Projektowanie i budowa Centrum Sztuki Współczesne w Toruniu (46,44 mln).
- Remont i przebudowa Pałacu Pod Blachą w Zespole Zamku Królewskiego w Warszawie (41,20 mln).
- Modernizacja nawierzchni ulicy Krakowskie Przedmieście w Warszawie (34,84 mln).

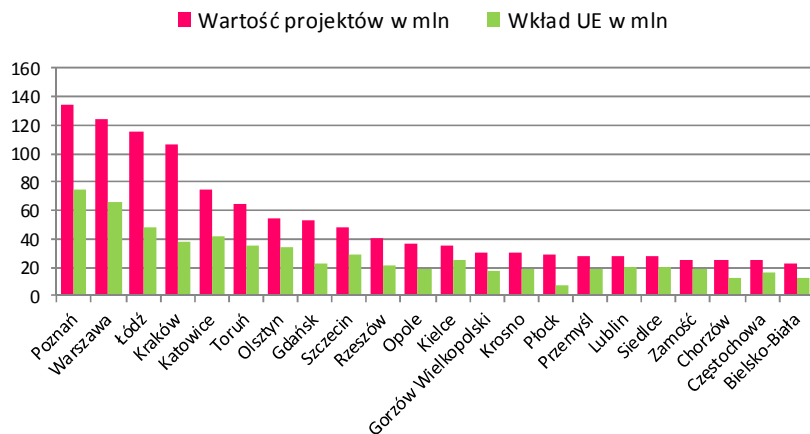
STRUKTURA I LICZBA PROJEKTÓW WG. MIAST

Wykres 1. Liczba projektów infrastruktury kultury w miastach (min. 3 projekty) [2004-06]

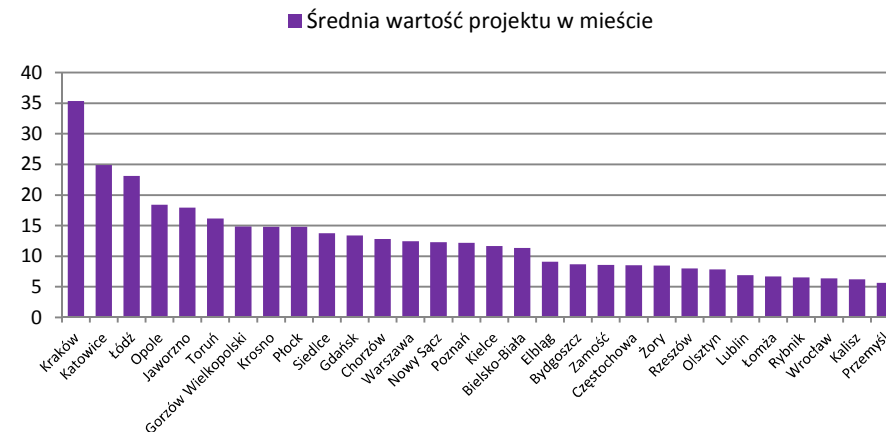
Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

Wykres 2. Wartość projektów infrastruktury kultury w miastach w mln PLN (min. 20 mln PLN) [2004-06]

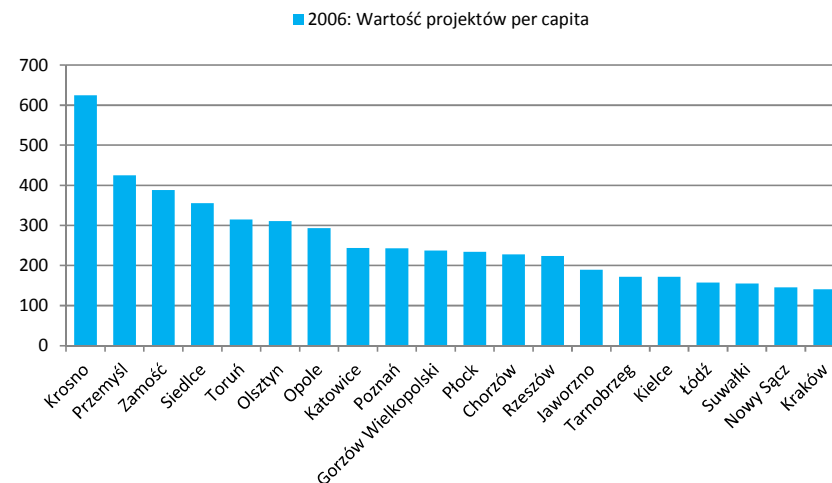
Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

Wykres 3. Średnia wartość projektów infrastruktury kultury w miastach w mln PLN (min. 5 mln PLN) [2004-06]

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

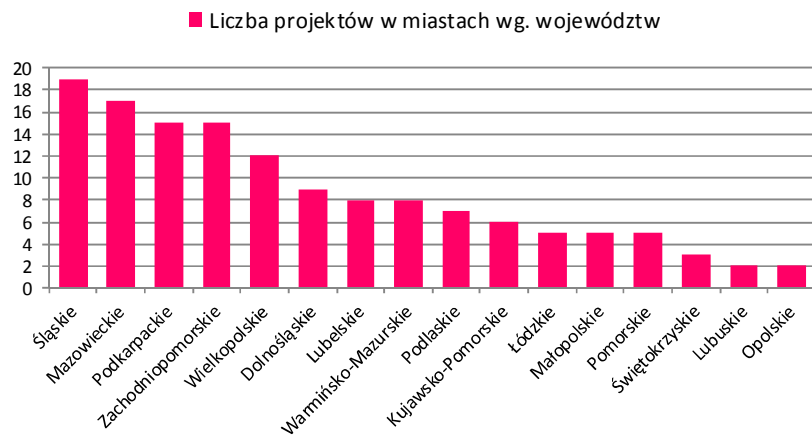
Wykres 4. Wartość projektów infrastruktury kultury w miastach per capita w PLN (min. 150 PLN) [2004-06]

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

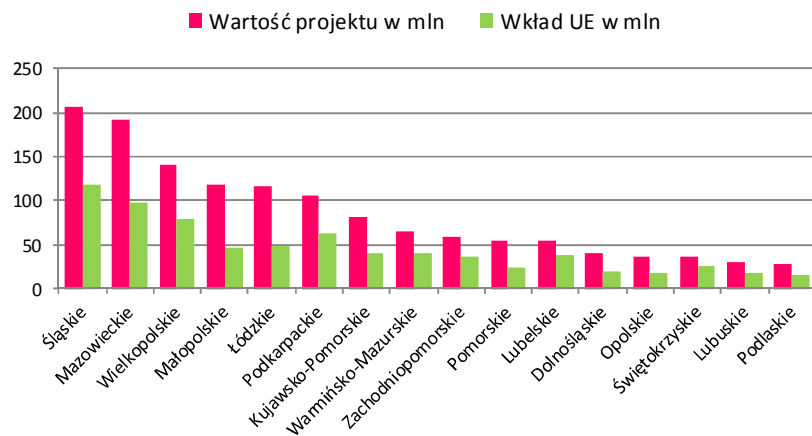
STRUKTURA I LICZBA PROJEKTÓW W MIASTACH WG. WOJEWÓDZT W

Wykres 5. Liczba miejskich projektów infrastruktury kultury wg. województw [2004-06]

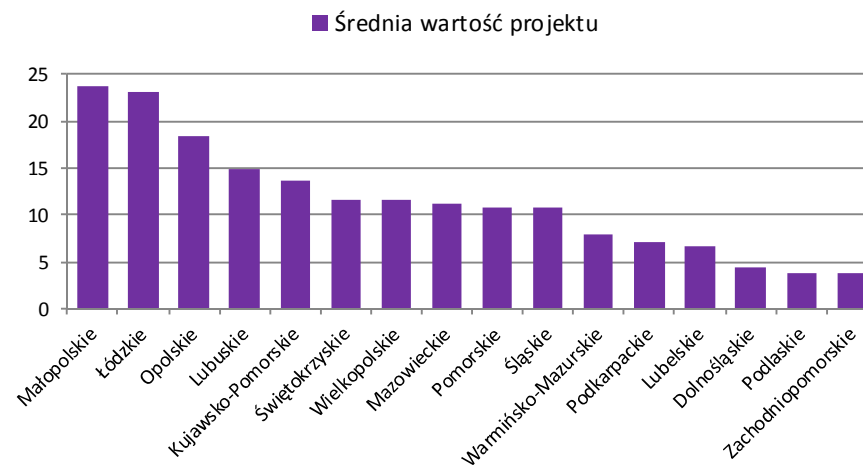
Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

Wykres 6. Wartość miejskich projektów infrastruktury kultury wg. województw w mln PLN [2004-06]

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

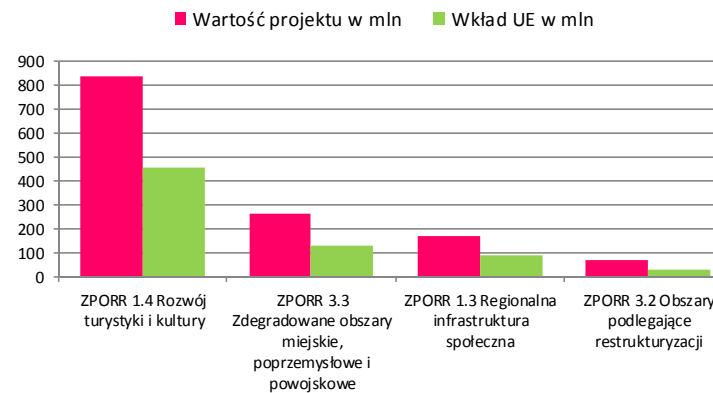
Wykres 7. Średnia wartość miejskich projektów infrastruktury kultury wg. województw w mln PLN [2004-06]

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

STRUKTURA I LICZBA PROJEKTÓW WG. DZIAŁAŃ I KATEGORII INTERWENCJI

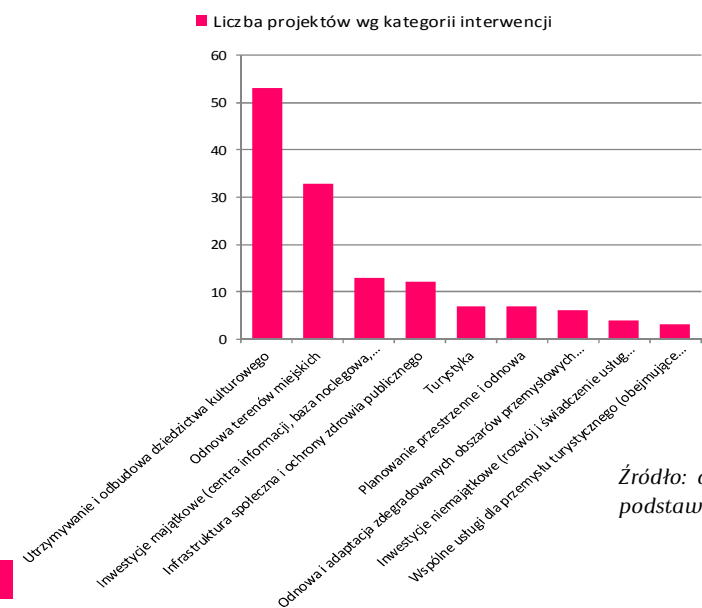
Wykres 8. Wartość miejskich projektów infrastruktury kultury wg. programów operacyjnych w mln PLN [2004-06]

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

Zadanie	Liczba projektów
Obszary wiejskie, poprzemysłowe i powojenne	58
Obszary podlegające restrukturyzacji	45
Regionalna infrastruktura	10
Rozwój infrastruktury lokalnej	9
Działania na rzecz rozwoju i zachowania placówek kulturalnych	4
Rozwój infrastruktury okołobiznesowej i turystyki	3
Działania na rzecz stworzenia uwarunkowań rozwoju turystyki	2
Wzmacnienie instytucjonalnej współpracy w oparciu o sieć partnerów	2
Działania na rzecz stworzenia uwarunkowań rozwoju turystyki	2
Współpraca transgraniczna	2
Rozwój turystyki	2
Działania na rzecz stworzenia uwarunkowań rozwoju turystyki	1
Poprawa możliwości rozwoju turystyki w celu stworzenia uwarunkowań	1

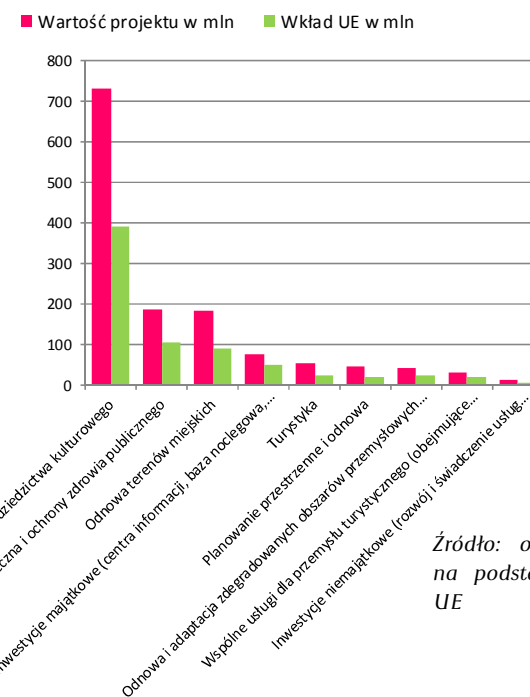
Wykres 10. Liczba miejskich projektów infrastruktury kultury wg. kategorii interwencji [2004-06]

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

Kategoria	Procent
Utrzymywanie i odbudowa dziedzictwa kulturowego	54%
Infrastruktura społeczna i ochrony zdrowia publicznego	14%
Odnowa terenów miejskich	10%
Inwestycje majątkowe (centra informacji, baza noclegowa, zaplecze gastronomiczne, punkty usługowe)	4%
Turystyka	3%
Planowanie przestrzenne i odnowa	3%
Odnowa i adaptacja zdegradowanych obszarów przemysłowych i wojskowych	3%
Wspólne usługi dla przemysłu turystycznego (obejmujące działalność promocyjną, sieci, konferencje i targi handlowe)	2%
Inwestycje niemajątkowe (rozwój i świadczenie usług turystycznych, działalność sportowa, kulturalna i wycieczek oraz dziedzictwo kulturowe)	1%

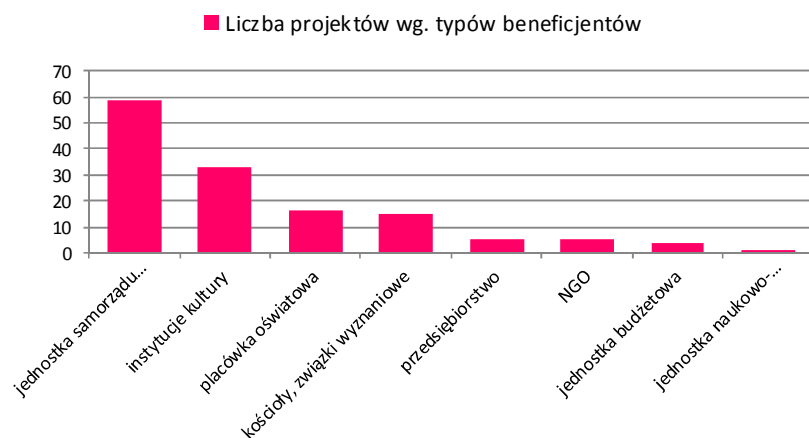
Wykres 12. Wartość miejskich projektów infrastruktury wg. kategorii interwencji w mln PLN [2004-06]

Źródło: opracowanie własne
na podstawie Mapy Dotacji
UE

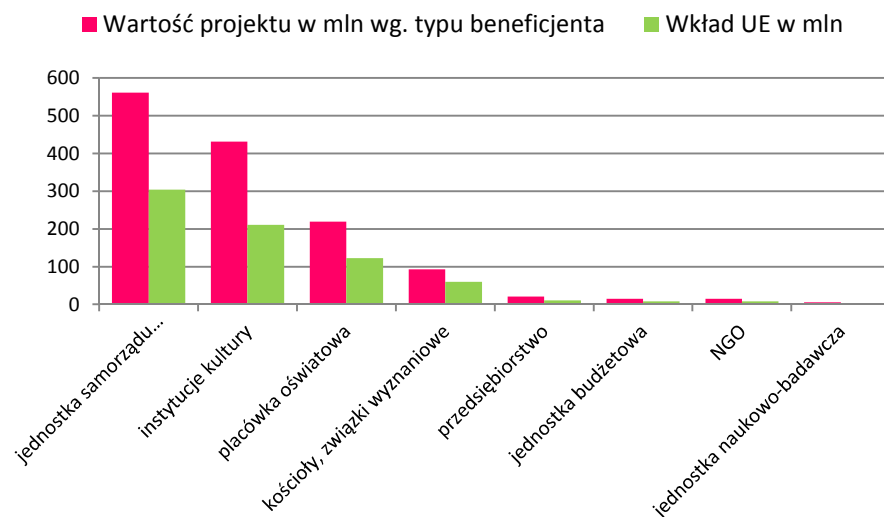
STRUKTURA I LICZBA PROJEKTÓW WG. TYPU BENEFICJENTA

Wykres 13. Liczba miejskich projektów infrastruktury kultury wg. typu beneficjenta [2004-06]

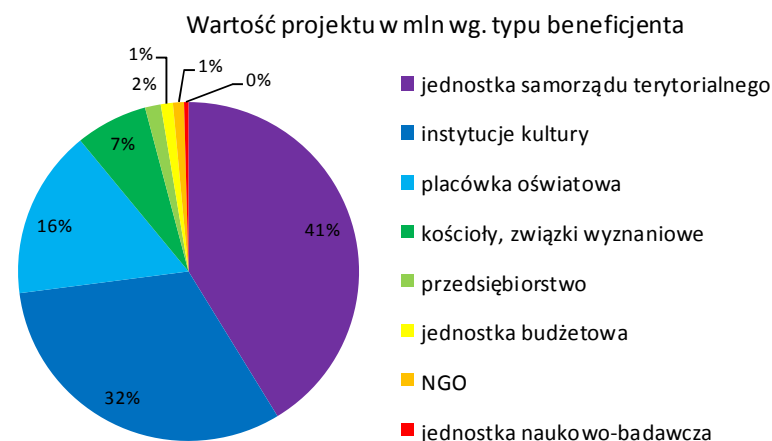
Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

Wykres 14. Wartość miejskich projektów infrastruktury wg. typu beneficjenta w mln PLN [2004-06]

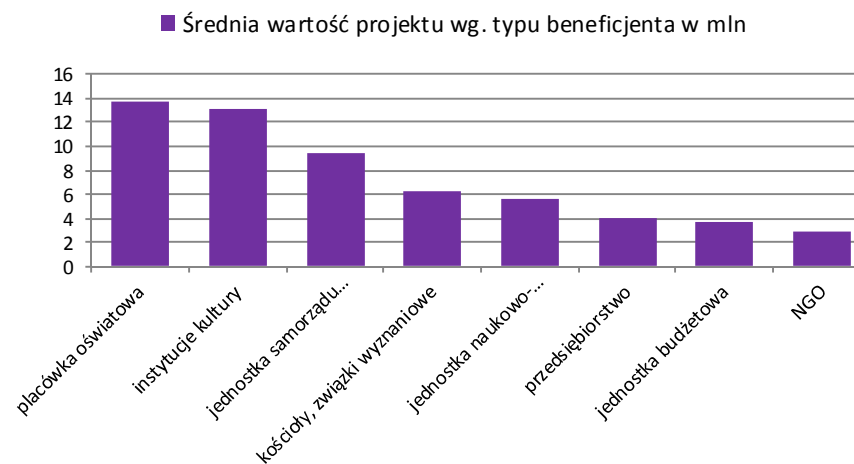
Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

Wykres 15. Struktura wydatków projektów infrastruktury kultury wg. kategorii interwencji [2004-06]

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

Wykres 16. Średnia wartość miejskich projektów infrastruktury kultury wg. typu beneficjenta w mln PLN [2004-06]

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

PERSPEKTYWA 2006– LISTA PROJEKTÓW W MIASTACH

Nazwa projektu	Miasto	Wartość w mln	Wkład UE w mln
Przebudowa i modernizacja Opery Krakowskiej przy ul. Lubicz w Krakowie	Kraków	88,69	30,41
Centrum Nauki i Edukacji Muzycznej SYMFONIA	Katowice	57,22	29,28
Modernizacja i adaptacja XIX-wiecznego budynku pofabrycznego dla Muzeum Sztuki w Łodzi	Łódź	54,49	16,80
Projektowanie i budowa Centrum Sztuki Współczesnej	Toruń	46,44	29,65
Remont i przebudowa Pałacu Pod Blachą w Zespole Zamku Królewskiego w Warszawie	Warszawa	41,20	21,75
Modernizacja nawierzchni ulicy Krakowskie Przedmieście	Warszawa	34,84	17,36
Zwiększenie atrakcyjności turystycznej regionu poprzez budowę słoniarni w Nowym ZOO w Poznaniu	Poznań	30,21	18,57
Mons Universitatis. Rozbudowa i remont Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu	Opole	30,02	13,30
Kultura i tradycja włókienniczej Łodzi - modernizacja i zagospodarowanie kompleksu fabrycznego Geyera	Łódź	29,64	15,35
Utworzenie Regionalnego Centrum Kultur Pogranicza w Krośnie	Krosno	28,99	18,11
Rozbudowa zabytkowego obiektu Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gorzowie Wlkp.	Gorzów Wielkop.	27,89	17,07
Budowa Sali koncertowej - etap III	Poznań	26,83	19,18
Centrum "Hewelanium" Budowa kompleksu edukacyjno-rekreacyjnego w Gdańsku etap I	Gdańsk	24,38	11,82
Budowa Muzeum - Wielokulturowego Centrum Historii i Sztuki w Przemysłu	Przemyśl	22,83	15,64
Przebudowa i modernizacja ul. Tumskiej wraz z infrastrukturą w Płocku - etap II i III	Płock	21,87	2,91
Adaptacja i Wyposażenie Gdańskiego Centrum Muzyczno-Kongresowego Etap II	Gdańsk	20,01	9,00
Rewaloryzacja Pałacu Ogińskich w Siedlcach - Rozwój Instytutu Informatyki Akademii Podlaskiej	Siedlce	19,46	14,29
Adaptacja historycznego budynku byłego Teatru miejskiego na potrzeby Chorzowskiego Centrum Kultury	Chorzów	18,71	8,59
Adaptacja budynku Collegium Maius z budową Biblioteki dla Wydziału Filologii Polskiej i Klasycznej UAM w Poznaniu, ul. Fredry 10	Poznań	18,66	3,00
Budowa centrali Miejskiej Biblioteki Publicznej w Jaworznie	Jaworzno	17,95	13,09
Rewitalizacja zabytkowego obszaru UW przy Krakowskim Przedmieściu w Warszawie	Warszawa	17,14	10,23
Budowa obiektów dydaktyczno-badawczych Wydziału Nauk	Poznań	17,02	5,40

Nazwa projektu	Miasto	Wartość w mln	Wkład UE w mln
Geograficznych i Geologicznych UAM w Poznaniu - etap II			
Realizacja II części Podziemnej Trasy Turystycznej wraz z rekonstrukcją płyty Rynku Staromiejskiego w Rzeszowie	Rzeszów	15,98	4,84
Rewitalizacja Śródmieścia Kielc: przebudowa ul. Sienkiewicza do ul. Żelaznej i do Pl. Moniuszki	Kielce	15,32	11,05
Rewaloryzacja Parków Podjasnogórskich w Częstochowie - Park im. Stanisława Staszica, Park im. 3 Maja	Częstochowa	14,33	10,74
Adaptacja budynku przy ul. Ściegiennego dla potrzeb funkcjonowania Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej	Kielce	13,91	10,39
Rewitalizacja Teatru im. Stefana Jaracza w Olsztynie	Olsztyn	13,17	7,75
Modernizacja kompleksów budynków Muzeum Narodowego w Szczecinie	Szczecin	12,66	7,67
Rewitalizacja budynku powojkowego na potrzeby dydaktyczne OWSliZ w Olsztynie	Olsztyn	12,48	7,18
Budowa Miasteczka Galicyjskiego w Nowym Sączu - realizacja I etapu	Nowy Sącz	12,28	7,50
Kompleksowa modernizacja budynku Rybnickiego Centrum Kultury na potrzeby mieszkańców regionu	Rybnik	11,86	8,90
Rewitalizacja Wyspy Młyńskiej w Bydgoszczy na cele rozwoju przedsiębiorczości	Bydgoszcz	11,82	2,31
Centrum Sztuki Filmowej – przebudowa i adaptacja kina Kosmos w Katowicach	Katowice	11,82	7,72
Nowa Starówka - Nowe Szanse Rewitalizacja Bielskiej Starówki I etap	Bielsko-Biała	11,35	6,38
Modernizacja i rewaloryzacja Budynku Głównego Teatru Polskiego i Małej Sceny w Bielsku-Białej	Bielsko-Biała	11,31	5,77
Rewitalizacja i remont budynku Teatru Wielkiego w Łodzi	Łódź	11,20	6,84
Rewaloryzacja i modernizacja kościoła katedralnego pw. Św. Jakuba Apostoła w Szczecinie	Szczecin	11,15	7,99
Adaptacja kamienicy przy ul. Dąbrowszczaków 3 na Centrum Kultury w Olsztynie	Olsztyn	11,06	7,05
Rewitalizacja wielkomiejskiej zabudowy Łodzi w rejonie ul. Nawrot - renowacja budynków przy ul. Nawrot 7	Łódź	10,96	6,92
Przebudowa Domu Kultury w Rzeszowie na potrzeby Instytutu Muzyki	Rzeszów	10,74	7,92
Rewitalizacja zabytkowego Starego Miasta w Zamościu, V etap	Zamość	10,55	7,80
Ochrona światowego dziedzictwa kulturowego przez rewitalizację zabytków Opactwa Benedyktów w Tyńcu	Kraków	10,45	3,25
Rewitalizacja zabytkowego Starego Miasta w Zamościu - etap II	Zamość	10,37	7,78
Przebudowa budynku powojkowego na bibliotekę naukową w Jelenia Góra	Jelenia Góra	10,09	4,81

Nazwa projektu	Miasto	Wartość w mln	Wkład UE w mln
Jeleniej Górze			
Rozbudowa Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie – II etap	Lublin	10,01	7,50
Remont i modernizacja Muzeum Miejskiego Wrocławia -etap II	Wrocław	9,99	4,53
Modernizacja i rozbudowa Teatru Baj Pomorski w Toruniu	Toruń	9,52	2,71
Rewitalizacja wielkomiejskiej zabudowy Łodzi w rejonie ul. Nawrot - rozwój infrastruktury turystycznej i noclegowej poprzez renowację zabudowy przy Sienkiewicza 67/Nawrot 16	Łódź	9,22	2,29
Rewitalizacja Centrum Kulturalnego Starego Miasta: rozbudowa i modernizacja Biblioteki Elbląskiej	Elbląg	9,09	5,78
Ochrona i konserwacja Zamku Lubelskiego - najcenniejszego zabytku regionu między Wisłą a Bugiem	Lublin	8,96	5,48

PERSPEKTYWA 2013

WNIOSKI

- W perspektywie 2013 w 56 polskich miastach na prawie powiatu zrealizowano 320 projektów z zakresu infrastruktury kultury, których łączna wartość wyniosła 8207 milionów złotych, z czego wkład UE wynosił 4401 milionów złotych.
- W perspektywie 2013 najwięcej projektów zrealizowano we Wrocławiu (28), Krakowie (22), Olsztynie (21), Warszawie (17) i Gdańsku(15);
- Pod względem wartości finansowej projektów przodują Katowice (1043 mln / 12 projektów), Kraków (898 mln / 22 projekty), Warszawa (774 mln / 17 projektów), Wrocław (715 mln / 28 projektów), Gdańsk (652 mln / 15 projektów) i Łódź (542 mln / 14 projektów), a średnia wartość projektu najwyższa była w Katowicach (87 mln), Gdyni (71 mln), Wałbrzychu (52 mln), Gorzowie Wielkopolskim (51 mln) i Bielsku Białej (47 mln).
- W przeliczeniu na mieszkańca najwięcej wydano w Zamościu (2266 zł), Olsztynie (1334 zł) i Gorzowie Wielkopolskim (1219 zł).
- Analiza w ujęciu wojewódzkim pokazuje, że najwięcej wydano w miastach województw śląskiego (1549 mln / 41 projektów), małopolskiego (1036 mln / 35 projektów), pomorskiego (921 mln / 22 projekty), mazowieckiego (915 mln / 30 projektów) i dolnośląskiego (834 mln / 38 projektów), najmniej zaś w miastach opolskich (128 mln / 12 projektów), zachodniopomorskich (126 mln / 12 projektów) i podkarpackich (74 mln / 7 projektów).
- W ujęciu regionalnym średnia wartość projektów najwyższa była w miastach województwa pomorskiego (41 mln), świętokrzyskiego (40 mln), śląskiego (37 mln), łódzkiego (35 mln) i podlaskiego (32 mln).

- Najwięcej środków na infrastrukturę kultury w miastach przeznaczono w ramach POIiŚ (3203 mln / 51 projektów), RPO śląskiego (1061 mln / 33 projekty), RPO małopolskiego 842 mln / 27 projektów), RPO łódzkiego (525 mln / 15 projektów), POIG (428 mln / 8 projektów). Najmniej środków na ten cel znalazło się w programach RPO podkarpackiego (74 mln / 7 projektów), RPO świętokrzyskiego (64 mln / 2 projekty), RPO opolskiego (63 mln / 10 projektów) i RPO wielkopolskiego (59 mln / 6 projektów).
- Największa średnia wartość projektu dotyczyła POIiŚ (62 mln), POIG (53 mln), a następnie RPO łódzkiego (35 mln). Projekty o najniższej średniej wartości zrealizowano w ramach RPO opolskiego (6 mln) i RPO dolnośląskiego (5 mln).

10 największych projektów perspektywy 2013 to:

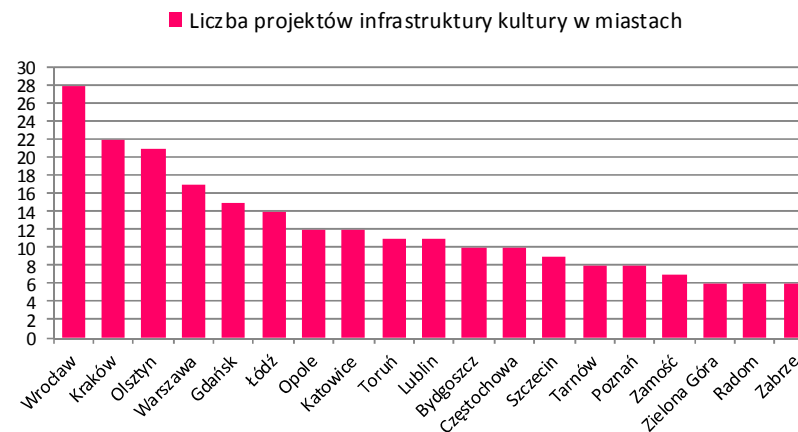
- Budowa Centrum Nauki Kopernik w Warszawie (364,78 mln)
- Centrum Kongresowe (Rondo Grunwaldzkie), Kraków (357,54 mln)
- Budowa nowej siedziby Muzeum Śląskiego w Katowicach (324,27 mln)
- Międzynarodowe Centrum Kongresowe w Katowicach (304,65 mln)
- Budowa Narodowego Forum Muzyki we Wrocławiu (296,57 mln)
- Budowa Europejskiego Centrum Solidarności w Gdańsku (292,80 mln)
- Rewitalizacja EC-1 i jej adaptacja na cele kulturalno-artystyczne w Łodzi (266 mln)
- Budowa siedziby Narodowej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia w Katowicach (265 mln)
- Budowa Opery i Filharmonii Podlaskiej - Europejskie Centrum Sztuki w Białymstoku (181,86 mln)

- Budowa Centrum Edukacji Artystycznej - Filharmonia Gorzowska (138,06 mln)
- W ramach krajowych programów operacyjnych (POIiŚ, POIG) najwięcej środków ulokowano w Warszawie (664 mln / 8 p.), Wrocławiu (593 mln / 5 p.), Gdańsku (225 mln / 4 p.) i Katowicach (147 mln / 3p.).
- W perspektywie regionalnej z programów ogólnopolskich najwięcej skorzystały miasta mazowieckiego (708 mln / 9p.), dolnośląskiego (382 mln / 7p.), śląskiego (277 mln / 9p.) i pomorskiego (254 mln / 5p.), środków nie pozyskały miasta województw lubuskiego i zachodniopomorskiego.
- W ramach krajowych programów operacyjnych najwięcej środków na infrastrukturę kultury w miastach wydano w ramach POIiŚ 11.2 Rozwój oraz poprawa stanu infrastruktury kultury o znaczeniu ponadregionalnym (2143 mln / 18 p.), POIiŚ 11.3 Rozwój infrastruktury szkolnictwa artystycznego (657 mln / 22p.), POIiŚ 11.1 Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym (589 mln / 17 p.), POIG 6.4 Inwestycje w produkty turystyczne o znaczeniu ponadregionalnym (474 mln / 9p.).
- W ramach POIiŚ na infrastrukturę kultury przeznaczono zaledwie 1% wszystkich środków.
- W ramach regionalnych programów operacyjnych na infrastrukturę kultury w miastach najwięcej projektów zrealizowano we Wrocławiu (23), Olsztynie (20) i Krakowie (16), a najwięcej środków ulokowano w Krakowie (744 mln), Katowicach (739 mln) i Łodzi (422 mln).

- Według wartości projektów na mieszkańca w ramach RPO przodują Gorzów Wielkopolski (1219 zł), Olsztyn (1097 zł), Kraków 984 zł) i Piotrków Trybunalski (912 zł).
 - W wymiarze wojewódzkim z RPO najwięcej na infrastrukturę kultury w miastach przeznaczono w śląskim (1061 mln / 33p.), małopolskim (842 mln / 27p.) i łódzkim (525 mln / 15p.)
- 5 największych projektów infrastruktury w ramach RPO to:
- Centrum Kongresowe (Rondo Grunwaldzkie) w Krakowie (357,5 mln)
 - Budowa nowej siedziby Muzeum Śląskiego w Katowicach (324,3 mln)
 - Międzynarodowe Centrum Kongresowe w Katowicach (304,6 mln)
 - Rewitalizacja EC-1 i jej adaptacja na cele kulturalno-artystyczne w Łodzi (266 mln)
 - Budowa Centrum Edukacji Artystycznej - Filharmonia Gorzowska (138 mln)
- Miasta, w których nie zrealizowano projektów z zakresu infrastruktury kultury to Jastrzębie-Zdrój, Konin, Leszno i Chełm.

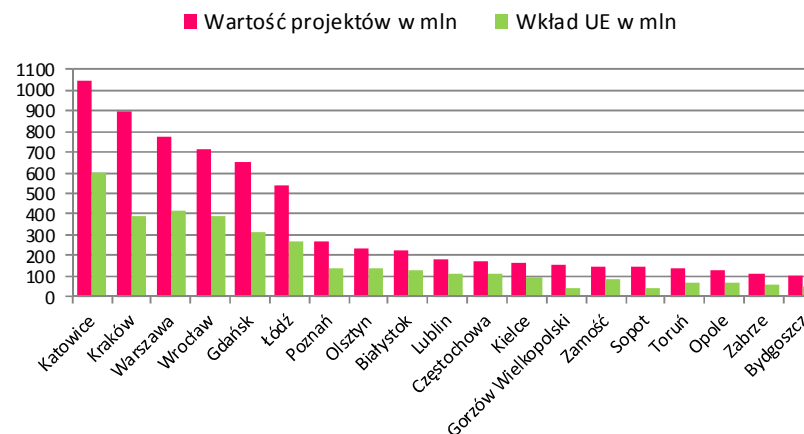
STRUKTURA I LICZBA PROJEKTÓW WG. MIAST

Wykres 17. Liczba projektów infrastruktury kultury w miastach (min. 6 projektów) [2007-13]

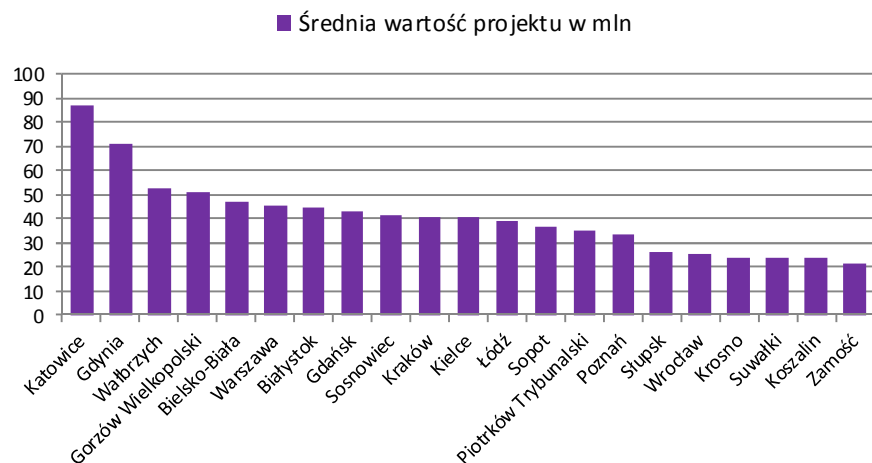
Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

Wykres 18. Wartość projektów infrastruktury kultury w miastach w mln PLN (min. 100 mln) [2007-13]

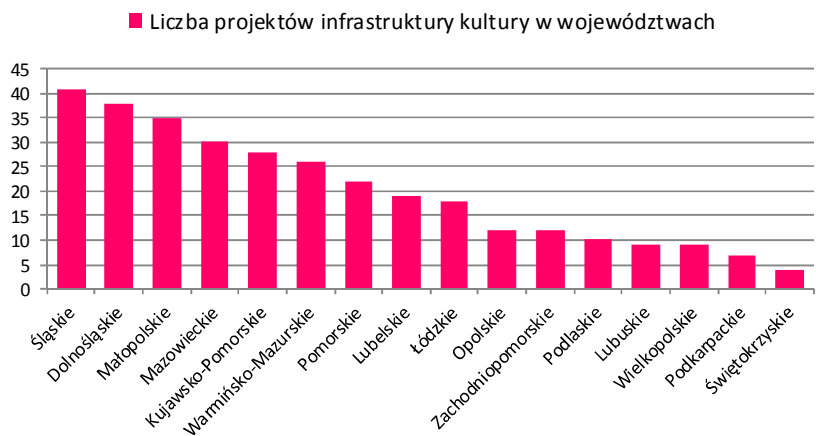
Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

Wykres 19. Średnia wartość projektów infrastruktury kultury w miastach w mln PLN (min. 20 mln) [2007-13]

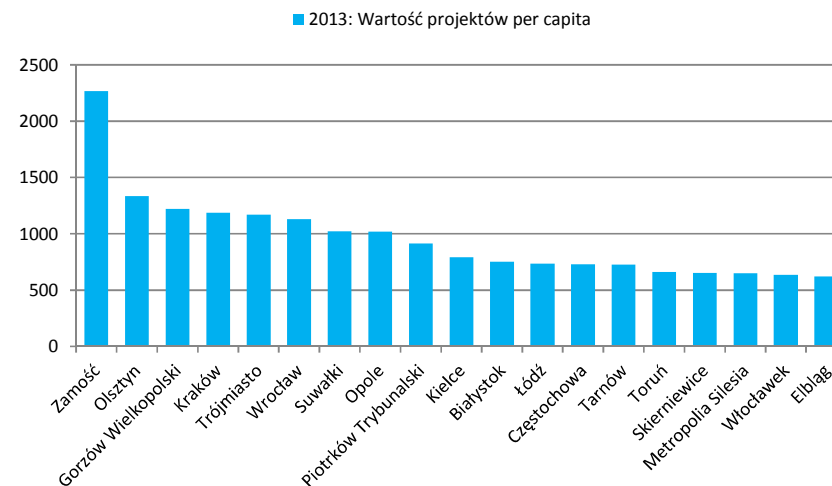
Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

Wykres 20. Wartość projektów infrastruktury kultury w miastach per capita w PLN (min. 500 PLN) [2007-13]

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

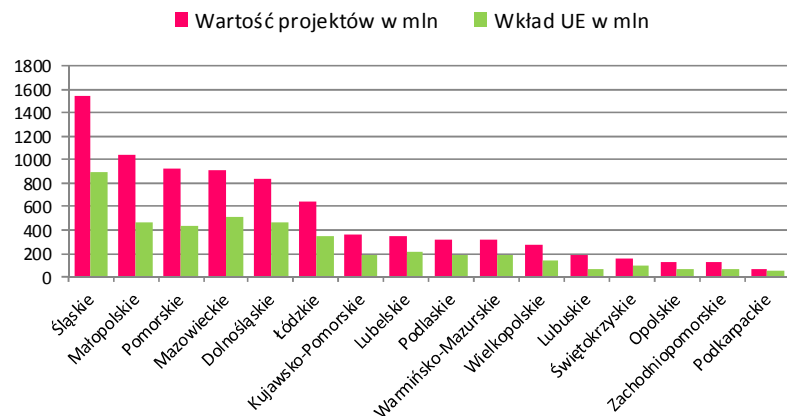
Wykres 21. Liczba projektów infrastruktury kultury w miastach wg. województw [2007-13]

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

STRUKTURA I LICZBA PROJEKTÓW W MIASTACH WG. WOJEWÓDZT W

Wykres 22. Wartość projektów infrastruktury kultury w miastach wg. województw w mln PLN [2007-13]

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

Wykres 23. Średnia wartość projektów infrastruktury kultury w miastach wg. województw w mln PLN [2007-13]

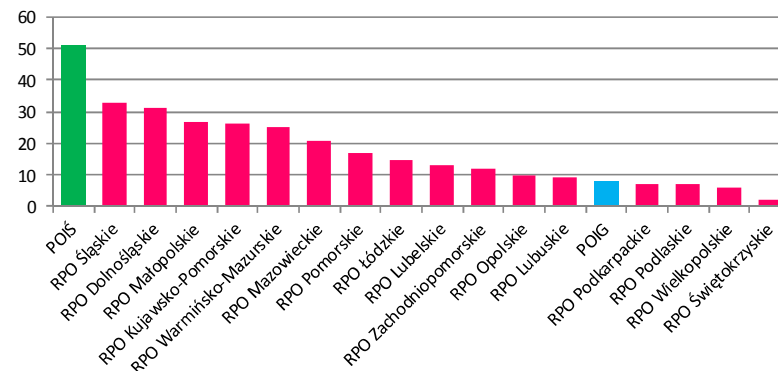

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

STRUKTURA I LICZBA PROJEKTÓW WG. PROGRAMÓW

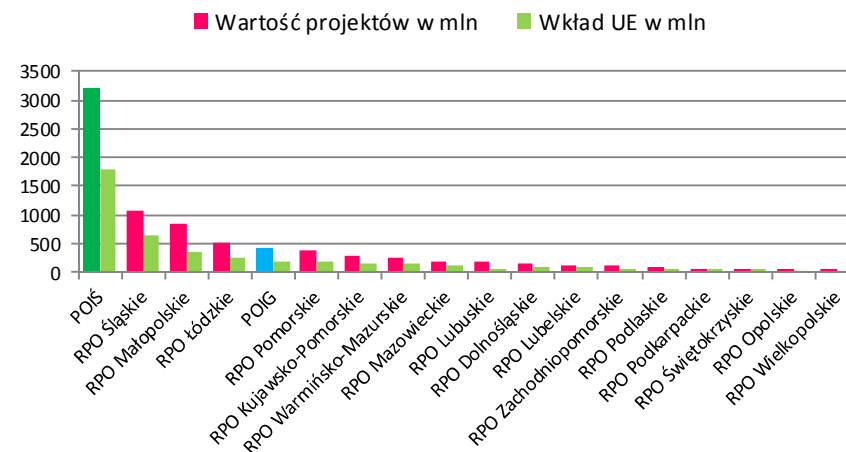
Wykres 24. Liczba projektów infrastruktury kultury w miastach wg. programów operacyjnych [2007-13]

Liczba projektów infrastruktury kultury w miastach

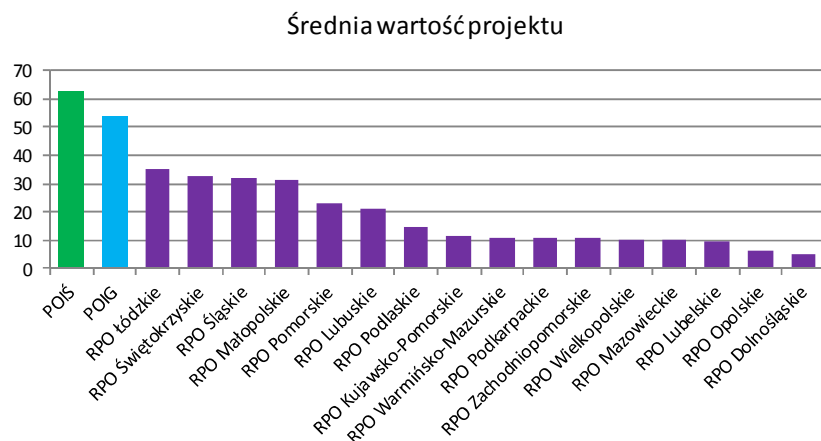
Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

Wykres 25. Wartość projektów infrastruktury kultury w miastach wg. programów operacyjnych w mln PLN [2007-13]

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

Wykres 26. Średnia wartość projektów infrastruktury kultury w miastach wg. programów operacyjnych w mln PLN [2007-13]

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

PERSPEKTYWA 2013 – LISTA PROJEKTÓW W MIASTACH

Nazwa projektu	Miasto	Wartość w mln	Wkład UE w mln	Prog.
Budowa Centrum Nauki Kopernik w Warszawie	Warszawa	364,78	207,00	POIŚ
Centrum Kongresowe (Rondo Grunwaldzkie)	Kraków	357,54	70,49	RPO Małopolskie
Budowa nowej siedziby Muzeum Śląskiego w Katowicach	Katowice	324,27	225,45	RPO Śląskie
Międzynarodowe Centrum Kongresowe w Katowicach	Katowice	304,65	152,90	RPO Śląskie
Budowa Narodowego Forum Muzyki we Wrocławiu	Wrocław	296,57	143,74	POIŚ
Budowa Europejskiego Centrum Solidarności w Gdańsku	Gdańsk	292,80	140,15	POIŚ
Rewitalizacja EC-1 i jej adaptacja na cele kulturalno-artystyczne.	Łódź	266,00	82,76	RPO Łódzkie
Budowa siedziby Narodowej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia w Katowicach	Katowice	265,00	122,20	POIŚ
Budowa Opery i Filharmonii Podlaskiej - Europejskie Centrum Sztuki w Białymstoku	Białystok	181,86	100,62	POIŚ
Budowa Centrum Edukacji Artystycznej - Filharmonia Gorzowska	Gorzów Wielkop.	138,06	32,79	RPO Lubuskie
Przebudowa teatru muzycznego Capitol we Wrocławiu	Wrocław	119,20	80,00	POIŚ

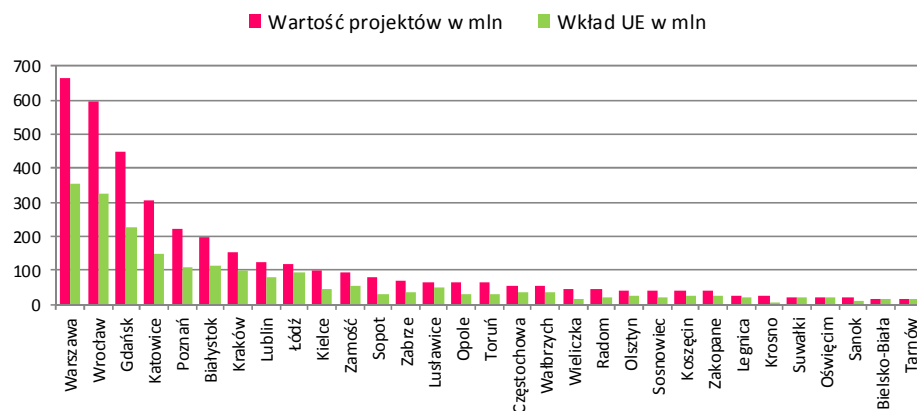
Nazwa projektu	Miasto	Wartość w mln	Wkład UE w mln	Prog.
Interaktywne Centrum Historii Ostrowa Tumskiego w Poznaniu – kolebki państwowości i chrześcijaństwa w Polsce	Poznań	98,90	50,44	POIG
Budowa siedziby Gdańskiego Teatru Szekspirowskiego w Gdańsku	Gdańsk	86,35	50,19	POIŚ
Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka	Katowice	82,35	52,83	RPO Śląskie
Dziedzictwo Chopina na Szlaku Traktu Królewskiego w Zamku Ostrogskich w Warszawie	Warszawa	81,68	30,70	POIŚ
Remont i przebudowa Opery Leśnej w Sopocie	Sopot	78,70	28,07	POIŚ
Budowa hali wielofunkcyjnej - sportowo, widowiskowo, wystawienniczej w Bielsku - Białej	Bielsko-Biała	77,24	29,72	RPO Śląskie
Budowa Międzynarodowego Centrum Kultur w Kielcach	Kielce	75,23	32,51	POIŚ
Utworzenie Muzeum Sztuki Współczesnej w Krakowie.	Kraków	75,02	35,70	RPO Małopolskie
Rozbudowa Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu	Poznań	72,70	28,90	POIŚ
Hala Stulecia we Wrocławiu – Centrum Innowacyjności w Architekturze i Budownictwie	Wrocław	72,52	27,88	POIG
Rozbudowa Teatru Muzycznego im. Danuty Baduszkowej w Gdyni	Gdynia	71,41	41,42	RPO Pomorskie
Europejski Ośrodek Kultury Technicznej i Turystyki Przemysłowej	Zabrze	69,02	35,20	POIG
Zamość miasto UNESCO, Pomnik Historii RP produktem turystycznym polskiej gospodarki	Zamość	65,78	33,55	POIG
Budowa nowego budynku oraz rozbudowa istniejącego budynku Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie	Warszawa	65,54	41,14	POIŚ
Budowa nowej siedziby Warmińsko - Mazurskiej Filharmonii w Olsztynie	Olsztyn	63,96	42,88	RPO Warmińsko-Mazurskie
Wzmocnienie znaczenia Centrum Pielgrzymkowego poprzez modernizację Alei Najświętszej Maryi Panny w Częstochowie.	Częstochowa	59,96	33,96	RPO Śląskie
Rewitalizacja Letnicy w Gdańsku	Gdańsk	59,57	14,37	RPO Pomorskie
Poprawa infrastruktury budynków Teatru Wielkiego w Łodzi	Łódź	58,86	35,57	RPO Łódzkie
Budowa Lotniczego Parku Kulturowego w Krakowie, w tym Gmachu Głównego Muzeum Lotnictwa Polskiego	Kraków	55,95	35,24	RPO Małopolskie
Rozbudowa i modernizacja Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego	Warszawa	54,88	20,00	POIŚ

Nazwa projektu	Miasto	Wartość w mln	Wkład UE w mln	Prog.
Rewitalizacja zabytkowego Śródmieścia Kielc - etap I	Kielce	54,42	44,24	RPO Świętokrzyskie
Rozbudowa Akademii Sztuk Pięknych we Wrocławiu. Centrum Sztuk Użytkowych. Centrum Innowacyjności.	Wrocław	53,24	38,96	POIŚ
Rewitalizacja i adaptacja na cele kulturalne byłej KWK Julia - Zadanie 1 projektu PW Stara Kopalnia	Wałbrzych	52,58	35,75	POIŚ
Budowa Centrum Nauki i Sztuki Akademii Sztuk Pięknych im. Wł. Strzebińskiego w Łodzi	Łódź	52,48	44,61	POIŚ
Rozbudowa Akademii Muzycznej we Wrocławiu – Budowa Sali muzyczno dydaktycznej wraz z infrastrukturą.	Wrocław	51,84	33,97	POIŚ
„Budowa Muzeum Tadeusza Kantora oraz siedziby Ośrodka Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora - CRICOTEKA”	Kraków	50,48	34,10	RPO Małopolskie
Przebudowa kompleksu Sali Wielkiej CK Zamek celem efektywnego wykorzystania dziedzictwa kulturowego Łask - Łódź - Piotrków Trybunalski - ku demokracji, humanizmowi, wielokulturowości - stworzenie trzech centrów idei	Poznań	49,03	30,00	POIŚ
Renowacja klasztoru powizytkowskiego na centrum działań artystycznych w Lublinie	Piotrków Trybunalski	48,11	40,89	RPO Łódzkie
Rewitalizacja Traktu Książęcego w Słupsku w obrębie I obszaru problemowego Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Słupska na lata 2009-2015	Lublin	47,63	16,40	POIŚ
Budowa Małopolskiego Ogrodu Sztuki w Krakowie	Słupsk	47,22	31,81	RPO Pomorskie
Budowa sali koncertowej dla celów dydaktycznych Akademii Muzycznej w Łodzi	Kraków	45,57	31,76	RPO Małopolskie
Przebudowa, rozbudowa i częściowa nadbudowa budynku Państwowej Wyższej Szkoły Teatralnej we Wrocławiu	Łódź	44,60	29,10	POIŚ
Budowa Zespołu Szkół Muzycznych przy ulicy 25 Czerwca w Radomiu	Kraków	43,85	25,48	POIŚ
Rewitalizacja centrum miasta - rozwój funkcji turystycznych Elbląga	Radom	43,75	21,73	POIŚ
Filharmonia Koszalińska im. Stanisława Moniuszki w Koszalinie.	Elbląg	43,40	24,35	RPO Warmińsko-Mazurskie
Rewitalizacja Dolnego Miasta w Gdańsku	Koszalin	42,51	19,96	RPO Zachodniopomorskie
	Gdańsk	42,21	6,57	RPO Pomorskie

Nazwa projektu	Miasto	Wartość w mln	Wkład UE w mln	Prog.
Rewitalizacja Teatru im. Stefana Jaracza w Olsztynie	Olsztyn	41,78	23,30	POIŚ
Rewitalizacja Historycznego Zespołu Hipodromu w Sopocie wraz z remontem i rozbudową	Sopot	41,70	10,94	RPO Pomorskie

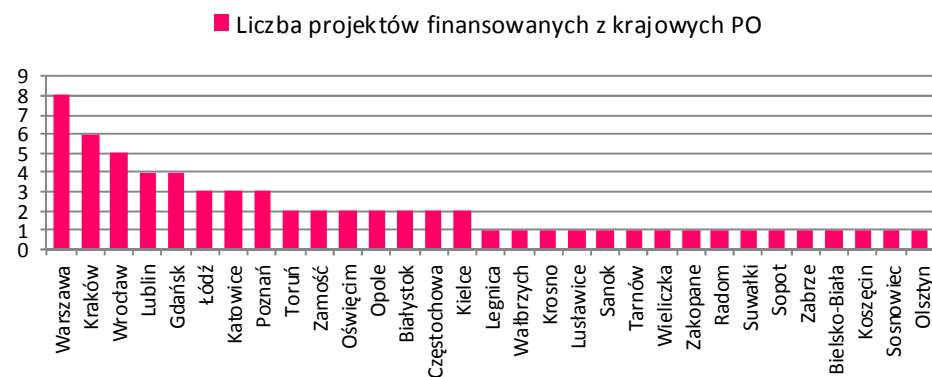
KRAJOWE PROGRAMY OPERACYJNE W MIASTACH

Wykres 27. Wartość projektów infrastruktury kultury w miastach wg. krajowych programów operacyjnych w mln PLN (min. 20 mln PLN) [2007-13]

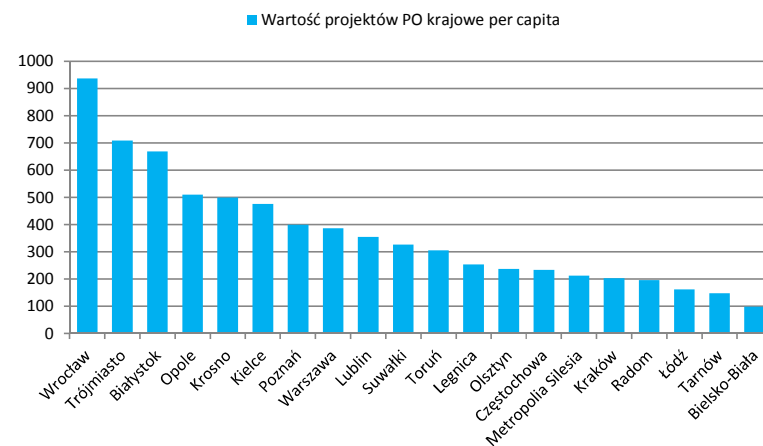
Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

Wykres 28. Liczba projektów infrastruktury kultury w miastach wg. krajowych programów operacyjnych [2007-13]

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

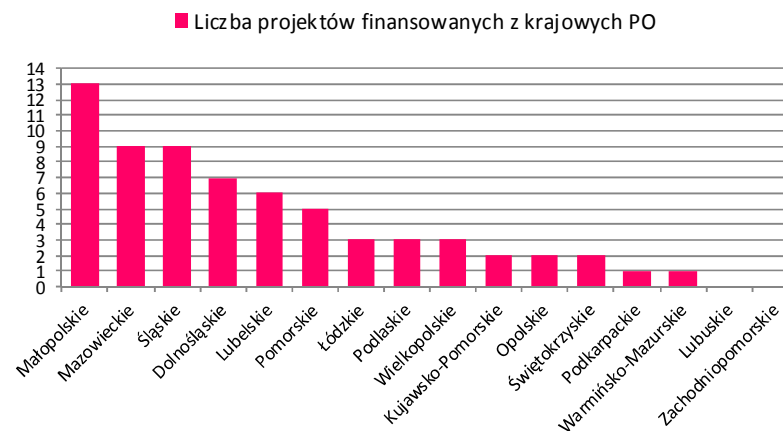
Wykres 29. Wartość projektów infrastruktury kultury w miastach per capita wg. krajowych programów operacyjnych w PLN (min. 100 PLN) [2007-13]

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

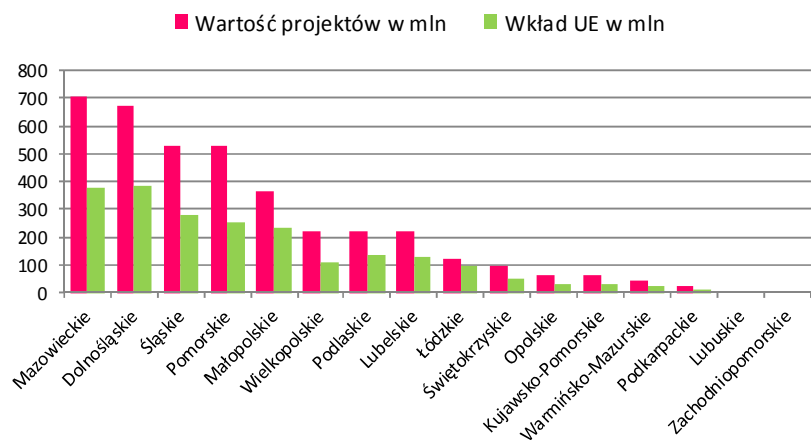
KRAJOWE PROGRAMY OPERACYJNE W MIASTACH WG. WOJEWÓDZTW

Wykres 30. Liczba projektów infrastruktury kultury w miastach finansowanych z krajowych programów operacyjnych wg. województw [2007-13]

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

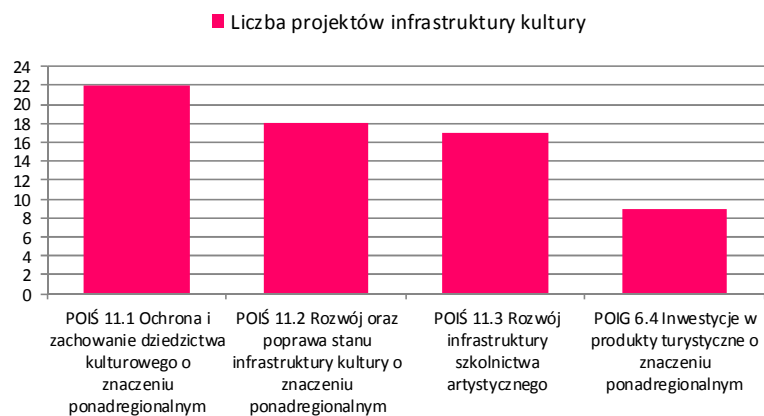
Wykres 31. Wartość projektów infrastruktury kultury w miastach finansowanych z krajowych programów operacyjnych wg. województw w mln PLN [2007-13]

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

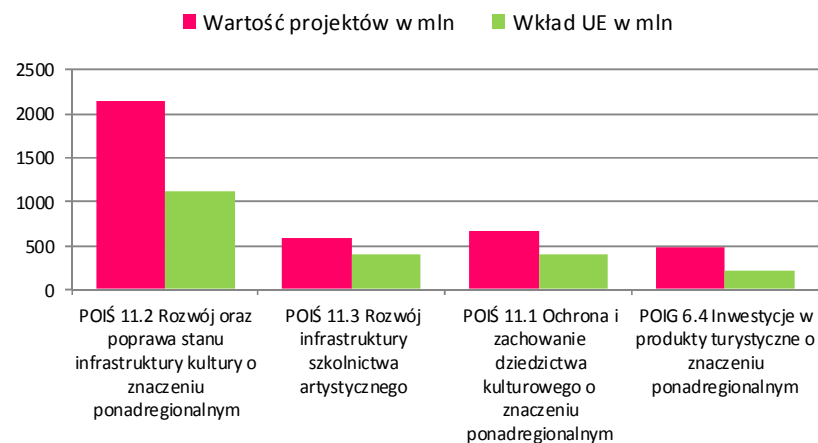
KRAJOWE PROGRAMY OPERACYJNE W MIASTACH WG. DZIAŁAŃ

Wykres 32. Liczba projektów infrastruktury kultury w miastach finansowanych z krajowych programów operacyjnych wg. działań [2007-13]

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

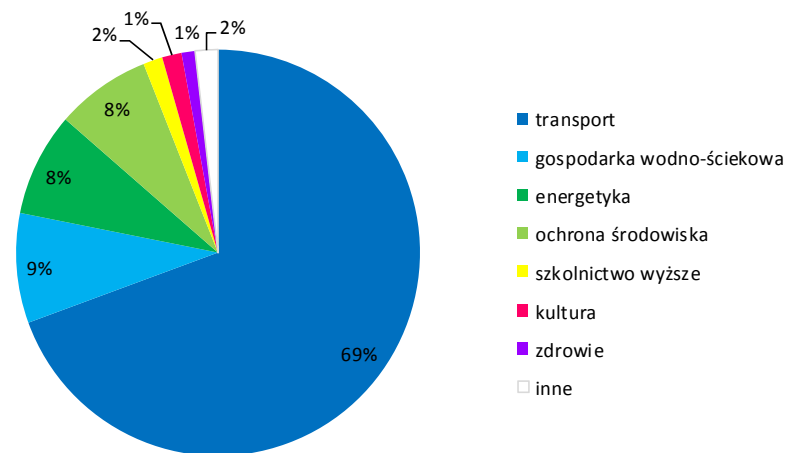
Wykres 33. Wartość projektów infrastruktury kultury w miastach finansowanych z krajowych programów operacyjnych wg. działań w mln PLN [2007-13]

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

INFRASTRUKTURA KULTURY W BUDŻECIE POIŚ

Wykres 34. Struktura budżetu POIiŚ wg. kategorii interwencji [2007-13]

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

KRAJOWE PROGRAMY OPERACYJNE W MIASTACH -LISTA

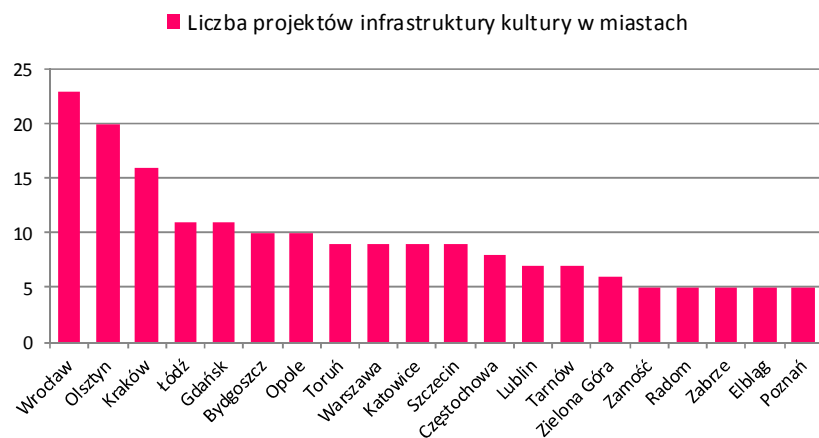
Nazwa projektu	Miasto	Wartość projektó w w mln	Wkła d UE w mln	Prog.	Dzia ł.
Budowa Centrum Nauki Kopernik w Warszawie	Warszawa	364,78	207,00	POIŚ	11.2
Budowa Narodowego Forum Muzyki we Wrocławiu	Wrocław	296,57	143,74	POIŚ	11.2
Budowa Europejskiego Centrum Solidarności w Gdańsku	Gdańsk	292,80	140,15	POIŚ	11.2
Budowa siedziby Narodowej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia w Katowicach	Katowice	265,00	122,20	POIŚ	11.2
Budowa Opery i Filharmonii Podlaskiej - Europejskie Centrum Sztuki w Białymstoku	Białystok	181,86	100,62	POIŚ	11.2
Przebudowa teatru muzycznego Capitol we Wrocławiu	Wrocław	119,20	80,00	POIŚ	11.2
Interaktywne Centrum Historii Ostrowa Tumskiego w Poznaniu – kolebki państwowości i chrześcijaństwa w Polsce	Poznań	98,90	50,44	POIG	6.4
Budowa siedziby Gdańskiego Teatru Szekspirowskiego w Gdańsku	Gdańsk	86,35	50,19	POIŚ	11.2
Dziedzictwo Chopina na Szlaku Traktu Królewskiego w Zamku Ostrogskich w Warszawie	Warszawa	81,68	30,70	POIŚ	11.1
Remont i przebudowa Opery Leśnej w Sopocie	Sopot	78,70	28,07	POIŚ	11.2
Budowa Międzynarodowego Centrum Kultur w Kielcach	Kielce	75,23	32,51	POIŚ	11.2
Rozbudowa Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu	Poznań	72,70	28,90	POIŚ	11.2
Hala Stulecia we Wrocławiu – Centrum Innowacyjności w Architekturze i Budownictwie	Wrocław	72,52	27,88	POIG	6.4
Europejski Ośrodek Kultury Technicznej i Turystyki Przemysłowej	Zabrze	69,02	35,20	POIG	6.4
Zamość miasto UNESCO, Pomnik Historii RP produktem turystycznym polskiej gospodarki	Zamość	65,78	33,55	POIG	6.4
Budowa nowego budynku oraz rozbudowa istniejącego budynku Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie	Warszawa	65,54	41,14	POIŚ	11.3
Budowa Europejskiego Centrum Muzyki Krzysztofa Pendereckiego w Lusławicach	Lusławice	64,95	50,00	POIŚ	11.2
Rozbudowa i modernizacja Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego	Warszawa	54,88	20,00	POIŚ	11.2
Rozbudowa Akademii Sztuk Pięknych we Wrocławiu. Centrum Sztuk Użytkowych. Centrum Innowacyjności.	Wrocław	53,24	38,96	POIŚ	11.3
Rewitalizacja i adaptacja na cele kulturalne byłej KWK Julia - Zadanie 1 projektu PW Stara Kopalnia	Wałbrzych	52,58	35,75	POIŚ	11.1
Budowa Centrum Nauki i Sztuki Akademii Sztuk Pięknych im. Wł. Strzemińskiego w Łodzi	Łódź	52,48	44,61	POIŚ	11.3
Rozbudowa Akademii Muzycznej we Wrocławiu –	Wrocław	51,84	33,97	POIŚ	11.3

Nazwa projektu	Miasto	Wartość projektó w w mln	Wkła d UE w mln	Prog.	Dzia ł.
Budowa Sali muzyczno dydaktycznej wraz z infrastrukturą.					
Przebudowa kompleksu Sali Wielkiej CK Zamek celem efektywnego wykorzystania dziedzictwa kulturowego	Poznań	49,03	30,00	POIŚ	11.1
Renowacja klasztoru powiatkowskiego na centrum działań artystycznych w Lublinie	Lublin	47,63	16,40	POIŚ	11.1
Szlaki nowej przygody w zabytkowej Kopalni Soli „Wieliczka”	Wieliczka	45,58	16,86	POIG	6.4
Budowa sali koncertowej dla celów dydaktycznych Akademii Muzycznej w Łodzi	Łódź	44,60	29,10	POIŚ	11.3
Przebudowa, rozbudowa i częściowa nadbudowa budynku Państwowej Wyższej Szkoły Teatralnej we Wrocławiu	Kraków	43,85	25,48	POIŚ	11.3
Budowa Zespołu Szkół Muzycznych przy ulicy 25 Czerwca w Radomiu	Radom	43,75	21,73	POIŚ	11.3
Rewitalizacja Teatru im. Stefana Jaracza w Olsztynie	Olsztyn	41,78	23,30	POIŚ	11.1
Budowa Sali Koncertowej przy Zespole Szkół Muzycznych w Sosnowcu	Sosnowiec	41,18	20,59	POIŚ	11.3
Rewitalizacja Zespołu pałacowo - parkowego w Koszęcinie w ramach tworzenia Śląskiego Centrum Edukacji Regionalnej – II i III etap	Koszęcin	40,02	25,00	POIŚ	11.1
Toruńska starówka - ochrona i konserwacja dziedzictwa kulturowego UNESCO	Toruń	38,80	18,94	POIŚ	11.1
Muzeum Warszawskiej Pragi	Warszawa	38,00	12,12	POIŚ	11.1
Śladem europejskiej tożsamości Krakowa - szlak turystyczny po podziemiach Rynku Głównego	Kraków	37,92	13,55	POIG	6.4
Rewitalizacja w Zakopanem - przebudowa Teatru im. St. I. Witkiewicza	Zakopane	37,83	25,15	POIŚ	11.2
Program Ożywienia Dróg Wodnych w Gdańsku	Gdańsk	37,05	14,51	POIG	6.4
Rozbudowa i remont budynku Filharmonii Częstochowskiej	Częstochowa	34,80	17,39	POIŚ	11.2
Dokończenie modernizacji formy zewnętrznej Filharmonii Opolskiej wraz z elem. usprawnień techn.	Opole	32,32	20,00	POIŚ	11.2
Rozbudowa Filharmonii Śląskiej w Katowicach	Katowice	32,30	19,33	POIŚ	11.2
Utworzenie Narodowego Centrum Polskiej Piosenki poprzez przebudowę Amfiteatru Tysiąclecia w Opolu	Opole	31,83	11,88	POIŚ	11.2
Zwiększenie dostępu do edukacji artystycznej poprzez poprawę stanu infrastruktury ASP w Gdańsku	Gdańsk	31,23	21,00	POIŚ	11.3
Kazimierz Dolny oraz wybrane zespoły zabytkowe Powiśla Lubelskiego - renowacja i ochrona dziedzictwa	Lublin	30,00	24,00	POIŚ	11.1
Utworzenie Muzeum Fortyfikacji i Broni w obrębie Bastionu III i Arsenału w Zamościu	Zamość	27,54	20,00	POIŚ	11.1

Nazwa projektu	Miasto	Wartość projektu w w mln	Wkład UE w mln	Prog. f.	Dział
Rewaloryzacja Zespołu Opactwa Cystersów wraz z otoczeniem w Krzeszowie - etap II	Legnica	26,34	22,21	POIŚ	11.1
Renowacja Teatru Starego w Lublinie	Lublin	26,31	20,00	POIŚ	11.1
Rewitalizacja i digitalizacja XVII-to wiecznego zespołu pałacowo-ogrodowego w Wilanowie - etap III	Warszawa	24,71	18,41	POIŚ	11.1
Toruń - Hanza nad Wisłą	Toruń	24,03	10,64	POIG	6.4
II Etap budowy Zespołu Państwowych Szkół Muzycznych im. M. Karłowicza w Krakowie	Kraków	23,99	20,39	POIŚ	11.3
Centrum Dziedzictwa Szkła w Krośnie	Krosno	23,68	7,23	POIG	6.4
Europejskie Centrum Numizmatyki Polskiej w Muzeum Narodowym w Krakowie	Kraków	23,16	19,66	POIŚ	11.1

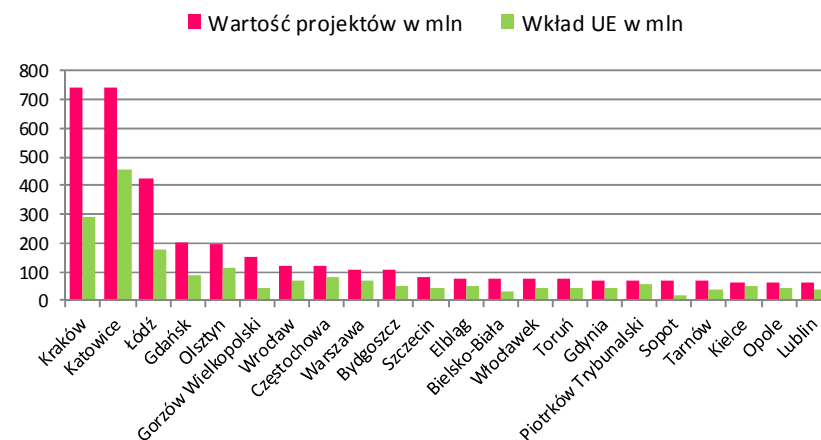
REGIONALNE PROGRAMY OPERACYJNE W MIASTACH

Wykres 35. Liczba projektów infrastruktury kultury w miastach wg. regionalnych programów operacyjnych (min. 5)[2007-13]

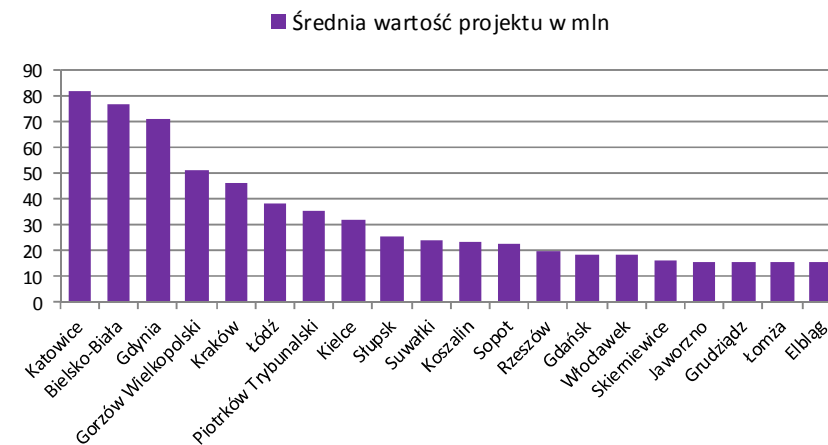
Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

Wykres 36. Wartość projektów infrastruktury kultury w miastach wg. regionalnych programów operacyjnych w mln PLN (min. 50 mln PLN) [2007-13]

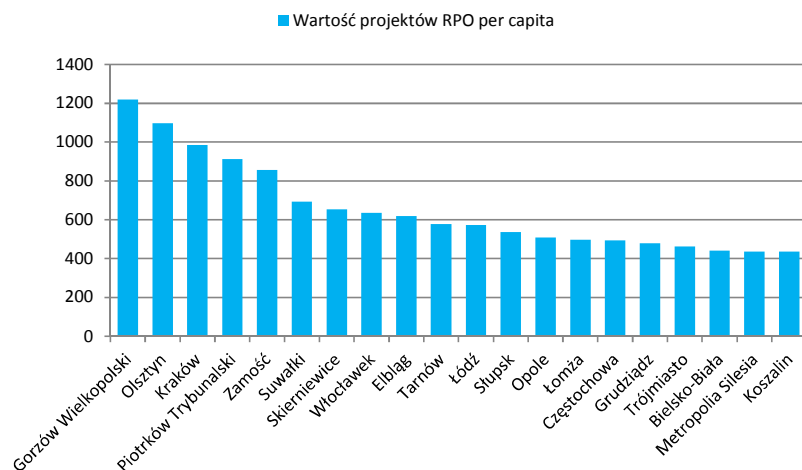
Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

Wykres 37. Średnia wartość projektów infrastruktury kultury w miastach wg. regionalnych programów operacyjnych w mln PLN (min. 15 mln PLN) [2007-13]

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

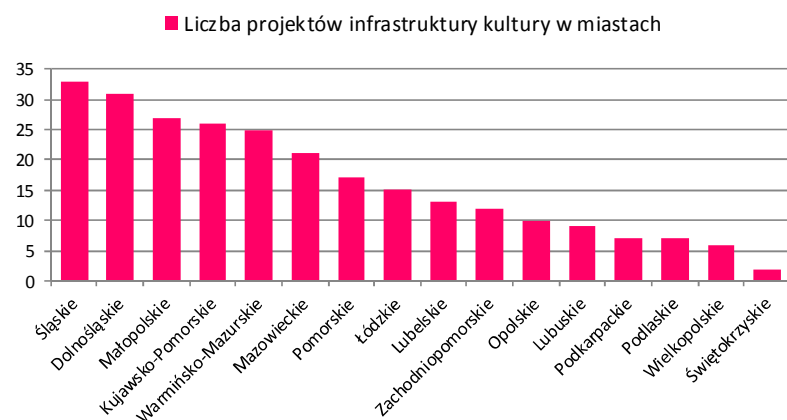
Wykres 38. Wartość projektów infrastruktury kultury w miastach per capita wg. regionalnych programów operacyjnych w PLN (min. 400 PLN) [2007-13]

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

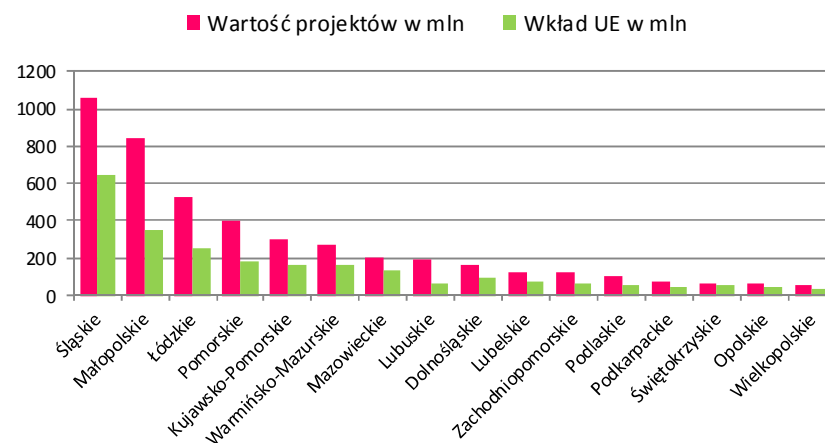
REGIONALNE PROGRAMY OPERACYJNE W MIASTACH WG. WOJEWÓDZT

Wykres 39. Liczba projektów infrastruktury kultury w miastach finansowanych z regionalnych programów operacyjnych wg. województw [2007-13]

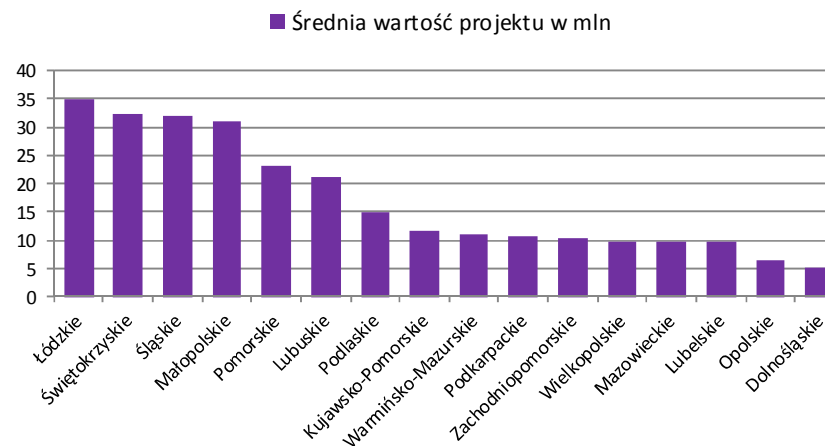
Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

Wykres 40. Wartość projektów infrastruktury kultury w miastach finansowanych z regionalnych programów operacyjnych wg. województw w mln PLN [2007-13]

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

Wykres 41. Średnia wartość projektów infrastruktury kultury w miastach finansowanych z regionalnych programów operacyjnych wg. województw w mln PLN [2007-13]

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

REGIONALNE PROGRAMY OPERACYJNE W MIASTACH - LISTA

Nazwa projektu	Miasto	Wartość w mln	Wkład UE w mln
Centrum Kongresowe (Rondo Grunwaldzkie)	Kraków	357,539	70,4905
Budowa nowej siedziby Muzeum Śląskiego w Katowicach	Katowice	324,2712	225,4481
Międzynarodowe Centrum Kongresowe w Katowicach	Katowice	304,6465	152,902
Rewitalizacja EC-1 i jej adaptacja na cele kulturalno-artystyczne.	Łódź	266	82,75813
Budowa Centrum Edukacji Artystycznej - Filharmonia Gorzowska	Gorzów Wielkop.	138,0631	32,78615
Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka	Katowice	82,34709	52,82825
Budowa hali wielofunkcyjnej - sportowo, widowiskowo, wystawienniczej w Bielsku - Białej	Bielsko-Biała	77,2369	29,716
Utworzenie Muzeum Sztuki Współczesnej w Krakowie.	Kraków	75,01774	35,70174
Rozbudowa Teatru Muzycznego im. Danuty Baduszkowej w Gdyni	Gdynia	71,41	41,42461
Budowa nowej siedziby Warmińsko - Mazurskiej Filharmonii w Olsztynie	Olsztyn	63,96338	42,87611
Wzmocnienie znaczenia Centrum Pielgrzymkowego poprzez modernizację Alei Najświętszej Maryi Panny w Częstochowie.	Częstochowa	59,95925	33,95998
Rewitalizacja Letnicy w Gdańsku	Gdańsk	59,56773	14,37254
Poprawa infrastruktury budynków Teatru Wielkiego w Łodzi	Łódź	58,85686	35,5675
Budowa Lotniczego Parku Kulturowego w Krakowie, w tym Gmachu Głównego Muzeum Lotnictwa Polskiego	Kraków	55,94749	35,24377
Rewitalizacja zabytkowego Śródmieścia Kielc - etap I	Kielce	54,41829	44,24137
„Budowa Muzeum Tadeusza Kantora oraz siedziby Ośrodka Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora - CRICOTEKA”	Kraków	50,47948	34,09892
Łask - Łódź - Piotrków Trybunalski - ku demokracji, humanizmowi, wielokulturowości - stworzenie trzech centrów idei	Piotrków Trybunalski	48,10853	40,89225
Rewitalizacja Traktu Książęcego w Słupsku w obrębie I obszaru problemowego Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Słupska na lata 2009-2015	Słupsk	47,21853	31,80986
Budowa Małopolskiego Ogrodu Sztuki w Krakowie	Kraków	45,57429	31,75689
Rewitalizacja centrum miasta - rozwój funkcji turystycznych Elbląga	Elbląg	43,403	24,34548
Filharmonia Koszalińska im. Stanisława Moniuszki w Koszalinie.	Koszalin	42,50932	19,9585
Rewitalizacja Dolnego Miasta w Gdańsku	Gdańsk	42,21003	6,574394
Rewitalizacja Historycznego Zespołu Hipodromu w Sopocie wraz z remontem i rozbudową	Sopot	41,69977	10,93749
Miejskie Centrum Usług Publicznych, Kultury i Sportu - sala koncertowo - teatralna w Suwałkach	Suwałki	40,26264	19,98376

Nazwa projektu	Miasto	Wartość w mln	Wkład UE w mln
Rewitalizacja obiektów powojennych przy ul. Warszawskiej w Olsztynie	Olsztyn	40,1582	22,39623
Technologia teatru muzycznego w budynku Opery Krakowskiej	Kraków	39,45669	25,60936
Centrum Kultury Browar B - adaptacja do nowych funkcji społeczno - gospodarczych obiektów przemysłowych we Włocławku ul. Bechiego - Łęska.	Włocławek	37,54755	18,46987
ROZBUDOWA, PRZEBUDOWA I REMONT BUDYNKU FILHARMONII IM. ARTURA MALAWSKIEGO W RZESZOWIE	Rzeszów	37,51139	24,78501
Rewaloryzacja i adaptacja budynku przy ul. Wita Stwosza 12 w Krakowie dla potrzeb Muzeum Armii Krajowej	Kraków	35,33751	24,6388
Centrum Nowoczesności	Toruń	32,38994	21,05346
Przebudowa, rozbudowa i zmiana sposobu użytkowania budynku hotelowego typu LIPSK w Krakowie ul. Osieckiego 17 b z przeznaczeniem na WSO w Krakowie	Kraków	30,90543	10,60023
Konserwacja i remont budynku Bazyliki pod wezwaniem Krzyża Świętego i Narodzenia Matki Bożej W RAMACH PROJEKTU KLUCZOWEGO Kompleksowa restauracja zabudowań Klasztoru Ojców Paulinów na Jasnej Górze	Częstochowa	30,64028	25,32743
Rewitalizacja i adaptacja obszaru przemysłowego w Grudziądzu do nowych funkcji turystyczno rekreacyjnych	Grudziądz	30,01817	19,51181
Ożywienie społeczno-gospodarcze w północno-wschodniej części województwa łódzkiego poprzez rewitalizację terenów powojennych w Skierniewicach.	Skierniewice	29,55349	17,44125
Tereny sportowo-rekreacyjne nad Narwią - I etap	Łomża	27,01065	13,93358
Wyspa młyńska III etap - Budowa infrastruktury rekreacyjnej Wyspy Młyńskiej i jej najbliższego otoczenia	Bydgoszcz	26,9852	16,04606
Przebudowa i modernizacja Teatru Powszechnego w Warszawie	Warszawa	26,93834	4,998783
Rewitalizacja zabytkowego zespołu dawnego szpitala pediatrycznego im. Anny Marii przy ul. Piłsudskiego 71	Łódź	26,00544	20
Kwartał św. Wawrzyńca – budowa centrum kulturowego na krakowskim Kazimierzu	Kraków	24,89022	11,86228
Rewitalizacja obiektów przemysłowych Gminy Zabrze wraz z adaptacją na cele kulturalne, turystyczne i oświatowe	Zabrze	24,27371	12,59071
Modernizacja siedziby Mościckiego Centrum Kultury w Tarnowie Mościcach	Tarnów	22,58015	13,17589
Trakt Wielu Kultur - Rozwój potencjału turystycznego miasta poprzez rewitalizację zabytkowych obszarów Piotrkowa Trybunalskiego.	Piotrków Trybunalski	22,52714	16,36104
Skarbiec dziedzictwa kultury – Bazylika Archikatedralna i Muzeum Archidiecezji Warszawskiej	Warszawa	20,90314	17,76767

Nazwa projektu	Miasto	Wartość w mln	Wkład UE w mln
Odbudowa Ratusza Staromiejskiego w Elblągu.	Elbląg	20,77419	15,24166
Rewitalizacja Dolnego Wrzeszcza w Gdańsku	Gdańsk	20,71952	14,25825
Rewitalizacja Nowego Portu w Gdańsku	Gdańsk	20,58951	14,13266
„Zwiększenie dostępności do infrastruktury kultury poprzez modernizację budynku Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie”	Warszawa	19,88844	13,8567
Zwiększenie atrakcyjności turystycznej regionu poprzez modernizację i unowocześnienie jedynego w Województwie Lubelskim Ogrodu Zoologicznego w Zamościu	Zamość	19,86733	13,90709
Adaptacja części Domu Zdrojowego w Sopocie na siedzibę Państwowej Galerii Sztuki w Sopocie, punktu Informacji Turystycznej i Pijalni Wód.	Sopot	19,76364	4,225735
Rewaloryzacja i przebudowa budynku przy ul. Katedralnej 4, pl. Kościelny 4 we Wrocławiu	Wrocław	19,56722	13,69484

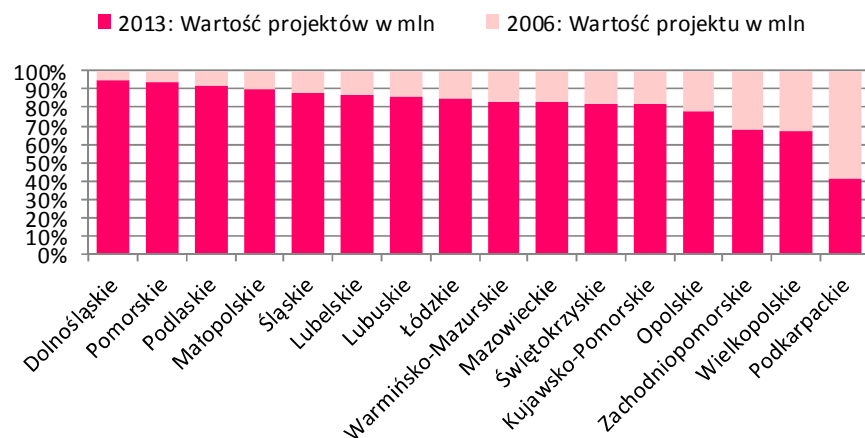
PORÓWNANIE PERSPEKTYW 2006 I 2013

WNIOSKI

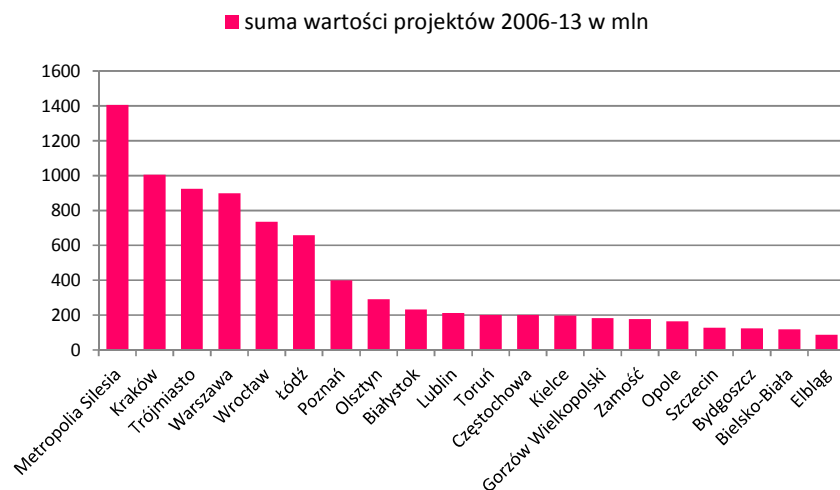
- Z ogólnej sumy środków w ramach funduszy strukturalnych UE na infrastrukturę kultury w miastach, która wyniosła 9514 mln i objęła 458 projektów - około 14% stanowiły środki perspektywy 2006, a 86% środki perspektywy 2013.
- Wkład UE w projekty infrastruktury w polskich miastach wyniósł łącznie 5128 mln, z czego 727 mln w okresie 2006, a 4401 mln w okresie 2013.
- Proporcje pomiędzy okresami w różnych regionach kształtowały się różnie. Widać bardzo dużą aktywizację miast województw dolnośląskiego, pomorskiego i podlaskiego oraz relatywną dezaktywizację miast zachodniopomorskiego, wielkopolskiego i podkarpackiego. Zbliżone zaangażowanie widoczne jest w lubuskim, łódzkim, warmińsko-mazurskim i mazowieckim.
- Sumarycznie najwięcej środków na infrastrukturę w miastach przeznaczono w metropolii górnośląskiej (1404 mln) oraz Krakowie (1004 mln), Trójmieście (923 mln), Warszawie (898 mln), Wrocławiu (735 mln) i Łodzi (658 mln).
- Najwyższą wartość na mieszkańca osiągnęły projekty zrealizowane w Zamościu (2654 zł), Olsztynie (1644 zł), Gorzowie Wielkopolskim (1457 zł), Krakowie (1328 zł) i Opolu (1312 zł)

Wykres 42. Proporcje nakładów na projekty infrastruktury kultury w miastach w perspektywach finansowych 2006 i 2013 wg. województw

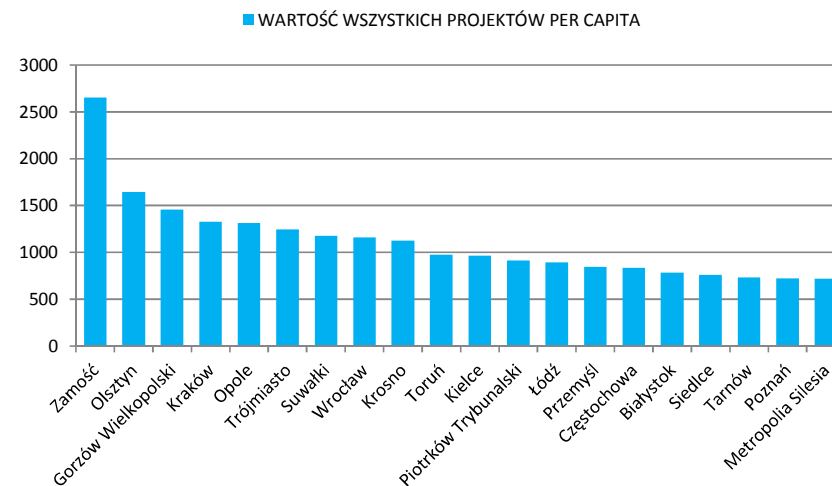
Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

Wykres 43. Wartość sumaryczna projektów infrastruktury kultury w miastach finansowanych w perspektywach 2006 i 2013 w mln PLN (min. 100 mln PLN)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

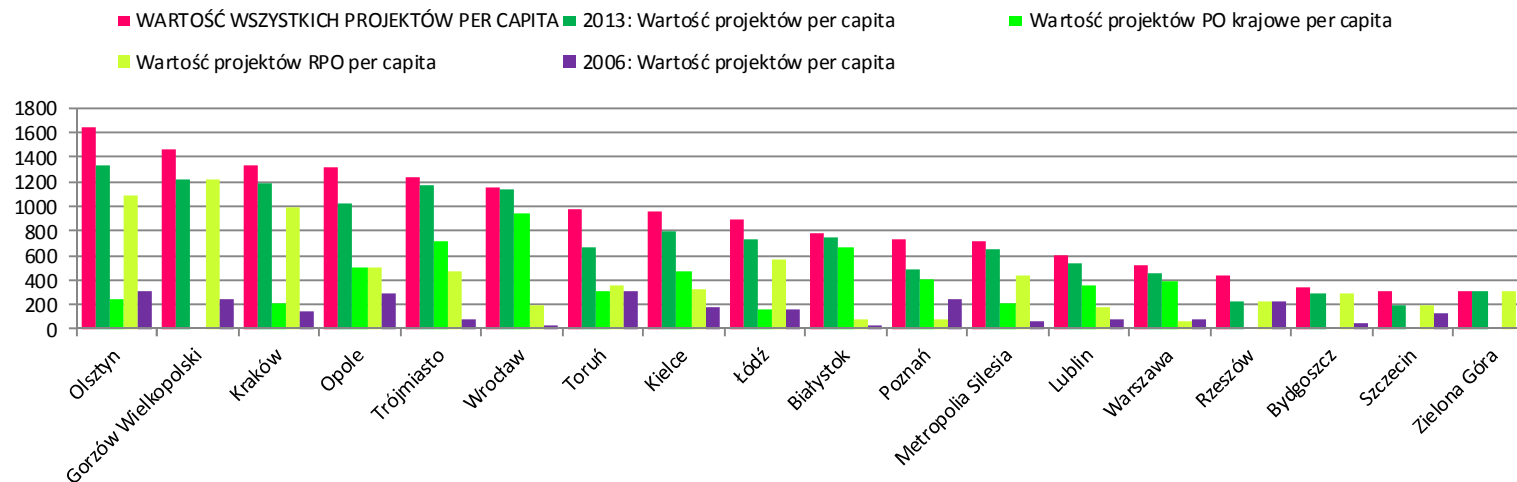
Wykres 44. Wartość sumaryczna projektów infrastruktury kultury per capita w miastach finansowanych w perspektywach 2006 i 2013 w PLN (min. 750 PLN)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

STRUKTURA WSZYSTKICH PROJEKTÓW 2004-13 WG. WARTOŚCI PER CAPITA

Wykres 45. Struktura wszystkich wydatków na projekty infrastruktury kultury per capita w miastach wojewódzkich finansowanych w perspektywach 2006 i 2013 w PLN (min. 300 PLN)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

WPROWADZENIE

Projekty z zakresu infrastruktury kultury miały wielorakie oddziaływanie na życie kulturalne i artystyczne w polskich miastach. Trudno jednoznacznie nakreślić kierunek i charakter tego oddziaływania, jest ono bowiem warunkowane przez szereg dodatkowych, kontekstowych i specyficznych dla danego miasta czynników. W toku analiz ilościowych i jakościowych udało się jednak zidentyfikować pewne typologie i możliwe do generalizacji modele oddziaływania inwestycji na życie kulturalne. Niniejszy rozdział prezentuje wyniki tych analiz, które zgodnie z przyjętym modelem badawczym podzielono na cztery główne bloki.

1. Oddziaływanie na **aspekt materialny** kultury – obejmuje analizę oddziaływania na ochronę oraz konserwację zabytków, rewitalizację, zmniejszanie luki cywilizacyjnej w zakresie tworzenia nowych instytucji kultury, modernizacji i wyposażania istniejących, wykorzystywania nowych technologii i digitalizacji;
2. Oddziaływanie na **aspekt społeczny** – dotyczy zarówno strony podażowej, jak i popytowej, zatem przede wszystkim wpływu zmian w infrastrukturze kultury na dostępność, charakter, bogactwo oraz tendencje w kształtowaniu się oferty kulturalnej, jak też na uczestnictwo w kulturze z perspektywy form oferty kulturalnej, grup wiekowych i społeczno-zawodowych jak też czynników pośredniczących w tychże procesach
3. Oddziaływanie na **aspekt instytucjonalny** - wiąże się ze zmianami w wizji roli kultury w rozwoju danego miasta (w tym instytucjonalizacją tej wizji w postaci strategii) oraz wizjami poszczególnych instytucji w oczach ich dyrektorów, nowymi koncepcjami promocji kultury i oferty, zmianami

w modelach zarządzania instytucjami kultury, efektywnością i bezpieczeństwem finansowym, innowacyjnych rozwiązaniach organizacyjnych jak też współpracą lokalną, regionalną, krajową i międzynarodową.

4. Oddziaływanie na **aspekt artystyczny** – odnosi się do oddziaływania inwestycji na poziom artystyczny prezentowanej oferty kulturalnej, funkcji środowiskotwórczej zrealizowanych projektów oraz roli sektora prywatnego w przedsięwzięciach związanych z mecenatem, tworzeniem kolekcji, sponsoringiem i partnerstwem publiczno-prywatnym.

UWARUNKOWANIA ODDZIAŁYWANIA NA ŻYCIE KULTURALNE I ARTYSTYCZNE

Najważniejsze wnioski z analizy poszczególnych aspektów oddziaływania inwestycji w infrastrukturę kultury finansowanych z funduszy strukturalnych wskazują na to, że kluczowym warunkiem osiągania pożądanego efektu synergii oraz korzyści z tychże inwestycji jest posiadanie **jasnej i dobrze odzwierciedlającej faktyczny potencjał danego miasta strategii**. Jasna wizja rozwoju miasta, jego ambicji w tym tych dotyczących kultury oraz komunikacja tej wizji w obrębie administracji publicznej oraz głównych aktorów społecznych przesądza o trafności, efektywności i oddziaływaniu projektów z zakresu infrastruktury kultury.

Kolejnym warunkiem jest rzetelne wsłuchiwanie się w tradycję, tożsamość, wartości społeczne i lokalną specyfikę oraz twórcza reinterpretacja tych wartości przy modernizacji istniejących bądź budowie nowych obiektów kultury. Proces ten tworzy unikalną i trudno uchwytłą wartość jaką jest **autentyczność** realizowanych przedsięwzięć, czynnik absolutnie kluczowy, przesądzający o sukcesie bądź porażce przedsięwzięć inwestycyjnych. Aby było to możliwe realizacji inwestycji

w infrastrukturę kultury powinna towarzyszyć szeroko zakrojona **deбата publiczna** umiejętnie animowana przez przedstawicieli władz publicznych lub instytucji społeczeństwa obywatelskiego. Zrealizowane badania pokazują, że w Polskich miastach **dobry przykład i otwarta postawa często muszą iść „z góry”**, aby zaktywizować społeczność lokalną wokół dyskusowania o kwestiach związanych z rozwojem, ważna jest zatem inicjatywa oraz współpraca formalnych i nieformalnych liderów.

Zmiany instytucjonalne związane z modelem zarządzania, programem oraz promocją kultury w instytucjach to kwestia niezwykle złożona i zależna od wielu czynników. Z jednej strony wiąże się to bezpośrednio z osobą lidera instytucji kultury oraz kadencyjnością stanowisk kierowniczych. Badania pokazały, że **otwarte konkursy** na te stanowiska prawie zawsze kreują silnych i dynamicznych liderów, wyłaniają dyrektorów o ciekawych, charyzmatycznych osobowościach, spójnej, czasem nawet kontrowersyjnej wizji działalności danej instytucji.

Z drugiej strony na aspekty instytucjonalne ogromny wpływ ma **sytuacja ekonomiczna** danego miasta oraz sytuacja na rynku pracy, m.in. w profesjach związanych z animacją kultury. Wyniki badań wskazują, że im niższe przeciętne zarobki i środki na kulturę tym większa tendencja do utrzymywania etatystycznej, hierarchicznej i zamkniętej struktury instytucji kultury. Instytucje te są wtedy zamknięte na nowe pokolenie oraz innowacyjne i twórcze podejście do oferty kulturalnej. Czasami dochodzi do sytuacji protekcji, nepotyzmu, przesadnej biurokracji.

Prawdziwą zmianę jakościową tworzy zatem **umiejętne połączenie instrumentów finansowych, wprowadzanie elementów współpracy-konkurencja oraz rozliczanie instytucji, dyrektorów, zespołów oraz pojedynczych pracowników za efekty**. Kwestią progową jest tu natomiast pewien poziom dochodów i elastyczności rynku pracy, który sprawia, że zarówno mieszkańcy, jak też pracownicy sektora kultury mają zapewnione podstawowe poczucie bezpieczeństwa finansowego. Dopiero

wtedy gdy motywacja pracowników kultury wynika z bodźców pozytywnych (możliwość współpracy, rywalizacji, samorozwoju, podejmowania wyzwań) a nie negatywnych (strach przed utratą pracy i źródła utrzymania, obawa przed młodszym pokoleniem, degradacją, przywiązanie do stanowiska) jest miejsce na delegowanie kompetencji, twórcze podejście do realizowanych zadań, zaufanie i przestawienie się na myślenie o potrzebach odbiorcy kultury.

Badania pokazały również, że największym wyzwaniem dla instytucji kultury jest dotarcie do najtrudniejszej do zaktywizowania grupy odbiorców kultury, którą stanowią osoby dorosłe, często posiadające dzieci. Skuteczność tych działań jest również uwarunkowana czynnikami zewnętrznymi takimi jak wysokość zarobków i kosztów utrzymania, jakość i dostępność opieki nad dziećmi, a nawet przepustowość dróg i dostępność przestrzeni instytucji kultury.

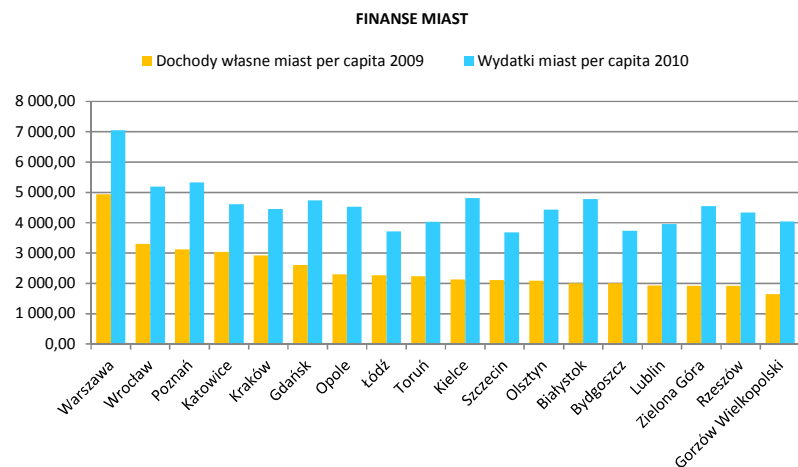
W końcu jednym z elementów jest sytuacja finansowa samorządów, priorytety inwestycyjne, skala interwencji związanej z wydatkami na rozwój oraz koncentracja środków na kluczowych, komplementarnych przedsięwzięciach.

SYTUACJA FINANSOWA POLSKICH MIAST

Sytuacja finansowa danego miasta jest czynnikiem, który przesądza o jego możliwościach inwestycyjnych. Stanowi zatem jeden z głównych wyznaczników priorytetów inwestycyjnych, w tym inwestycji w infrastrukturę kultury.

Zamieszczona seria wykresów ilustruje sytuację finansową polskich miast oraz ich skuteczność w pozyskiwaniu zewnętrznych źródeł finansowania przedsięwzięć rozwojowych.

Wykres 46. Dochody własne i wydatki miast per capita [2009, 2010]

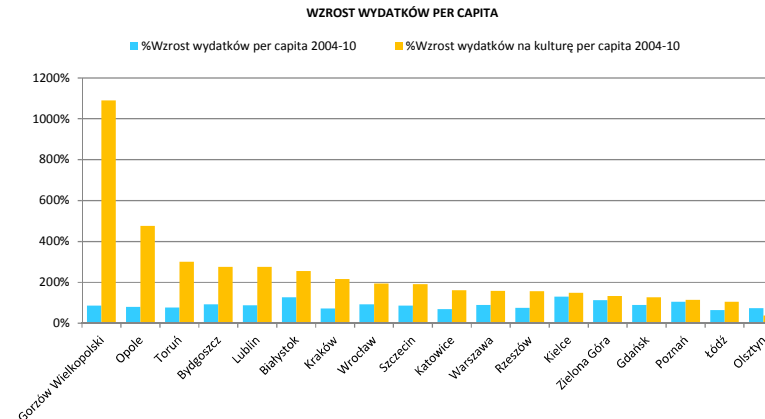
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (Bank Danych Lokalnych)

Dochody własne miasta, czyli m.in. dochody jakie miasto otrzymuje z płaconych przez mieszkańców i przedsiębiorstwa podatków, stanowią dobry wskaźnik atrakcyjności gospodarczej danego miasta, ale przede wszystkim jego potencjału finansowego. Wysokie wydatki miast są z jednej strony wskaźnikiem odzwierciedlającym obciążenie budżetów miast, ale też wydatki inwestycyjne związane z podnoszeniem jakości życia mieszkańców. Wysokie wartości wskaźników niekoniecznie oznaczają sytuację negatywną, szczególnie jeżeli środki zadłużenia stanowią np. wkład własny przy projektach finansowanych z funduszy strukturalnych. Na tle ich odpowiedników europejskich, poziom zadłużenia polskich miast jest nadal stosunkowo niewielki. Dopiero perspektywa finansowa UE 2013 oraz związane z nią inwestycje doprowadziły niektóre miasta do progowych wartości długu publicznego. Potencjał finansowy polskich miast wydaje się być proporcjonalny do ich

wielkości z wyjątkiem Łodzi, której bilans finansowy per capita zbliżony jest do ośrodków mniejszych, takich jak Toruń, czy Opole.

Z powyższego wykresu wynika, że największe polskie metropolie takie jak Warszawa, Wrocław, Poznań, Katowice i Kraków charakteryzują się najwyższymi dochodami i wydatkami na mieszkańca, przy czym Warszawa zdecydowanie wyprzedza pod tym względem inne stolice województw i ma stosunkowo korzystny stosunek dochodów i wydatków. Relatywne obciążenie inwestycyjne budżetu jest zatem stosunkowo niższe w stolicy niż w innych miastach. Najbardziej zagrożone są budżety tych miast w których wydatki przekraczają dwukrotną wartość dochodów, czyli Kielce, Białystok, Olsztyn, Zielona Góra Rzeszów, Gorzów Wielkopolski. Należy przy tym pamiętać, że prezentowane dane dotyczą sytuacji w roku 2010, czyli roku, w którym samorządy ponosiły największe wydatki inwestycyjne związane z funduszami strukturalnymi UE.

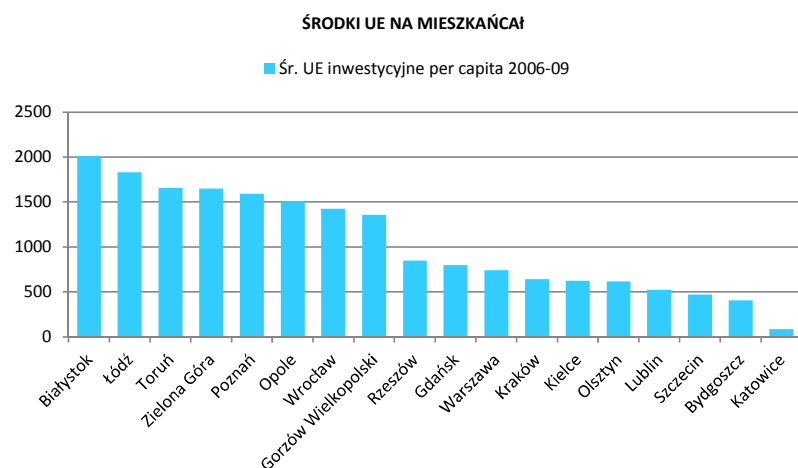
Wykres 47. Wzrost wydatków ogółem i wydatków na kulturę per capita w % [2004-2010]

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (Bank Danych Lokalnych)

Zestawienie wskaźników dynamicznych ilustrujących tempo wzrostu wszystkich wydatków samorządów oraz tempo wzrostu wydatków na kulturę w perspektywie 2004-2010 pokazuje, że w większości dużych miast polskich, poza Poznaniem i Olsztynem, wydatki na kulturę rosną szybciej niż pozostałe wydatki. Oznacza to, że sektor kultury rozwija się. Również w tym przypadku należy pamiętać, że rok referencyjny 2010 był rokiem o nieproporcjonalnie wysokich nakładach inwestycyjnych, stąd mogą dziwić wartości dla takich miast jak Gorzów Wielkopolski, czy Opole. W tych miastach jedna duża inwestycja infrastrukturalna miała dominujący wpływ na wartość wskaźnika przy niskiej wartości wydatków w roku 2004.

Wykres 48. Środki UE per capita [2006-2009]

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (Bank Danych Lokalnych)

Kolejny wskaźnik odzwierciedla skuteczność polskich miast w pozyskiwaniu środków z UE. Pokazuje on m.in. to na ile widoczne, niezbędne i znaczące są fundusze strukturalne jako zewnętrzne źródło

finansowania zadań publicznych. W tym aspekcie sytuacja jest bardzo zróżnicowana. Jak pokazuje zestawienie, Białystok i Łódź od akcesji Polski do UE pozyskały prawie 2000 złotych z funduszy strukturalnych na mieszkańca. Po około 1500 złotych udało się otrzymać Toruniowi, Zielonej Górze, Poznaniowi, Opolu, Wrocławowi czy Gorzowowi Wielkopolskiemu. W pozostałych miastach fundusze te nie przekroczyły do tej pory 1000 złotych na mieszkańca.

ASPEKT MATERIALNY: OCHRONA ZABYTEKÓW

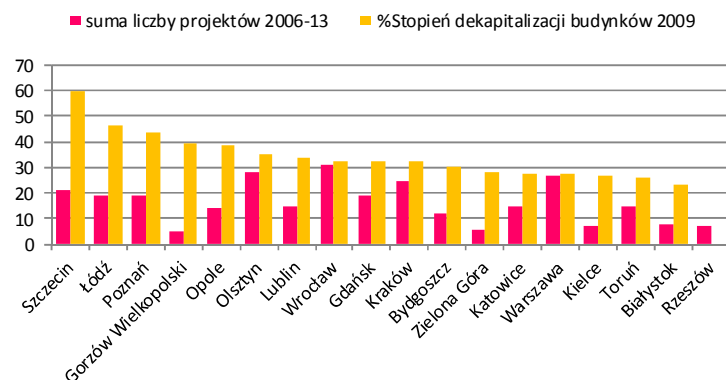
Oddziaływania funduszy strukturalnych z zakresu infrastruktury kultury na ochronę zabytków nie sposób przecenić. Zarówno literatura przedmiotu, jak również analiza wywiadów z badań terenowych wskazują na powtarzające się stwierdzenie, że aktualnie polskie obiekty zabytkowe doświadczają prawie 20-letnich zapóźnień w opiece konserwatorskiej. Zaniedbania te wynikają z kwestii związanych z transformacją społeczno-gospodarczą Polski, podczas której w debacie publicznej dominowały inne problemy społeczne niż ochrona zabytków. Stąd projekty finansowane z UE to często ostatni ratunek od zniszczenia tychże obiektów. Dotyczy to zarówno pojedynczych budynków, zespołów budynków, jak również zabytkowych dzielnic i starówek miast.

OCHRONA ZABYTEKÓW JAKO WYZWANIE INWESTYCYJNE

Ochrona zabytków jest działalnością wymagającą wysokich nakładów pracy, wiedzy i czasu przez co stanowi dla samorządów poważne wyzwanie finansowe. Bez funduszy strukturalnych wielu przedsięwzięć w tym zakresie po prostu nie dałoby się zrealizować. Wskaźnik stopnia dekapitalizacji budynków tylko pośrednio ilustruje zakres problemów i obciążeń związanych z zabytkami w polskich miastach. Zestawiono go

z liczbą projektów z zakresu infrastruktury kultury realizowanych w poszczególnych miastach, który pokazuje „punktowość” interwencji.

Wykres 49. Liczba projektów inwestycyjnych finansowanych z UE [2006- 2013] a stopień dekapitalizacji budynków w % [2009]

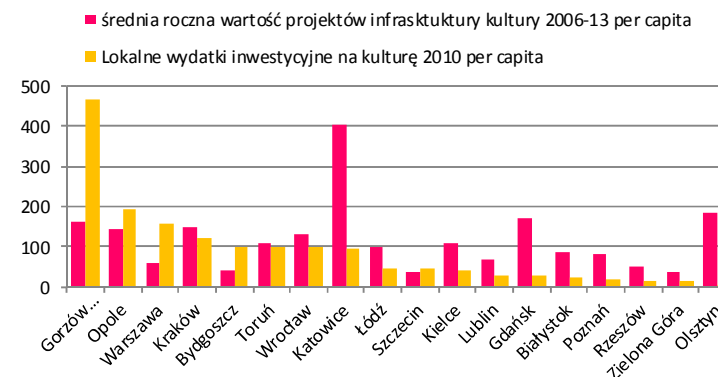

Źródło: opracowanie własne na podstawie mapy dotacji UE i GUS (Bank Danych Lokalnych)

Badania terenowe pokazały, że zależności wynikające z tego zestawienia pokrywają się z odbiorem lokalnym projektów. W Olsztynie, Wrocławiu, Warszawie i Krakowie oddziaływanie funduszy UE na ochronę zabytków jest powszechnie zauważane przez mieszkańców i przyjezdnych. W innych miastach projekty te okazały się mniej adekwatne do potrzeb, aczkolwiek nadal niezmiernie ważne.

Inne zestawienie, które ilustruje wysokość miejscowych wydatków inwestycyjnych na kulturę w 2010 oraz średnią roczną wartość projektów infrastruktury kultury finansowanych z funduszy strukturalnych w największych polskich miastach wskazuje na zdolność polskich miast do pozyskiwania zewnętrznych funduszy na działania inwestycyjne związane z kulturą. Proporcje te najkorzystniej układają się w przypadku Katowic, najmniej korzystnie zaś w przypadku Gorzowa Wielkopolskiego.

Wykres 50. Liczba projektów inwestycyjnych finansowanych z UE [2006- 2013] a stopień dekapitalizacji budynków w % [2009]

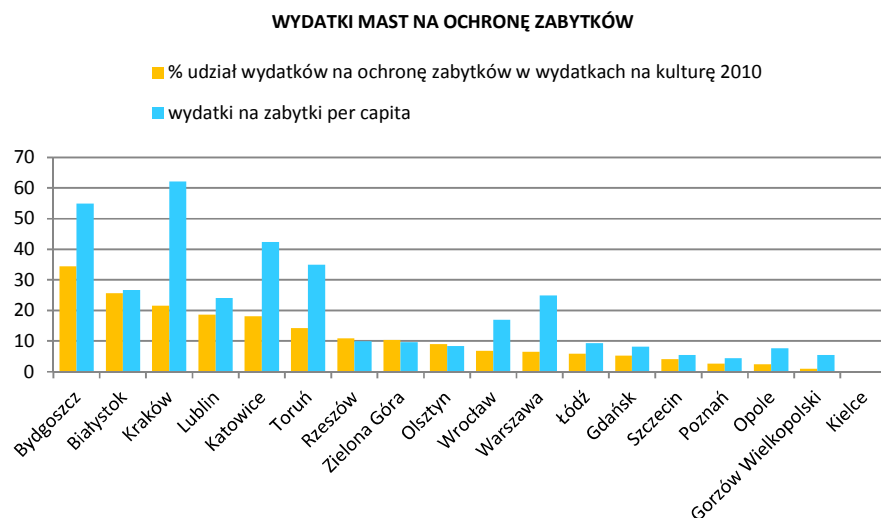

Źródło: opracowanie własne na podstawie mapy dotacji UE i GUS (Bank Danych Lokalnych)

Najbardziej proporcjonalny rozkład środków charakteryzuje Kraków, Toruń i Wrocław. Przykłady Olsztyna i Gdańska pokazują natomiast, że gdyby nie fundusze strukturalne inwestycje w infrastrukturę kultury byłyby w tych miastach prawdopodobnie bardzo ograniczone.

Kwestia ochrony zabytków stanowi istotne wyzwanie finansowe w tych miastach, gdzie udział zabytków w tkance miejskiej jest relatywnie wysoki oraz tam, gdzie ich stan sprawia, że wymagają one wysokich nakładów. Największe obciążenie budżetów miast na kulturę kosztami ochrony zabytków dotyczy Bydgoszczy, Białegostoku, Krakowa oraz Lublina. Natomiast największe wydatki na mieszkańca związane z tego typu inwestycjami dokonywane są w Krakowie, Bydgoszczy, Katowicach i Toruniu. Aż dwa z wymienionych miast znajdują się w województwie kujawsko-pomorskim. Oznacza to, że kwestia ochrony zabytków w miastach prawdopodobnie powinna zostać uregulowana w tym regionie w sposób szczególny, adekwatny do specyfiki dziedzictwa kulturowego.

Wykres 51. Udział wydatków na ochronę zabytków w wydatkach na kulturę w % [2010]
a wydatki na zabytki per capita [w PLN]

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (Bank Danych Lokalnych)

DZIAŁANIA REALIZOWANE W CELU OCHRONY ZABYTKÓW

Działania związane z ochroną zabytków w polskich miastach uwarunkowane są różnorodnymi czynnikami. Jednym z najważniejszych jest struktura urbanistyczna miasta – to czy dotyczy to miasta koncentrycznych, zwartych (np. Olsztyn, Wrocław, Kraków), czy miast linearnych (Łódź, po części Warszawa). Badania terenowe pokazują, że działania w miastach dobrze zaplanowanych o zwartej zabudowie, wyraźnym centrum i klarownych funkcjach poszczególnych obszarów są łatwiejsze do zdefiniowania. Układ urbanistyczny determinuje kolejność, kierunki i priorytety związane m.in. z rewitalizacją i ochroną zabytków – od części centralnych w pierwszej kolejności, poprzez bezpośrednie otoczenie w kierunku dzielnic przylegających. Warunkiem wyboru

odpowiedniego kierunku i charakteru renowacji, czy rewitalizacji jest natomiast dobra strategia i wizja rozwoju miasta, która decyduje o tym na ile działania te są adekwatne, trwałe i skuteczne.

Kolejnym aspektem wpływającym na ochronę zabytków jest struktura własnościowa nieruchomości. Należy zauważyć, że wśród badanych projektów znaczną część beneficjentów stanowiły instytucje publiczne – samorządy miast, samorządy regionów bądź też instytucje kultury. Z uwagi na konstrukcję kryteriów funduszy strukturalnych instytucjom publicznym jest o wiele łatwiej pozyskać fundusze na ochronę zabytków. Instytucje kulturalne często korzystają ze wsparcia finansowego lub gwarancji urzędów miast związanych z pokryciem kosztów inwestycji lub kosztów wkładu własnego inwestycji. Do innych typów instytucji publicznych realizujących projekty inwestycyjne związane z ochroną zabytków należą szkoły, szpitale, urzędy oraz szkoły wyższe. W tej kategorii jednym z największych przedsięwzięć jest rewitalizacja zabytkowego kampusu Uniwersytetu Warszawskiego komplementarna z projektem rewitalizacji ulicy Krakowskie Przedmieście. Odrębną kategorię stanowią spółdzielnie oraz wspólnoty mieszkaniowe, których łatwość zdobywania środków na renowację zabytkowych obiektów o funkcjach mieszkaniowych uzależniona jest od konstrukcji Regionalnych Programów Operacyjnych. Dlatego udział tych instytucji w charakterze beneficjentów jest bardzo zróżnicowany regionalnie, a najwięcej z nich znajduje się w województwach warmińsko-mazurskich oraz kujawsko-pomorskim. Udział instytucji niepublicznych wśród beneficjentów środków na ochronę zabytków w ramach inwestycji UE był stosunkowo niewielki. Najczęściej były to organizacje pozarządowe, które pozyskiwały środki na ochronę zabytków pełniących funkcje obiektów użyteczności publicznej, np. centrów kultury. Pod tym względem znów pozytywnie wyróżnia się m.in. program operacyjny województwa warmińsko-mazurskiego, gdzie rozwiązania dotyczące pozyskiwania środków przez różne grupy beneficjentów w zakresie ochrony zabytków w tym obszarów

powojaskowych i pokoszarowych zostały uregulowane w sposób odpowiadający regionalnym potrzebom. Jest to szczególnie widoczne w przypadku działań rewitalizacyjnych prowadzonych na terenie Olsztyna. W najgorszej sytuacji znajdują się zabytki, których sytuacja prawna jest nieuregulowana, bądź jest przedmiotem sporu.

Jeżeli chodzi o modelowe rozwiązania, finansowane jednak przede wszystkim ze środków własnych samorządów, to na uwagę zasługuje tzw. „Program 100 Kamienic” realizowany we Wrocławiu rozpoczęty w 2007 roku. W ramach programu systematycznie dofinansowywano renowacje kamienic w poszczególnych obszarach miasta. Przedsięwzięcie zalicza się do największych tego typu w Polsce. Do tej pory w ramach programu odrestaurowano już 107 zabytkowych kamienic. Konsekwentna i systematyczna realizacja sprawiła, że mimo początkowego braku zauważalności, końcowe efekty programu sprawiły, że remonty kamienic zmieniają oblicze całych rejonów miasta. Efektem zewnętrznym programu była motywacja prywatnych właścicieli do inwestowania w swoje budynki. Szczególnie widać to w obszarach, w których w jednym ciągu udało się odrestaurować kilka czynszówek. Aktualnie specjalny program przy wsparciu funduszy strukturalnych ma miejsce w ramach projektu rewitalizacji dzielnicy Nadodrze, stał się on również podstawą do stworzenia analogicznego programu w Łodzi.

REWITALIZACJA CZY REMONT?

W ramach funduszy strukturalnych sfinansowano cały szereg projektów związanych z remontem, modernizacją, adaptacją lub rewitalizacją obiektów lub obszarów zabytkowych. To jaką faktycznie formę przyjęły te projekty zależało od skali i zaangażowania społeczności lokalnej w proces zmiany, jak też od towarzyszących inwestycjom tzw. projektów miękkich. W terminologii panuje nieścisłość, bowiem czasem to co nazwane zostało

remontem, faktycznie okazało się prawie kompleksową rewitalizacją (np. Krakowskie Przedmieście), a to co nazywane było rewitalizacją okazywało remontem fasady pojedynczej kamienicy. Błędy terminologiczne częściowo wywoływane są sztucznym dopasowywaniem tytułów projektów do kryteriów oceny poszczególnych programów operacyjnych. Literatura przedmiotu wskazuje, że zintegrowana i kompleksowa rewitalizacja powinna uwzględniać gospodarze, społeczne i środowiskowe uwarunkowania występujące na danym obszarze, a sama interwencja powinna stanowić zbiór spójnych działań inwestycyjnych oraz tzw. działań „miękkich” (Rogers, Slowinski 2004).

Najważniejszą przesłanką powodzenia projektów rewitalizacyjnych jest objęcie rewitalizowanych obszarów planami miejscowymi, zdefiniowanie ich funkcji w perspektywie wieloletniej oraz uzgodnienie polityki lokalowej i czynszowej miasta. Niezbędnym elementem tego procesu jest włączenie wszystkich zainteresowanych środowisk w debatę dotyczącą rozwoju rewitalizowanego obszaru. Wiele miast posiada odrębne strategie lub plany rewitalizacji wyznaczające obszary priorytetowych interwencji. W zasadzie we wszystkich badanych miastach zrealizowano mniejsze lub większe projekty rewitalizacyjne: Krakowskie Przedmieście i Praga w Warszawie, obszar starego miasta w Olsztynie, dzielnica Nadodrze we Wrocławiu, budowa nowego centrum Łodzi, modernizacja szczecińskich bulwarów.

Każdy z tych projektów ma inny charakter, część jest jeszcze w trakcie realizacji, więc ich efekty są jeszcze trudne do zauważenia. Część związana jest z funkcjami turystycznymi, część z podniesieniem jakości życia mieszkańców i zmianą charakteru obszaru. Szczególnie ten drugi typ wymusza na władzach miast przeprowadzenie debaty publicznej.

Zaangażowanie mieszkańców w debatę publiczną i obowiązkowe dla inwestora konsultacje społeczne przyjmują różne formy. Czasem, jak w przypadku łódzkiego projektu rewitalizacji EC-1 i jej adaptacji na cele kulturalno-artystyczne, konsultacje mają charakter stosunkowo

powierzchnowy i sprowadzają się do enigmatycznego badania opinii publicznej. W przedsięwzięciach o mniejszej skali, takich jak w Olsztynie, organizowane są spotkania otwarte i debaty dla mieszkańców przedsiębiorców i przedstawicieli instytucji z rewitalizowanego obszaru. Olsztyńskie doświadczenia pokazują, że otwarta postawa władz miasta potrafi wygenerować bardzo wiele konstruktywnych reakcji i zaangażowania ze strony zainteresowanych środowisk. Pułapką publicznych debat na temat rewitalizacji jest ryzyko przerodzenia się jej w niekontrolowaną wokandę roszczeń i zażaleń. Dlatego tak ważna jest komunikacja za pomocą różnych kanałów – źródeł oficjalnych, prasy, Internetu, portali społecznościowych, multimediów, towarzyszących wydarzeń artystycznych i kulturalnych. W przypadku Warszawy swoistą formę konsultacji społecznych i debaty o rewitalizacji oraz tożsamości, kształcie i przyszłości miasta stanowi organizowany przez Muzeum Sztuki Nowoczesnej festiwal Warszawa w Budowie, który trwa przez miesiąc przyjmując formę spotkań, wystaw, dyskusji, wykładów, warsztatów i happeningów angażujących środowisko naukowe, eksperckie, przedstawicieli urzędu miasta i urzędów dzielnicowych, praktyków, środowiska opiniotwórcze oraz mieszkańców miasta. Festiwal stanowi doskonały przykład nowoczesnej rozmowy o planowaniu przestrzennym i rozwoju miasta.

W polskich miastach władze publiczne nadal uczą się tego jak rozmawiać o rewitalizacji z mieszkańcami. Ciekawe rozwiązania w postaci mikroprojektów i punktów informacyjnych zastosowane zostały w warszawskiej dzielnicy Praga Północ oraz na wrocławskim Nadodrze, gdzie władze miasta m.in. w wyniku podjęcia oddolnych inicjatyw lokalnych organizacji pozarządowych uzyskały bardzo ważnych partnerów społecznych zapewniających wiarygodną komunikację z mieszkańcami. Zapoznanie z planami mieszkańców oraz środowisk opiniotwórczych dłuższej perspektywie zapewnia przedsięwzięciom rewitalizacyjnym niezbędną legitymizację społeczną i zaangażowanie, co

w konsekwencji prowadzi do budowania lokalnej tożsamości, identyfikacji z miejscem, zaufania i podwyższania kapitału społecznego. Inną kategorię stanowią projekty rewitalizacyjne związane z tworzeniem funkcji turystycznych realizowane w obszarach o niskich funkcjach mieszkaniowych (np. Krakowskie Przedmieście). W ich przypadku konsultacje społeczne z reguły mają ograniczony charakter, ponieważ działania dotyczą przede wszystkim remontów, a nie fundamentalnej zmiany charakteru rewitalizowanej dzielnicy.

Analizując projekty rewitalizacyjne w polskich miastach trudno na dzień dzisiejszy znaleźć rozwiązanie modelowe. Na ich efekty trzeba zapewne poczekać jeszcze ok. 10 lat i dopiero wtedy rzetelna ocena będzie możliwa do sformułowania.

Jednym z niezaprzeczalnych efektów projektów określanych jako rewitalizacyjne jest modernizacja i poprawa estetyki, co szczególnie w przypadku siedzib instytucji obiektów oraz zabytków przekłada się na wzrost atrakcyjności turystycznej. Bezsprzeczna ich korzyścią jest również umożliwienie lub znacząca poprawa warunków funkcjonowania instytucji działających w odnowionych budynkach. W tym przypadku jednym z modelowych rozwiązań są wszystkie siedziby łódzkiego Muzeum Sztuki Nowoczesnej.

PROCESY UCZENIA SIĘ ZWIĄZANE Z REALIZACJĄ PROJEKTÓW W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW

Wartością dodaną realizacji projektów związanych ochroną zabytków jest ich aspekt poznawczy, czyli procesy uczenia się, generowania wiedzy historycznej, antropologicznej i technologicznej. W opinii respondentów wywiadów fakt, że do rewitalizacji i modernizacji obiektów zabytkowych na taką skalę dochodzi w sytuacji rosnącego dobrobytu w większości polskich miast ma pozytywny wpływ na jakość tych prac. – *Dużo zabytków podupadło w okresie transformacji, ale kto wie czy nie lepiej*

było poczekać dwadzieścia lat na wiedzę, technologie, świadomość i wrażliwość estetyczną architektów, wykonawców i konserwatorów. Aż mi się nie chce myśleć jak te zabytki wyglądałyby po remontach wykonanych w latach dziewięćdziesiątych. Ta wypowiedź jednego z respondentów adekwatnie oddaje wątpliwości i wagę wiedzy w realizacji projektów ochrony zabytków, szczególnie zaś projektów konserwatorskich. Zrealizowane projekty niewątpliwie przyczyniły się do wzmocnienia specjalności związanych z architekturą, historią, antropologią, konserwacją zabytków. Jeden z respondentów zauważył, że szczególnie ochrona obiektów unikalnych stanowi projekt budowlany i badawczy jednocześnie. W tym sensie niezwykle cenne są doświadczenia włoskie, gdzie ochrona zabytków stanowi swoistą specjalizację gospodarczą i naukową, generującą miejsca pracy w ginących zawodach rzemieślniczych wymagających, przyczyniającą się do generowania innowacji technologicznych związanych z analizą tradycyjnych technik i materiałów budowlanych, konstrukcyjnych i dekoracyjnych.

W tej kategorii najbardziej charakterystycznym projektem jest rewitalizacja Muzeum Pałacu w Wilanowie, gdzie projekty nie ograniczyły się wyłącznie do sfery materialnej, a towarzyszyły im wnikliwe analizy konserwatorskie, technologiczne i inżynierskie. Na potrzeby projektu powstały specjalnie opracowane metody renowacji, zgromadzono zespół specjalistów m.in. w zakresie kowalstwa, budownictwa, technologii drewna. Dodatkowo bryła pałacu została zdigitalizowana w nowej technologii 3D. tak daleko zakrojone prace badawcze i konserwatorskie stanowią wartość dodaną projektu o wysokim potencjale innowacyjnym i aplikacyjnym oraz stały się powodem zaproszenia Pałacu do elitarniej sieci współpracy europejskich rezydencji królewskich.

TOŻSAMOŚĆ I AUTENTYCZNOŚĆ

Wspomniany już, pozornie powierzchowny, estetyczny wymiar projektów związanych z renowacją zabytków ma bardzo istotne znaczenie symboliczne. Szczególnie silna rola tego typu projektów deklarowana była w tworzeniu tożsamości, identyfikacji i poczucia więzi w byłych miastach pruskie, czyli Olsztynie, Szczecinie i Wrocławiu. Respondenci z tych miast z dumą wypowiadali się o rewitalizowanych budynkach i obszarach miasta podkreślając, że w końcu polscy mieszkańcy tych ziem na tak zauważalną skalę mają szansę na materialne, estetyczne i symboliczne zaakcentowanie swojej obecności w tych miastach.

Na podstawie wyników badań terenowych można stwierdzić, że zaangażowanie i zainteresowanie mieszkańców realizowanymi inwestycjami jest w tych miastach nieporównywalnie większe niż w pozostałych, ponieważ stanowi element wspólnego tworzenia historii i tożsamości miast przy dobrze rozumianym uwzględnieniu ich wielokulturowej historii. Stąd na przykład dla mieszkańców Wrocławia rewitalizacja Hali Ludowej oznacza nie tylko przywrócenie jej dawnej świetności, jest dla nich symbolem polskiej obecności we Wrocławiu, poszanowania dla spuścizny i kultury materialnej mieszkańców niemieckich oraz więzio- i kulturotwórczą reinterpretacją dziedzictwa materialnego i przestrzeni miasta. Podobnie w Szczecinie, przywracanie blasku budynkom i ulicom jest również elementem osvajania przestrzeni, która od czasów powojennych traktowana była jako obca.

Analogiczna sytuacja ma miejsce w przypadku Olsztyna, gdzie rewitalizacja poszczególnych kamienic skłania ich właścicieli, mieszkańców, administratorów do studiowania historii budynków ich niedysiejszych funkcji oraz historii rodzinnych niemieckich, czy żydowskich mieszkańców. W Olsztynie ogromną rolę w animowaniu dialogu dotyczącego tożsamości Warmii i Mazur pełni Stowarzyszenie Wspólnota Kulturowa "Borussia", które powstało w 1990 roku

w Olsztynie. Organizacja działa na skalę międzynarodową realizując projekty współpracy, przedsięwzięcia artystyczne, wydając publikacje i realizując badania na rzecz budowania i pogłębiania kultury dialogu i tolerancji między ludźmi. Podsumowując, projekty z zakresu infrastruktury kultury miały fundamentalne znaczenie symboliczne w wymienionych miastach oraz przyczyniły się do budowania lokalnego poczucia dumy, więzi oraz dialogu opartych na pozytywnych i włączających wartościach.

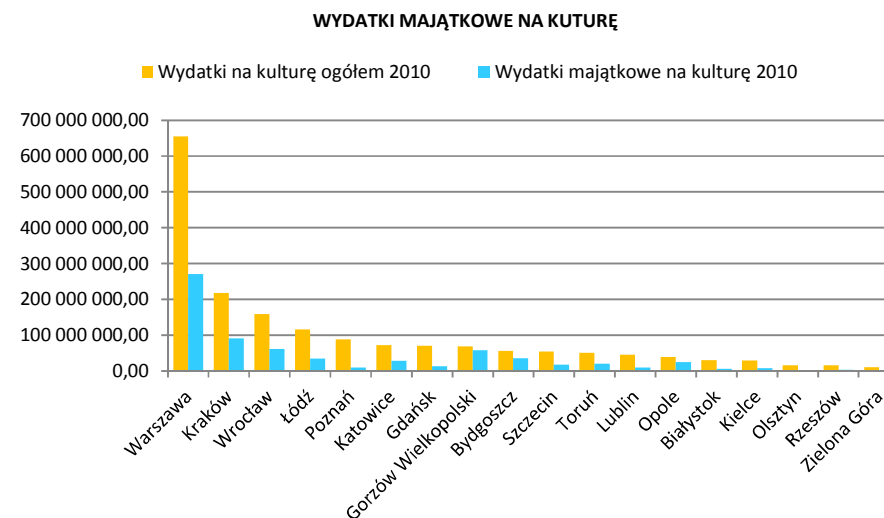
ASPEKT MATERIALNY: ZMNIEJSZANIE LUKI CYWILIZACYJNEJ

Inną grupę projektów, które cieszyły się szczególnym zainteresowaniem mieszkańców stanowią flagowe, nowe inwestycje w obiekty infrastruktury kultury lub gruntowne adaptacje istniejących budynków na cele kulturalne. W badanych miastach należy tu przede wszystkim wymienić obiekty takie jak Centrum Nauki Kopernik w Warszawie, narodowe Forum Muzyki we Wrocławiu, Muzeum Sztuki i EC-1 w Łodzi, nowa siedziba Filharmonii Warmińsko-Mazurskiej w Olsztynie, czy Trafostacja Sztuki w Szczecinie. Są to obiekty, które na niespotykaną wcześniej skalę wprowadzają nową jakość do oferty kulturalnej polskich miast przyczyniając się jednocześnie do znaczącego wzrostu ich atrakcyjności dla mieszkańców i odwiedzających.

Zamieszczona poniżej mapa oraz wykres przedstawiają wydatki majątkowe na kulturę. Mapa pokazuje syntetyczny wskaźnik potencjału materialnego kultury. W konstruowaniu wskaźnika uwzględniono względne i bezwzględne miary wydatków na kulturę oraz tempa wzrostu tych wydatków. Z mapy wynika, że zgodnie z przewidywaniem największy potencjał materialny kultury posiadają ośrodki miejskie (wyjątek stanowią np. Zielona Góra, Kielce, Białystok, Rzeszów) oraz, że

w województwach zachodnich wydatki na kulturę i tempo ich wzrostu są relatywnie większe. Mapa pokazuje również ogromne zróżnicowania wewnątrzregionalne i swoistą finansową „pustynię” kulturalną w powiatach polski centralnej.

Wykres 52. Wydatki na kulturę ogółem a wydatki majątkowe na kulturę w PLN [2010]

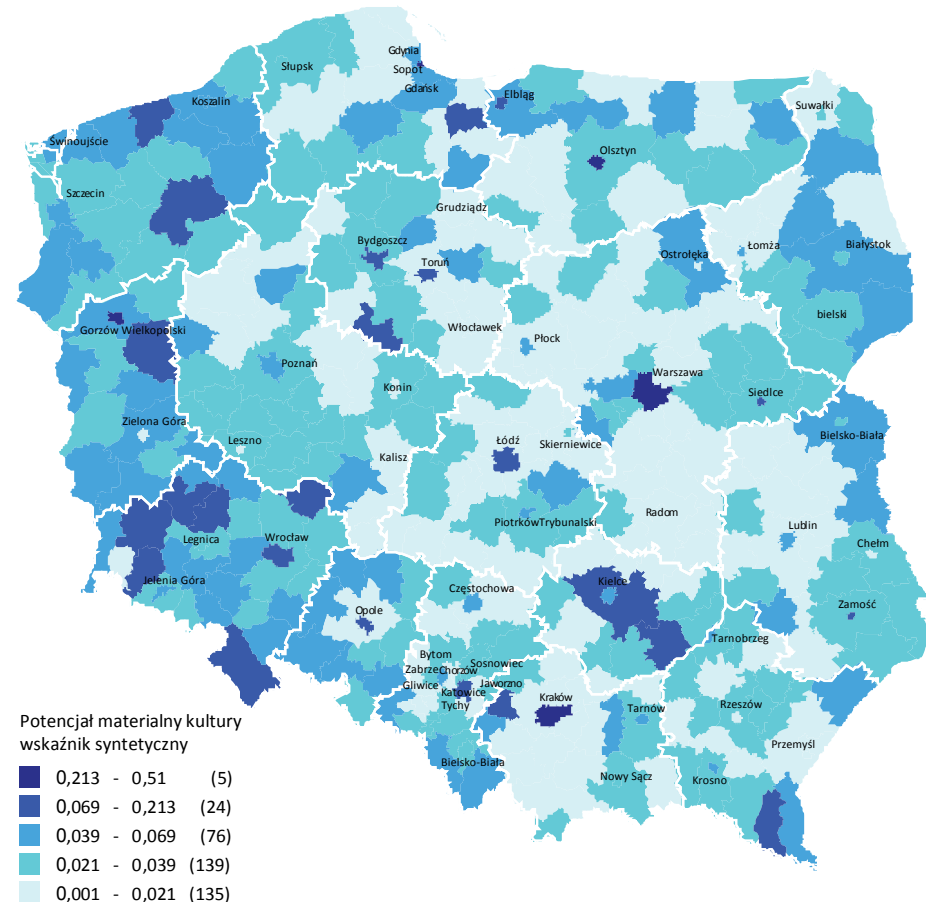

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (Bank Danych Lokalnych)

Zamieszczona powyżej mapa oraz wykres przedstawiają wydatki majątkowe na kulturę. Mapa pokazuje syntetyczny wskaźnik potencjału materialnego kultury. W konstruowaniu wskaźnika uwzględniono względne i bezwzględne miary wydatków na kulturę oraz tempa wzrostu tych wydatków. Z mapy wynika, że zgodnie z przewidywaniem największy potencjał materialny kultury posiadają ośrodki miejskie (wyjątek stanowią np. Zielona Góra, Kielce, Białystok, Rzeszów) oraz, że

w województwach zachodnich wydatki na kulturę i tempo ich wzrostu są relatywnie większe. Mapa pokazuje również ogromne zróżnicowania wewnątrzregionalne i swoistą finansową „pustynię” kulturalną w powiatach polski centralnej.

Mapa 1. Potencjał materialny kultury – wskaźnik syntetyczny [2010]

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (Bank Danych Lokalnych)

INWESTYCJE A JAKOŚĆ ODBIORU KULTURY

Podstawową korzyścią płynącą z tego typu inwestycji jest zmiana jakościowa w odbiorze kultury polegająca na poprawie jakości technicznej odbioru oferty kulturalnej w zakresie akustyki, oświetlenia, wyposażenia technicznego i prezentacji zasobów oraz walorów architektonicznych budynków. W przeprowadzonych wywiadach respondenci podkreślali, że jest to jednak realizacja długo oczekiwanych inwestycji, które przywracają polskie miasta na europejską mapę kultury, przyczyniają się do osiągnięcia poziomu, który w krajach lepiej rozwiniętych jest powszechnie obowiązującym standardem.

Wykorzystanie nowoczesnych technologii w tych obiektach związane jest przede wszystkim z wyposażeniem oraz poszerzeniem elastyczności funkcjonalnej obiektów, dzięki czemu są one prawdziwymi centrami kultury, w których odbywać mogą się zarówno koncerty, wystawy, spektakle, ale też kongresy i konferencje. Również dostępność instytucji dla niepełnosprawnych ruchowo stała się kwestią oczywistą, chociaż rozwiązania w nowych instytucjach są zdecydowanie bardziej przyjazne, ponieważ w obiektach zabytkowych usprawnienia dla osób niepełnosprawnych nadal z przyczyn konserwatorskich bywają mało funkcjonalne (konieczność pokonywania znacznych odległości w celu skorzystania z dostosowanych do wózków wind i podjazdów, zabytkowa kostka brukowa uniemożliwiająca poruszanie się wózkiem). Nadal w gorszej sytuacji znajdują się osoby niewidome i niedowidzące oraz osoby głuchonieme. W tym sensie pozytywny wyjątek stanowi nowa kolekcja sztuki współczesnej Muzeum Narodowego we Wrocławiu dostosowana dla niewidomych. Zawiera przewodniki, system audiodeskrypcji, kopie prac do dotykania i specjalne ścieżki na podłodze. Mimo imponujących opisów inwestycji flagowych, rola odbiorcy pozostaje bierna i tylko niektóre obiekty aktywizują odbiorców kultury w bezpośrednią interakcję z nowoczesnymi technologiami. W tym

aspekcie szczególny przypadek stanowi Centrum Nauki Kopernik, które funkcjonuje na pograniczu nauki, edukacji i sztuki. Jest jednakowoż instytucją interaktywną w pełnym tego słowa znaczeniu, nadal unikalną w skali kraju.

W końcu usprawnienia technologiczne znacząco podnoszą jakość odbiory np. muzyki w nowo wybudowanych filharmoniach, w których nowoczesne technologie pozwalają dokonywać wysokiej jakości nagrań m.in. poprzez bezszumowe żarówki i specjalną klimatyzację, rury o przekroju pełnych tonów itp.

NOWOCZESNE TECHNOLOGIE A NOWOCZESNY PROGRAM

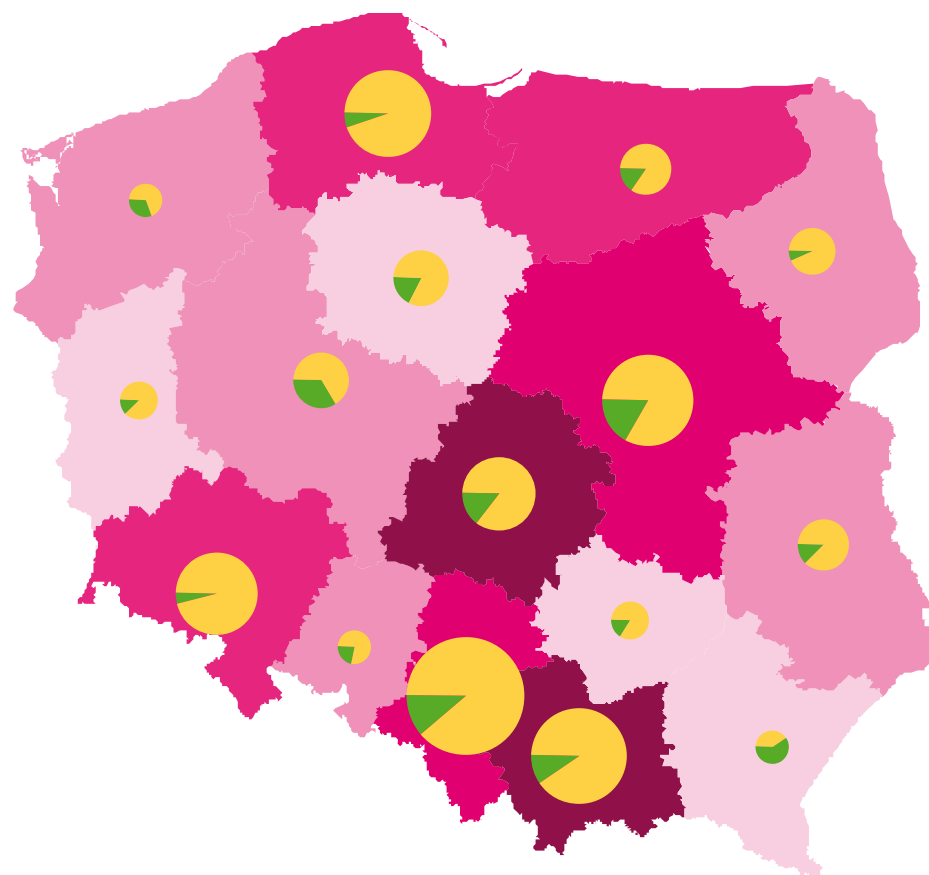
Kolejnym czynnikiem decydującym o stopniu wykorzystania nowoczesnych technologii i zaznajamiania z nimi odbiorców jest program instytucji i podejście pracowników. Kwestia ta pozornie oczywista okazała się poważnym wyzwaniem zarówno w przypadku instytucji rozbudowanych jak też nowopowstałych. Sam skok cywilizacyjny związany nowoczesną infrastrukturą nie zawsze przekładał się bezpośrednio na atrakcyjny program, zmianę podejścia do wizji i roli instytucji w mieście, czy uelastycznienie modelu organizacji pracy. Przykładem instytucji, która w opinii respondentów nadal nie w pełni wykorzystuje potencjał związany z rozbudową infrastruktury jest Centralne Muzeum Włókiennictwa w Łodzi. Często porównywane pod względem możliwości kulturalnych i edukacyjnych do Muzeum Powstania Warszawskiego, w opinii respondentów powinno być o wiele bardziej zaangażowane w działalność związaną z twórczą animacją debaty publicznej dotyczącej tożsamości Łodzi oraz działalnością wychodzącą w przestrzeń miasta (działalność naukowa, gry miejskie, wydawnictwa, happeningi, festiwale itd.). Większość respondentów podkreślała, że o faktycznym oddziaływaniu nawet najlepiej wyposażonych instytucji

nadal decyduje czynnik ludzki. Kwestia ta zostanie szerzej omówiona w części poświęconej potencjałowi instytucjonalnemu.

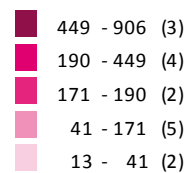
Innym przykładem takiej sytuacji jest Filharmonia Warmińsko-Mazurska, instytucja dysponująca długo wyczekiwanym, pięknym, wielofunkcyjnym i nowoczesnym budynkiem. Podczas badań terenowych okazało się jednak, że tuż po zakończeniu inwestycji dotychczasowy dyrektor został odsunięty ze stanowiska, ponieważ rozpisano konkurs na nowego dyrektora. Taka decyzja w momencie zakończenia przedsięwzięcia przez zespół, który realizował je posiadając określone założenia programowe była pewnym zaskoczeniem dla lokalnej społeczności i spowodowała, że chwilowo Filharmonia pozostała bez wizji programowej. Związana z tym posunięciem konsternacja i niejasności wywołały wśród odbiorców postawy sceptyczne. Zmiany i obsadzanie stanowisk kierowniczych w ramach procedur konkursowych jest praktyką pozytywną, ważna jest jednak też komunikacja oraz ramy czasowe i kontekst w jakim się to odbywa tak, aby instytucje kultury opierały się na zaufaniu społecznym.

Nowoczesne instytucje to jednak nie tylko wyspecjalizowane centra kultury i muzea. Ogromną rolę pełnią również biblioteki, które coraz częściej przyjmują formę mediatek. Tutaj za przykład można wskazać Olsztyn, miasto, gdzie niezwykle ważną rolę przykłada się do roli bibliotek, są one przedmiotem lokalnej dumy i swoistą specjalizacją kulturalną. Ma to swoje odzwierciedlenie w stale rosnącej (ok. 4% od 2004 roku) i jednej z najwyższych w kraju aktywności czytelników (30% mieszkańców). Jedną z ważniejszych inwestycji była modernizacja biblioteki wojewódzkiej w Olsztynie o oparciu o sprawdzone wzorce z funkcjonujących już w mieście mediatek takich jak m.in. Planeta przy olsztyńskim planetarium.

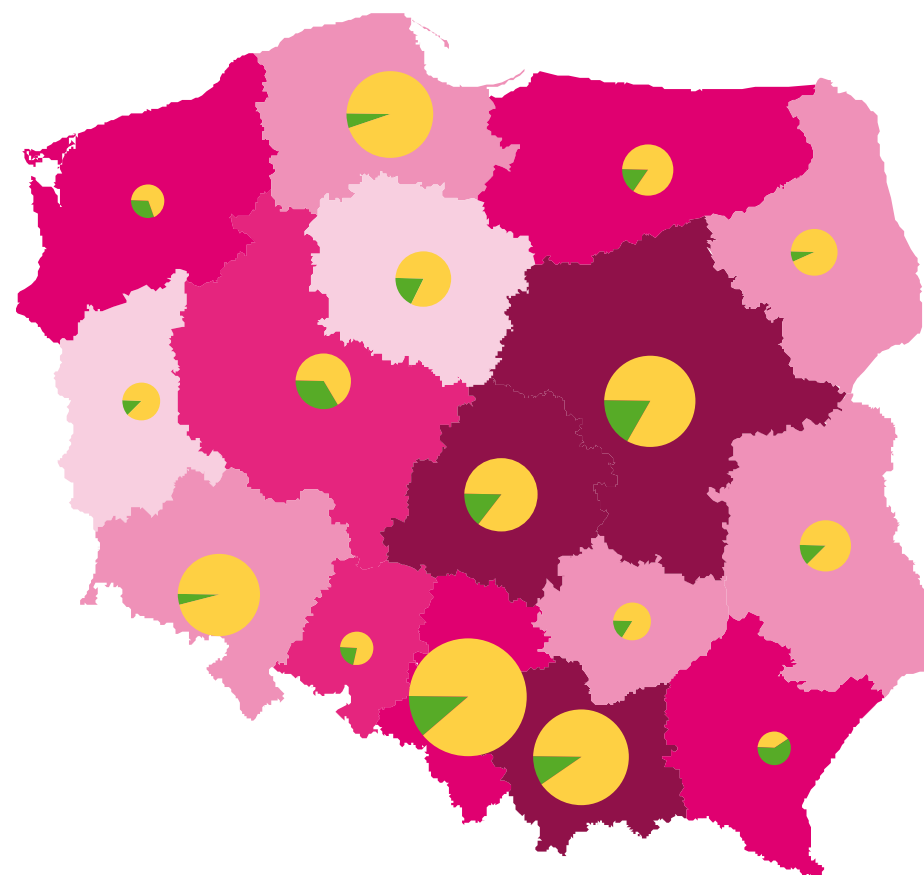
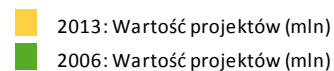
Mapa 2a i 2b. Wartość projektów infrastruktury kultury w miastach per capita zilustrowana według województw w PLN oraz wartość projektów infrastruktury kultury w miastach w mln PLN [2006, 2013]

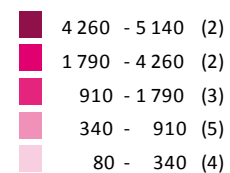
Wartość projektów infrastruktury kultury w miastach / mieszkańców miast 2006

Sumaryczna wartość projektów infrastruktury kultury w miastach 2004-2013 (mln)

Wartość projektów infrastruktury kultury w miastach / mieszkańców miast 2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Dotacji UE

Doświadczenie, wiedza, zaangażowanie oraz motywacja środowiska bibliotekarzy m.in. w ramach ogólnopolskiej akcji „Cała Polska czyta dzieciom” wywołała swoistą modę na korzystanie z bibliotek. Na uwagę zasługuje również innowacyjny pomysł zlokalizowania biblioteki dla dzieci „Abecadło” w centrum handlowym, w której rodzice mogą zostawić dzieci w czasie, w którym robią zakupy.

DIGITALIZACJA ZBIORÓW

Wydaje się, że instytucje kultury w Polsce są jeszcze na początku przygotowań do digitalizacji swoich zasobów. W temacie tym nadal wątpliwości jest więcej niż wiedzy o możliwych modelach działania. Zdecydowaną przewagę w tym zakresie mają instytucje prowadzące od wielu lat współpracę międzynarodową, zrzeszone w sieciach europejskich instytucji kulturalnych i aktualnie monitorujące debatę międzynarodową i działania w zakresie digitalizacji. Są to zatem przede wszystkim instytucje bezpośrednio podległe Ministerstwu Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Jeżeli chodzi o zasięg i skalę działań związanych z digitalizacją, to na uwagę zasługują projekty prowadzone przede wszystkim przez warszawskie Muzeum Pałacu w Wilanowie oraz wrocławskie Muzeum Architektury oraz Filharmonia im. Witolda Lutosławskiego we Wrocławiu.

ASPEKT SPOŁECZNY: ZMNIEJSZANIE DYSPROPORCJI REGIONALNYCH

W wyniku zrealizowanych inwestycji w infrastrukturę kultury w polskich miastach rozwinęły się istniejące lub pojawiły się dotychczas nieistniejące formy oferty kulturalnej. Powyższe mapy prezentują względne wartości projektów infrastruktury kultury zrealizowanych w miastach w wymiarze regionalnym (agregacja). Wynika z nich, że w skali kraju zauważalne są

międzyregionalne dysproporcje w rozkładzie środków UE. Wzmacnia się rola województw małopolskiego, łódzkiego, śląskiego, mazowieckiego i warmińsko-mazurskiego, a relatywnie słabnie rola lubuskiego, kujawsko-pomorskiego, świętokrzyskiego, lubelskiego i podlaskiego.

To na ile tego typu projekty przyczyniły się do zmniejszania dysproporcji regionalnych zależy wielu czynników. Jednym z aspektów są proporcje pomiędzy inwestycjami w głównych miastach wojewódzkich i mniejszych miastach na prawach powiatu, ale również dostępność instytucji kultury w wymiarze przestrzennym i czasowym. Podczas wywiadów respondenci zwracali uwagę na rolę tak pozornie prozaicznych czynników jak dostępność komunikacyjna miast a w tym również instytucji kultury, czy godziny otwarcia tychże instytucji. Wśród przykładowych projektów, które miały największe oddziaływanie w tym zakresie można wskazać w skali regionalnej Filharmonię Warmińsko-Mazurską w Olsztynie, Muzeum Sztuki zlokalizowane w obrębie łódzkiej Manufaktury, Trafostację Sztuki w Szczecinie, czy narodowe Forum Muzyki we Wrocławiu. W skali ogólnopolskiej rolę tę pełni Centrum Nauki Kopernik. W przypadku instytucji szczecińskich i wrocławskich szczególny wymiar regionalny związany jest z transgranicznym położeniem tych miast. Obszar ich zasięgu kulturalnego rozszerza się również za granicę niemiecką, ponieważ dla pobliskich miejscowości to właśnie te miasta stanowią funkcjonalne ośrodki kultury.

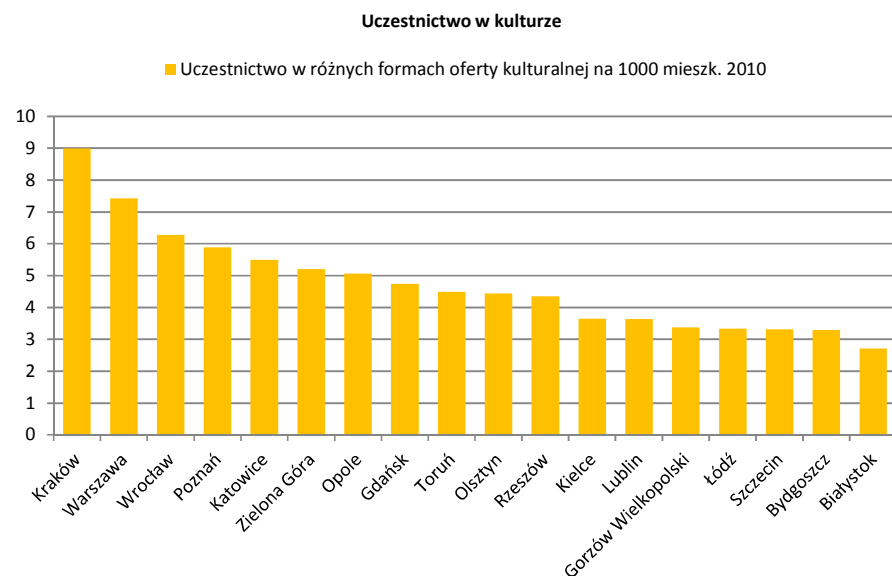
ASPEKT SPOŁECZNY: UCZESTNICTWO W KULTURZE

UWARUNKOWANIA

Poziom uczestnictwa w kulturze w polskich miastach, podobnie jak ogólnie kraju nadal pozostawia wile do życzenia. Jest kwestią złożoną oraz jednym z największych wyzwań instytucji kulturalnych, animatorów

kultury i przedstawicieli władz publicznych. Również sposób mierzenia uczestnictwa w kulturze przez statystykę publiczną wymaga znaczących ulepszeń, ponieważ brane są w nim tylko wydarzenia biletowe prowadzone przez instytucje publiczne. Poniższy wykres prezentuje uczestnictwo w kulturze w największych polskich miastach. W zestawieniu sumarycznie ujęto wszystkie „policzalne” formy uczestnictwa.

Wykres 53. Sumaryczne uczestnictwo w różnych formach oferty kulturalnej na 1000 mieszk. [2010]

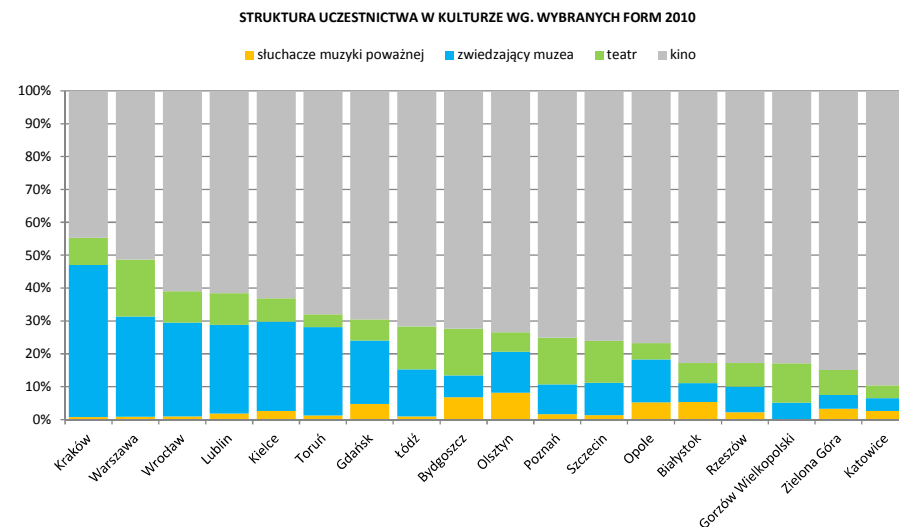

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (Bank Danych Lokalnych)

Należy pamiętać, że w statystyce ujęci są zarówno mieszkańcy, jak też turyści. Z analizy wynika, że największym poziomem uczestnictwa w kulturze charakteryzują się największe polskie miasta takie jak Kraków,

Warszawa, Wrocław czy Poznań. Najniższym poziomem uczestnictwa charakteryzują się Łódź, Szczecin, Bydgoszcz i Białystok. Wartość wskaźnika pokazuje w ilu wydarzeniach / formach kulturalnych rocznie uczestniczy statystyczny mieszkaniec miasta.

Wykres 54. Struktura uczestnictwa w kulturze wg. wybranych form [2010]

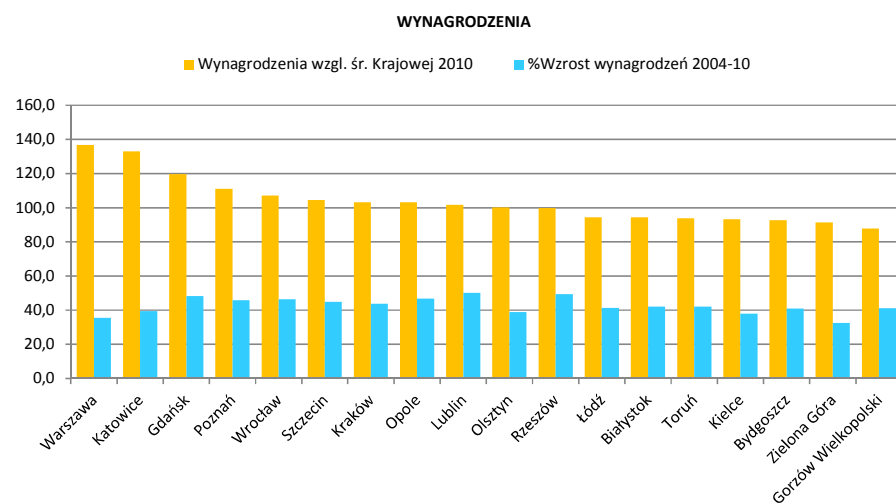

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (Bank Danych Lokalnych)

Z punktu widzenia uczestnictwa ważne są również preferencje oraz możliwości dotyczące form oferty kulturalnej. Kolejne zestawienie ilustruje strukturę uczestnictwa w kulturze według wybranych form w 2010 roku. W zestawieniu uwzględniono m.in. korzystanie z oferty kin, które jest powszechnie uznawane za element kultury popularnej, czy komercyjnej. Z analizy wynika, że najbardziej zróżnicowane preferencje dotyczą znowu dużych miast – Krakowa, Warszawy, Wrocławia, ale też Lublina czy Kielc. W tej kategorii niewątpliwie duży wpływ na wartość

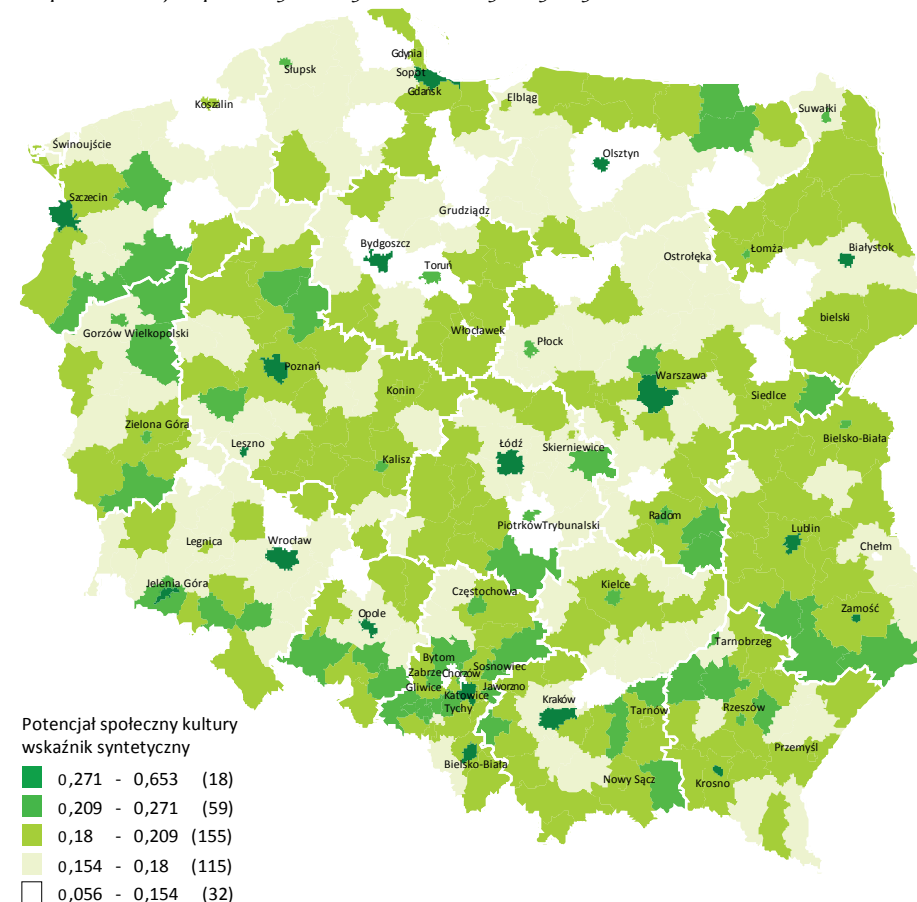
poszczególnych wskaźników mają odwiedzający i turyści. Najbardziej „monotonne” preferencje mają mieszkańcy Rzeszowa, Gorzowa Wielkopolskiego, Zielonej Góry i Katowic. Ciekawe przypadki stanowią Bydgoszcz, Olsztyn i Opole, gdzie proporcje w uczestnictwie w bardziej wymagających od odbiorcy formach kultury są bardzo proporcjonalne. Poniższa mapa prezentuje potencjał społeczny kultury mierzony syntetycznym wskaźnikiem opartym na statycznych i dynamicznych miarach uczestnictwa w koncertach, spektaklach, wystawach, projekcjach filmów, czytelnictwie i wypożyczeniach książek.

Wykres 55. Wynagrodzenia w miastach wg. średniej krajowej [2010] a wzrost wynagrodzeń w % [2004-2010]

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (Bank Danych Lokalnych)

Mapa 3. Potencjał społeczny kultury – wskaźnik syntetyczny

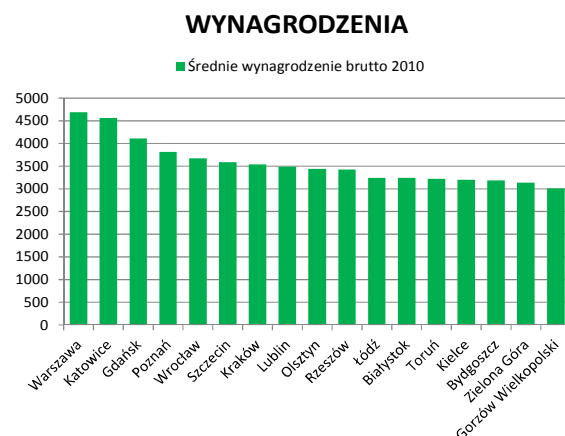

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (Bank Danych Lokalnych)

Mapa pokazuje dominującą rolę ośrodków miejskich i podkreśla ich rolę kulturotwórczą w najbliższym otoczeniu. Na uwagę zwracają niskie wartości uczestnictwa w kulturze w bezpośrednim otoczeniu miast. Pokazuje to m.in. obszar dojazdów do miast w celach kulturalnych. Tym co

determinuje uczestnictwo w kulturze nie jest jedynie szeroko rozumiana oferta kulturalna, ale również kompetencje kulturalne mieszkańców, które kształtują potrzeby kulturalne. Badania pokazały, że równie ważnym wyznacznikiem są dochody mieszkańców, koszty utrzymania, struktura wykształcenia i zatrudnienia na lokalnym rynku pracy – wskaźniki, które częściowo odzwierciedlają również kapitał i kompetencje kulturowe mieszkańców.

Wykres 56. Średnie wynagrodzenia brutto w PLN [2010]

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (Bank Danych Lokalnych)

Jak podkreślali respondenci bez zabezpieczenia podstawowych potrzeb bytowych i materialnych trudno liczyć na mobilizację mieszkańców i przyciągnąć ich najbardziej nawet atrakcyjną ofertą.

WPŁYW INWESTYCJI NA UCZESTNICTWO

Wpływ inwestycji w infrastrukturę kultury finansowanych z funduszy strukturalnych na uczestnictwo w różnych formach kultury jest widoczny, istotny i stanowi niezaprzeczalny efekt zrealizowanych inwestycji.

Widoczne jest to przede wszystkim w analizie korelacji znormalizowanych wskaźników inwestycji oraz wskaźników różnych form uczestnictwa w kulturze. Należy pamiętać, że analiza korelacji ilustruje jedynie współmienność wskaźników, a rzeczywiste oddziaływanie i relacje przyczynowo-skutkowe wymaga dużo bardziej szczegółowych analiz.

Sumarycznie projekty dość silnie korelują się ze wzrostem liczby wydarzeń kulturalnych (0,69), a przede wszystkim ze zwiększoną liczbą wystaw (0,77), spektakli (0,69), wzrostem słuchaczy koncertów muzyki poważnej (0,72) i odwiedzających muzea (0,69). Środki z perspektywy 2006 potencjalnie wpłynęły przede wszystkim na liczbę spektakli i wystaw, natomiast oddziaływanie projektów z perspektywy 2013 widoczne jest również w obszarze muzyki poważnej.

Jednym z tych elementów, które stanowiły czynnik przyciągający odbiorców do nowych bądź odnowionych instytucji był efekt nowości i ciekawość, jak również atrakcyjne przestrzenie obiektów kulturalnych. W wywiadach beneficjenci chętnie podkreślali, że nawet przed zakończeniem inwestycji mieli zarezerwowane terminy i bilety na nadchodzący sezon. Najbardziej spektakularny przykład oddziaływania na uczestnictwo w kulturze stanowi Centrum Nauki Kopernik, które w pierwszym roku działalności przyciągnęło ok. 1 mln odwiedzających. Podobna sytuacja miała miejsce w MS2 Muzeum Sztuki w Łodzi, gdzie frekwencja powiększyła się trzykrotnie.

KTO UCZESTNICZY?

Ten pozytywny obraz zmienia się wraz pogłębieniem tematu i analizą aktywności poszczególnych grup wiekowych i zawodowych uczestniczących w kulturze. Należy podkreślić, że instytucje kultury nie prowadzą stałego monitoringu odwiedzających w sposób systematyczny i zinstytucjonalizowany. Również przedstawiciele urzędów miast dysponują jedynie fragmentaryczną wiedzą w tym zakresie. Starania

czterech z pięciu badanych miast o tytuł ESK 2016 stały się okazją do bardziej unikliwych badań odbiorców kultury i w tym aspekcie wartościowe byłoby utrzymanie i dalsza rozbudowa systemów ewaluacji uczestnictwa w kulturze, a kolejnym krokiem powinno być utworzenie zestandaryzowanego systemu jego monitorowania bądź szacowania.

Podstawowym wnioskiem jest to, że inwestycje zaktywizowały grupy, które do tej pory i tak były aktywne. W średnich i mniejszych miastach oznacza to przede wszystkim zaspokojenie oczekiwań i ambicji najbardziej aktywnych kulturalnie grup mieszkańców dzięki czemu mają na miejscu dostępną ofertę, która do tej pory wymagała od nich wizyt w większych miastach. W dużych miastach oznacza to bardzo często powiększenie wachlarza i urozmaicenie i tak już bogatej oferty kulturalnej, co sprawia, że jest ona relatywnie słabiej zauważalna. Należy podkreślić, że w największych miastach część działań była elementem budowania ich atrakcyjności turystycznej, skierowana była zatem do szerszej niż tylko mieszkańcy grupy odbiorców.

Analiza jakościowa pozwala na wstępną typologizację uczestników kultury w polskich miastach. Ich trzon stanowi grupa, którą można dość stereotypowo określić jako tzw. „mieszczanstwo”, czyli m.in. przedstawiciele zawodów zaufania publicznego (prawnicy, lekarze, nauczyciele, urzędnicy, dziennikarze, czasem również przedstawiciele biznesu). Grupa ta charakteryzuje się systematycznością uczestnictwa, stałą liczbą aktywnych uczestników i korzysta z klasycznie rozumianej oferty kulturalnej – koncerty, spektakle teatralne, wystawy, festiwale. Przy czym jej preferencje odnośnie repertuaru mają charakter dość konserwatywny – powinien on być na odpowiednio wysokim poziomie, ale formy eksperymentalne przyjmowane są raczej z rezerwą. Kolejną grupą o stałej liczebności są dzieci i młodzież szkolna, których uczestnictwo w kulturze często ma charakter zorganizowany. Grupą, która jest o wiele bardziej zróżnicowana w każdym z badanych miast są studenci. Ich preferencje ciągną w kierunku treści i forma alternatywnych

i eksperymentalnych, a uczestnictwo zależy z jednej strony od oferty kulturalnej z drugiej od kompetencji kulturowych i aktywności samych studentów. Z reguły im silniejszy ośrodek akademicki (przyciągający najbardziej utalentowanych studentów) tym większa aktywność tej grupy jako odbiorców kultury. Swoistą awangardę stanowi tzw. „środowisko”, czyli przedstawiciele środowiska kultury i sztuki oraz środowisk opiniotwórczych w zakresie kultury, którzy wzajemnie uczestniczą w wydarzeniach i przedsięwzięciach organizowanych przez ich instytucje. Jest to grupa najbardziej aktywna, „bywająca wszędzie”, której przedstawiciele doskonale się znają między sobą, jak również doskonale znają przedstawicieli analogicznych środowisk w innych miastach. Z jednej strony jest ona siłą napędową lokalnej kultury, ale może stanowić poważny problem w momencie zbytnej zamknięcia i nastawienia na własne partykularne cele. W każdym z badanych miast to ta grupa wyznacza horyzont działań kulturalnych i artystycznych.

Równie ciekawym zagadnieniem jest to kto w kulturze nie uczestniczy. Respondenci mieli świadomość, że są to przede wszystkim grupy, którym obiektywne czynniki strukturalne i finansowe nie pozwalają na uczestnictwo w kulturze, czyli m.in. osoby ubogie, zmarginalizowane, znajdujące się w sytuacji ryzyka społecznego lub socjalnego. Jest to grupa o specyficznych uwarunkowaniach i wymaga skoncentrowanych działań na najniższym możliwym poziomie.

O wiele bardziej zatrważające jest jednak to, że grupą która w kulturze nie uczestniczy są osoby dorosłe, przedstawiciele tzw. klasy średniej, osoby stosunkowo młode, aktywne zawodowo, posiadające rodziny. Jako przyczynę tego respondenci podają ambicje tej grupy związane z awansem społecznym w wymiarze przede wszystkim materialnym, objawiającym się dużym zapracowaniem, brakiem czasu, koniecznością spłacania kredytu itp. Czasem nawet dla tej grupy istotną barierą są koszty uczestnictwa w kulturze (razem z kosztami towarzyszącymi – np. podróż, posiłek), które pomnożyć trzeba przez wszystkich członków rodziny. Stąd

aktywność kulturalna tej grupy charakteryzuje się bardzo małą systematycznością, tendencją do wybierania rozrywki, form powierzchownie bardziej atrakcyjnych dla wszystkich członków rodziny niż form wymagających skupienia. Respondenci podkreślali, że aktywizacja tej grupy stanowi największe wyzwanie współczesnych instytucji kultury.

ASPEKT INSTYTUCJONALNY: WIZJA KULTURY

To w jakim kierunku poszły zmiany było w dużym stopniu uwarunkowane wizją rozwoju kultury w mieście, jej rolą zewnętrzną i wewnętrzną oraz funkcją danego miasta w otoczeniu regionalnym i krajowym. Zazwyczaj klarowna strategia rozwoju miasta była czynnikiem, który sprawiał, że inwestycje były adekwatnie dopasowane do specyfiki miasta oraz jego potrzeb rozwojowych. Tutaj na szczególną uwagę zasługują przykłady Wrocławia, Olsztyna i Szczecina.

WROCŁAW: DZIELNICA KULTURY

W przypadku Wrocławia głównym celem strategicznym inwestycji w infrastrukturę kultury była rozbudowa funkcji metropolitalnych miasta. Główne inwestycje szły zatem przede wszystkim w kierunku tzw. „kultury wysokiej”. Ich celem było osiągnięcie europejskiego poziomu zarówno w wymiarze infrastrukturalnym jak też programowym. W opinii respondentów flagowe instytucje kulturalne miasta, których oferta programowa już od pewnego czasu charakteryzowała się bardzo wysoką jakością w końcu uzyskały siedziby adekwatne do rozmachu i poziomu ich działalności. Widać też konsekwentną politykę władz miasta, które w okresie programowania skoncentrowały się na wspieraniu głównie sektora technologicznego i naukowego (Wrocław w okresie 2004-06 zrealizował zaskakująco mało inwestycji w infrastrukturę kultury), po czym w okresie 2007-13 główny akcent położony został na rozwijanie sektora kultury, co przejawia się w realizacji aż 28 projektów - największej liczby w Polsce. Nie dziwi zatem organizacja Europejskiego Kongresu Kultury oraz przyznanie tytułu ESK 2016 właśnie w tym mieście.

Co więcej, realizowane projekty zostały zlokalizowane w bezpośredniej bliskości tworząc swoistą „dzielnicę” kultury zlokalizowaną wokół centrum miasta. W jednym funkcjonalnym pasie komunikacyjnym powstają Centrum Innowacyjności ASP, Dolnośląskie Centrum Filmowe,

Teatr Muzyczny Capitol, Narodowe Forum Muzyki, sala koncertowa Akademii Muzycznej, a w niedalekim sąsiedztwie również rozbudowane Muzeum Narodowe. Należy podkreślić, że w obrębie tego obszaru mieści się również wiele instytucji kulturalnych nie będących bezpośrednimi beneficjentami funduszy strukturalnych. Celem koncentracji instytucji w dzielnicy kulturalnej jest stworzenie warunków do goszczenia istniejących i nowych festiwali kulturalnych takich jak „Nowe Horyzonty” czy „Wratislavia Cantans”. Dodatkowo odrębnym centrum działalności kongresowej i kulturalnej będzie otoczenie remontowanej Hali Ludowej. W opinii niektórych respondentów miasto i silna wizja kultury we Wrocławiu jest czasem aż nazbyt dominująca, ponieważ pozostawia zbyt mało miejsca na inicjatywy spontaniczne, oddolne, niedopracowane, efemeryczne i niewpasowujące się w przyjęty model. Głos ten warto uwzględnić w kontekście autentyczności i wiarygodności działań kulturalnych prowadzonych w mieście.

OLSZTYN: KULTURA DLA MIESZKAŃCÓW

Olsztyn jest przykładem miasta o zupełnie innej strategii rozwoju kultury. Dominuje tu orientacja na potrzeby mieszkańców i dostosowanie oferty kulturalnej do lokalnej specyfiki. Cele te mogą wydawać się mniej ambitne, aczkolwiek oparte są o realistyczną analizę lokalnego kontekstu i dosyć dobrze odzwierciedlają potrzeby mieszkańców. W Olsztynie znaczna część wysiłków inwestycyjnych skoncentrowana została w obrębie centralnej dzielnicy starego miasta, natomiast pozostałe inwestycje koncentrują się na jednej osi skupiającej główne instytucje kultury. Rewitalizacja starówki oraz podzamcza z budową amfiteatru, adaptacja secesyjnej kamienicy pod działalność Miejskiego Ośrodka Kultury, modernizacja i rozbudowa Teatru im. Jaracza, budowa Filharmonii Warmińsko-Mazurskiej, Dom Mendelsohna, rewitalizacja Tartaku Raphaelsohnów na Centrum Techniki i Rozwoju Regionu

Muzeum Nowoczesności w Olsztynie to inwestycje silnie skoncentrowane przestrzennie. Innym punktem koncentracji inwestycyjnej są okolice planetarium oraz pobliskiej Wieży Ciśnień. Komplementarne w stosunku do wymienionych projektów są przedsięwzięcia związane z renowacją obiektów mieszkalnych i komercyjnych. Już sama analiza przestrzenna projektów wskazuje na świadome i konsekwentne planowanie przestrzenne oraz spójną wizję roli, jaką instytucje kultury pełnią w mieście.

Analiza oferty i działalności kulturalnej prowadzonej w tych obiektach wywołuje więcej wątpliwości. Niezaprzeczalnym sukcesem jest dobra frekwencja na wydarzeniach, które są tam organizowane. Z wywiadów przeprowadzonych wynika, że wśród bywance w tych miejscach, szczególnie w środowisku klasy średniej, jest „w dobrym tonie”. Kompromisem natomiast bywa program. Wydarzeniem, które było najbardziej dyskutowane było zorganizowane w zrewitalizowanych przestrzeniach podzamcza Olsztyńskie Lato Artystyczne, trwający cały sezon mini-festiwal o charakterze raczej masowym. Część respondentów zwracała uwagę na momentami wątpliwą jakość artystyczną oferty, jednak wszyscy podkreślali, że festiwal przyciągnął tych mieszkańców, którzy do tej pory nie uczestniczyli na szerszą skalę w życiu kulturalnym miasta, co być może przełoży się na większe uczestnictwo poza sezonem wakacyjnym. Należy tu podkreślić, że Olsztyn pod względem atrakcyjności turystycznej w sezonie wakacyjnym przegrywa ze swoim otoczeniem regionalnym i wbrew oczekiwaniom nie przyciąga tak wielu turystów jak mogłoby to wynikać z lokalizacji miasta.

Próby zachęcenia mało aktywnych kulturalnie mieszkańców generują w olsztyńskich instytucjach bardzo ciekawe pomysły. Przykładem może być efekt uboczny remontu Teatru im. Jaracza i przeniesienia go do siedziby tymczasowej umieszczonej nad pawilonem handlowym na jednym z olsztyńskich blokowisk. Aby przyciągnąć mieszkańców dyrektor teatru zdecydował się zrobić jarmark rekwizytów i kostiumów sięgając do

konwencji sklepu z taną odzieżą. Ten swoisty happening był elementem świadomego działania mającego na celu odniesienia się do znajomego kontekstu zakupów i ośmielenia tych mieszkańców, którzy na co dzień nie przekraczali progu teatru.

Bardzo ważnym mankamentem w Olsztynie, który zdecydowanie utrudnia osiągnięcie pożądanego poziomu uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych jest lokalizacja kampusu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego poza centrum miasta w samowystarczalnym miasteczku akademickim Kortowo. Respondenci podkreślali, że mimo niewielkiej odległości studenci rzadko bywają w mieście. W opinii niektórych respondentów kompetencje i potrzeby kulturowe części olsztyńskich studentów są niewielkie. Twierdzili oni, że olsztynianie z reguły wybierają uczelnie w innych, większych miastach, natomiast na UWM studiuje młodzież z regionu, dla której przyjazd do Olsztyna sam w sobie jest atrakcyjny. Nie korzystają oni z oferty kulturalnej w mieście, bo nie zostali do tego przyzwyczajeni.

SZCZECIN: INKUBATOR KULTURY

Na tle innych miast rozwój instytucji kultury i oferty kulturalnej w Szczecinie nastąpił z pewnym opóźnieniem, co podkreślali sami respondenci. Transformacja lokalnej i regionalnej gospodarki spowodowała, że kultura nie była głównym tematem debaty publicznej. W tym okresie sektor kultury cierpiał na dotkliwe cięcia finansowe, a w mieście zamknięto kilka instytucji kulturalnych w tym m.in. niektóre domy kultury. Aktualnie sytuacja ta odwróciła się i kultura stała się integralnym elementem strategii rozwoju miasta realizowanym w ścisłej współpracy w Urzędem Marszałkowskim. Podobnie jak w Olsztynie podstawowym celem rozwoju kultury w Szczecinie jest zaspokojenie potrzeb mieszkańców i nadrobienie wieloletnich zapóźnień w tym zakresie, w drugiej kolejności celem jest zwiększenie atrakcyjności

turystycznej miasta. Pod względem turystyki sytuacja Szczecina również podobna jest do przykładu Olsztyna. Miasto w sezonie przegrywa bowiem konkurencję z regionem, przede wszystkim z kurortami zlokalizowanymi bezpośrednio nad morzem.

Struktura przestrzenna realizowanych projektów inwestycyjnych z zakresu infrastruktury kultury związana jest z celowym założeniem utworzenia w Szczecinie wyraźnego centrum miasta, przez co wpisuje się w założenia rewitalizacyjne. Na szczególną uwagę zasługuje dopiero powstający swoisty „inkubator kultury” w najbliższym sąsiedztwie Placu Orła Białego, którego kręgosłup stanowią nowopowstała Akademia Sztuki, Muzeum Zamku Książąt Pomorskich, Muzeum Narodowe w Szczecinie oraz Dom Kultury 13 Muz. Ten bezpośredni obszar interwencji rozszerza się na rejon rewitalizowanych bulwarów nadodrzańskich, w okolicach których znajdują się kolejne inwestycje takie jak m.in. Trafostacja Sztuki i kolejne siedziby Muzeum Narodowego w Szczecinie.

Kolejną cechą wizji rozwoju kultury w szczecinie jest obejmowanie inicjatyw oddolnych patronatem i wsparciem urzędu miasta. W ten sposób powołano Akademię Sztuki, która jest najmłodszą uczelnią artystyczną w Polsce oraz zdecydowano o budowie Trafostacji Sztuki. Pod tym względem Szczecin określić można jako swoisty inkubator kultury. Szczecińska Akademia Sztuki powołana poprzez determinację lokalnego środowiska artystycznego, przyciąga najlepszych artystów z całej Polski w charakterze wykładowców oferując pełną swobodę dydaktyczną i możliwość realizacji najbardziej twórczych inicjatyw w ramach funkcjonujących na uczelni pracowni. W opinii respondentów ze Szczecina, a nawet spoza miasta, jest to bardzo ciekawa i niespotykana dotychczas w Polsce strategia, przez co Akademia zaczyna być postrzegana przez inne uczelnie jako licząca się konkurencja. Również oddolną inicjatywą było utworzenie Trafostacji Sztuki, której głównym motorem sprawczym była szczecińska Zachęta oraz środowisko organizacji pozarządowych skupionych wokół przygotowań Szczecina do

kandydowania w konkursie o tytuł ESK 2016. Efektem ubocznym zaangażowania związanego ze staraniami o ESK 2016 jest wyczerpująca analiza potencjału w kulturze w formie raportu oraz powstanie inkubatora kultury, w którym młodzi animatorzy kultury otrzymują wsparcie instytucjonalne, finansowe i merytoryczne w zakresie prowadzenia działalności kulturalnej.

Mimo tak dużego zaangażowania i entuzjazmu oferta kulturalna i uczestnictwo w kulturze w Szczecinie nadal odbiega od miast o podobnej wielkości. Są to dopiero początki zmiany, która wydaje się zmierzać w kierunku wytyczonym klarowną i adekwatną do lokalnego kontekstu strategią, która oparta jest na otwartości, zaufaniu i wsparciu nadal stosunkowo niewielkiej grupy osób i instytucji. To właśnie otwartość, skłonność do eksperymentów i zaufanie są charakterystycznymi cechami działań i inicjatyw kulturalnych w Szczecinie. Powoduje to, że instytucjami zarządzają ludzie stosunkowo młodzi, zauważalna jest istotna zmiana pokoleniowa, a władze miasta zdają sobie sprawę że wolność twórcza i programowa może przyciągnąć do Szczecina ciekawe indywidualności z kraju i zagranicy. Efekty tych procesów będą jednak zauważalne dopiero po upływie kilku lat.

W końcu wyniki badań i doświadczenia związane z transgranicznym położeniem Szczecina sprawiają, że w strategii rozwoju kultury miasta i regionu uwzględniane są również sąsiednie obszary leżące po niemieckiej stronie granicy. Z drugiej strony kwestie lokalizacyjne sprawiają, że szczecińskie instytucje kultury silnie zorientowane są na współpracę z Berlinem.

ŁÓDŹ: WIZJA ROZPROSZONA

Na tle pozostałych miast sytuacja Łodzi wydaje się być najbardziej skomplikowaną. Jest to miasto, które dotkliwie odczuwa skutki transformacji i dezindustrializacji charakterystycznej dla ośrodków

przemysłu lekkiego. W przeciwieństwie do ośrodków przemysłu ciężkiego Łódź pozbawiona była bardzo silnego sektora innowacyjnego i kadry inżynierskiej, a struktura społeczna miała charakter homogeniczny. Przez to skuteczna transformacja jest bardzo utrudniona i ma charakter strukturalny.

Badania terenowe wskazują, że dla łódzkiej kultury strategia gospodarcza i rozwojowa miasta mają o wiele większe znaczenie niż sama strategia kultury. Podstawowym problemem w Łodzi jest kwestia strategii rozwoju miasta. Tylko w niewielkim stopniu odnosi się ona do rzeczywistej sytuacji społecznej i gospodarczej. Brakuje w niej strategicznego określenia kierunków rozwoju miasta, które byłyby dopasowane do lokalnego i bardzo specyficznego kontekstu oraz adekwatne do aktualnej sytuacji w mieście i na rynku pracy. Nawet powierzchowna analiza strategii powoduje wątpliwości co do założeń na jakich się ona opiera. Wątpliwości wzbudza m.in. pomysł oparcia rozwoju miasta na przemysłach kreatywnych. O ile tradycje artystyczne związane z branżą filmową, czy tekstylną w Łodzi są niepodważalne, to trudno stwierdzić, że sektory te są w mieście na tyle innowacyjne, silne instytucjonalnie i kapitałowo, aby były konkurencyjne jakościowo, a nie cenowo, aby można było na nich opierać przyszły rozwój.

Procesy metropolizacji i zmiany funkcjonalnej w Łodzi są opóźnione w stosunku do miast podobnej wielkości. Z drugiej strony miasto charakteryzuje bardzo silna i dobrze zdefiniowana tożsamość lokalna oraz niezwykle prestiżowe instytucje kultury oraz uczelnie artystyczne. Mimo to miasto charakteryzuje bardzo niski stopień uczestnictwa w kulturze.

Brak skutecznej formuły na rozwój miasta, zapaść gospodarcza, brak atrakcyjnych miejsc pracy dla osób wysoko wykwalifikowanych, niskie płace, widoczne ubóstwo znacznej grupy mieszkańców sprawiają, że Łódź się wyludnia. Badania terenowe ujawniły również negatywne postawy mieszkańców oraz marazm i frustrację wśród osób, które chciałyby przyczynić się do zmiany. Czynnikiem przestrzennym, który dodatkowo

utrudnia tę sytuację jest linearny układ urbanistyczny miasta, istotna dekapitalizacja substancji mieszkaniowej i duże niezagospodarowane tereny przemysłowe. Jednym z istotnych obszarów problemowych jest kwestia ulicy Piotrkowskiej osi miasta, która mogłaby, a nie do końca pełni rolę centrum miasta.

W tym kontekście koncentracja działań władz miasta jest niezwykle utrudniona. Rozproszenie to słowo klucz w analizie sytuacji w Łodzi. Określenie to dotyczy zarówno wizji strategii miasta, wizji kultury, alokacji środków rozwojowych, jak też zaangażowania i działalności kulturalnej. W przeliczeniu na mieszkańca miasta jest jednym z największych beneficjentów środków z funduszy strukturalnych, w tym środków na infrastrukturę kultury. Jednak wszystkie zrealizowane w Łodzi inwestycje znajdują się w znacznej odległości od siebie, przez co nie do końca przyczyniły się do kompleksowej zmiany funkcji czy charakteru określonego obszaru. Wśród nich warto wymienić projekty w trzech różnych siedzibach Muzeum Sztuki w Łodzi, inwestycje we wszystkich łódzkich uczelniach artystycznych w tym m.in. Centrum Promocji Mody, montaż organów w Filharmonii, Centralne Muzeum Włókiennictwa, renowacja Teatru Wielkiego.

Projektem o największym rozmachu i funduszach zasługującym na osobne omówienie, jest rewitalizacja EC-1 i jej adaptacja na cele kulturalno-artystyczne. Projekt jest bardzo ambitny i wpisuje się w szerszy projekt utworzenia nowego centrum Łodzi przy odnowionym dworcu Łódź Fabryczna. Realizacja inwestycji przewiduje stworzenie ogromnych przestrzeni kulturalnych, mieszkaniowych i komercyjnych analogicznych do obszaru łódzkiej Manufaktury. Realizacja projektu opera się na założeniu, że wraz z rozwojem infrastruktury transportowej (kolej wysokich prędkości) atrakcyjność miasta wzrośnie, co z kolei przyczyni się do rozwoju gospodarczego miasta. Założenia te wydają się dosyć dyskusyjne. Również sama realizacja projektu oraz dość powierzchowna debata publiczna wzbudzają wśród mieszkańców istotne wątpliwości.

Obok wymienionych wątpliwości należy podkreślić, że łódzkie instytucje kultury należą do najlepszych w kraju, a ich dofinansowanie wprowadziło zupełnie nową jakość do ich oferty kulturalnej i artystycznej. Na szczególne wyróżnienie zasługują Muzeum Sztuki oraz Filharmonia, które w kwestiach programowych, organizacyjnych i w kwestii wizji ich dyrektorów można uznać za modelowe w skali krajowej. Jednak mimo doskonałej oferty programowej i artystycznej instytucje te borykają się z problemem niskiego uczestnictwa w kulturze mieszkańców miasta.

WARSZAWA: ODDOLNY SAMOGRAJ

Warszawa, podobnie jak Łódź jest miastem borykającym się z brakiem klarownej wizji rozwoju kultury w mieście oraz częściowo linearnym a częściowo policentrycznym układem urbanistycznym miasta. Negatywny wpływ tych braków jest jednak ograniczony ze względu na stołeczne funkcje miasta, dobre zarobki mieszkańców, nieporównywalnie wysokie nakłady na kulturę, bardzo dużo inicjatyw oddolnych, relatywnie wysokie uczestnictwo w kulturze i stosunkowo silne niepubliczne instytucje kultury. Brak klarownej wizji rozwoju kultury w mieście stanowi czynnik ograniczający potencjalne znaczenie i oddziaływanie stołecznych instytucji i wydarzeń. Różnica natomiast polega na podejściu władz miasta do rozwiązania kwestii związanej z wizją kultury, mianowicie na funkcjonowaniu Komisji Dialogu Społecznego ds. Kultury, w skład której wchodzi przedstawiciele publicznych i niepublicznych instytucji kulturalnych. Komisja do tej pory nie wypracowała spójnego stanowiska, jednak sam proces konsultacji uznać należy za właściwy kierunek.

Mimo braku spójnej wizji kultury i kompleksowego rozwoju przestrzennego, miasto dysponuje częściowymi strategiami i w tym kontekście realizowane w Warszawie inwestycje z zakresu infrastruktury kultury przyczyniły się do zmiany funkcji niektórych części miasta.

Najlepszy przykład stanowi rewitalizacja Krakowskiego Przedmieścia i wsparcie instytucji zlokalizowanych w obrębie tzw. Traktu Królewskiego – Muzeum Etnograficznego, Narodowego Instytutu Fryderyka Chopina, Teatru Wielkiego - Opery Narodowej, zabytkowego Kampusu Uniwersytetu Warszawskiego, Zamku Królewskiego, Muzeum Pałacu w Wilanowie. Inwestycje te przyczyniły się do znaczącego zwiększenia atrakcyjności miasta, a obszar interwencji został poszerzony o Powiśle, gdzie realizowana jest rozbudowa Akademii Sztuk Pięknych, Muzeum Azji i Pacyfiku, oraz gdzie zlokalizowano flagową inwestycję, jaką jest Centrum Nauki Kopernik. Inwestycje te korespondują z funkcjami naukowymi (Uniwersytet Warszawski w tym Biblioteka UW), rekreacyjnymi (bulwary nadwiślańskie) i kulturalnymi (zagłębienie klubowe i kawiarniane Powiśla) obszaru tworząc charakterystyczną i funkcjonalną dzielnicę miasta.

Jednak brak wyraźnej strategii sprawił, że w Warszawie w ramach środków na infrastrukturę kultury wsparte zostały również projekty o wątpliwej roli strategicznej takie jak Muzeum Policji w Pałacu Mostowskich, czy Adaptacja podziemi Katedry Polowej WP na Muzeum Ordynariatu Polowego – Oddział Muzeum Historycznego m.st. Warszawy. W opinii respondentów wywiadów zrealizowane w Warszawie projekty są wartościowe, oczekiwane i uzasadnione, jednak w porównaniu z Wrocławiem brakuje im rozmachu. Badania wykazały rosnące oczekiwania w stosunku do instytucji kultury i potrzebę większej liczby przedsięwzięć opartych na modelu Muzeum Powstania Warszawskiego, czy Centrum Nauki Kopernik.

ASPEKT INSTYTUCJONALNY: ORGANIZACJA I ZARZĄDZANIE

MODELE ZARZĄDZANIA I FINANSOWANIA

Analiza wypowiedzi respondentów wywiadów jednoznacznie wskazuje na pozytywne efekty zmiany sposobu zarządzania instytucjami kultury związane z organizacją otwartych konkursów na stanowiska kierownicze, wprowadzaniem budżetów zadaniowych w instytucjach publicznych i regulacją wynagrodzeń w zależności od efektów a nie stażu pracy, tworzeniem zespołów roboczych i projektowych. Niestety tylko w niektórych, najczęściej nowopowstających, instytucjach inwestycje finansowane w ramach funduszy strukturalnych pociągnęły za sobą zmianę modelu zarządzania instytucjami kultury. Zmiany te zależą w znacznym stopniu od instytucji nadzorujących instytucje kultury.

Charakter oraz działalność instytucji kultury nadal w znacznym stopniu uzależniona jest od czynnika ludzkiego, czyli przede wszystkim od roli, osobowości, doświadczenia i wizji dyrekcji oraz pomysłowości i kreatywności pracowników. Bardzo istotną rolę pełni tu otwartość instytucji na płynną zmianę pokoleniową, zatrudnianie osób młodych wnoszących energię i ciekawe pomysły.

Kolejnym aspektem instytucjonalnym jest sytuacja finansowa instytucji kultury, a w szczególności z faktem, że w wielu przypadkach inwestycje, rozbudowa czy budowa infrastruktury sprawia, że koszty eksploatacji zmodernizowanych lub nowo powstałych obiektów rosną. Tutaj doświadczenia związane z funduszami strukturalnymi można uznać za pozytywne. Sama konstrukcja wniosków wymusza na beneficjentach już na etapie studium wykonalności wskazanie źródeł finansowania działalności instytucji, co wiąże się z przeprowadzaniem szczegółowych analiz finansowych i koniecznością uzyskania niezbędnych gwarancji od organów finansujących działalność danej instytucji.

również potencjalne specjalizacje rodzajowe miast – orkiestry we Wrocławiu, teatry w Łodzi, czy muzea w Krakowie i Toruniu. Z kolei powyższa mapa prezentuje syntetyczny wskaźnik potencjału instytucjonalnego kultury mierzonego przede wszystkim nakładami na działalność instytucji kultury oraz tempem ich wzrostu.

WSPÓŁPRACA

Zrealizowane projekty w istotny sposób przyczyniły się do rozwoju różnych form i kierunków współpracy instytucji kultury. Analiza wywiadów wskazuje ogólnie na bardzo pozytywny obraz współpracy dotyczący całego sektora kultury w polskich miastach. Można powiedzieć, że formalni i nieformalni liderzy działalności kulturalnej darzą się zaufaniem, a współpraca przy przedsięwzięciach kulturalnych w zasadzie nie jest obciążona żadnymi „barierami wejścia”. Jednym z aspektów współpracy jest to, że beneficjenci projektów infrastrukturalnych są otwarci na inicjatywy płynące z innych instytucji lub organizacji pozarządowych, przez co zakupiony sprzęt jest faktycznie użytkowany, a obiekty goszczą różnorodne wydarzenia kulturalne.

Innym aspektem jest współpraca międzynarodowa. W wielu przypadkach zakres modernizacji i zrealizowanych inwestycji umożliwił spełnienie międzynarodowych standardów jakości i bezpieczeństwa, przez co był warunkiem koniecznym do rozpoczęcia współpracy międzynarodowej np. w zakresie organizacji koncertów, czy wystaw najlepszych artystów zagranicznych.

Kolejnym aspektem współpracy są procesy uczenia się związane z realizacją tak dużych przedsięwzięć inwestycyjnych, z kwestią konstruowania wniosków o dofinansowanie przedsięwzięć infrastrukturalnych. Badania terenowe pokazały, że przedstawiciele instytucji kultury korzystają z doświadczenia instytucji z innych miast (np. program „stu kamienic” we Wrocławiu i Łodzi), jak również

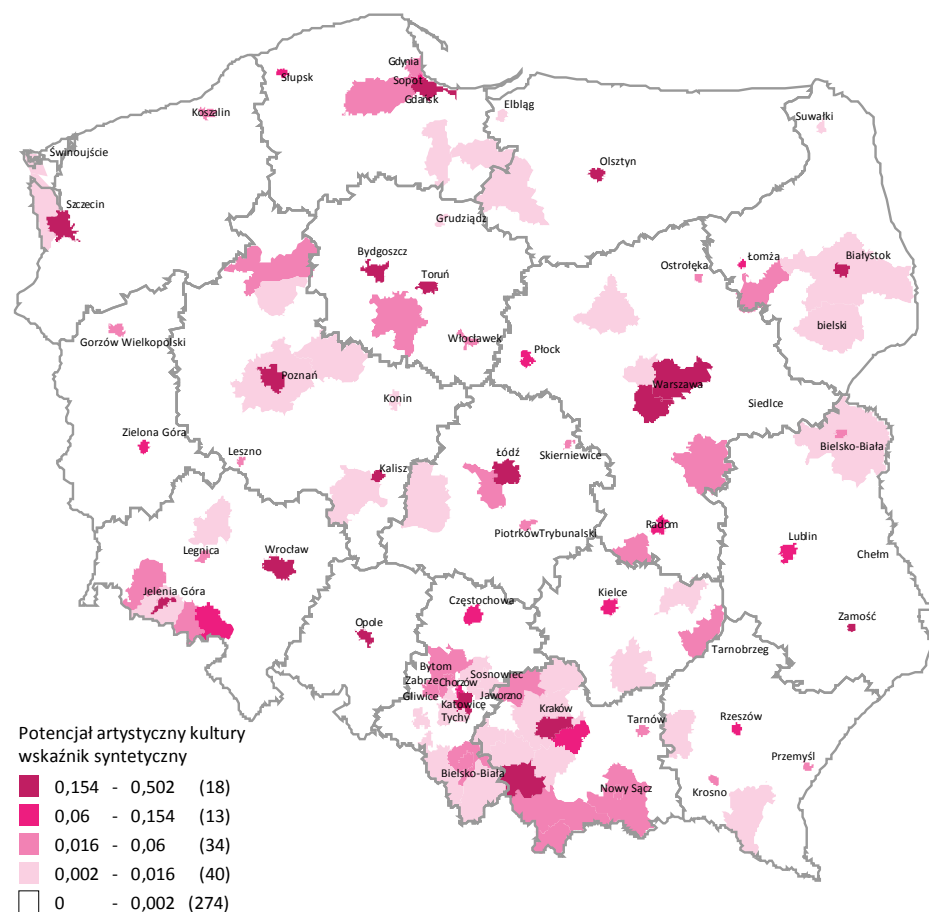
z doświadczenia instytucji zagranicznych (przykład transferu wiedzy za pośrednictwem stowarzyszenia Borussia w Olsztynie). Aspekt związany z wiedzą organizacyjną, ekonomiczną i menedżerską okazał się wartością dodaną każdego badanego projektu. Niezwykle istotne w tym zakresie okazały się doświadczenia z okresu programowania 2004-06.

ASPEKT ARTYSTYCZNY

Ocena oddziaływania projektów z zakresu infrastruktury kultury finansowanych ze środków unijnych na rozwój artystyczny w polskich miastach jest utrudniona z wielu powodów. Jest to bowiem aspekt wysoce subiektywny oraz w dużej mierze zależny od programu, kontaktów i możliwości finansowych poszczególnych instytucji. Bezpośredni wpływ określić można na poziomie potencjalnych możliwości polskich instytucji, które pojawiły się wraz z momentem spełniania przez instytucje międzynarodowych standardów jakości i bezpieczeństwa technicznego. Oznacza to, że instytucje te uzyskały możliwość wystawiania sztuki o szczególnych wymaganiach, co potencjalnie może oznaczać zwiększoną liczbę „prestizowych wystaw”, możliwość pozyskiwania zewnętrznych środków na organizację dużych imprez, wydarzeń, festiwali oraz może zachęcać do współpracy znanych kuratorów, organizatorów, „łowców talentów”, nowe zespoły i grupy artystyczne. Faktem jest, że w wyniku realizacji projektów zwiększyła się docierająca do odbiorców kultury różnorodność artystyczna.

Poniższa mapa prezentuje wartości syntetycznego wskaźnika potencjału artystycznego w polskich miastach. Ma on charakter raczej poglądowy, ponieważ trudno znaleźć porównywalne i wyczerpujące źródło danych umożliwiające ocenę poziomu i wartości artystycznej działalności.

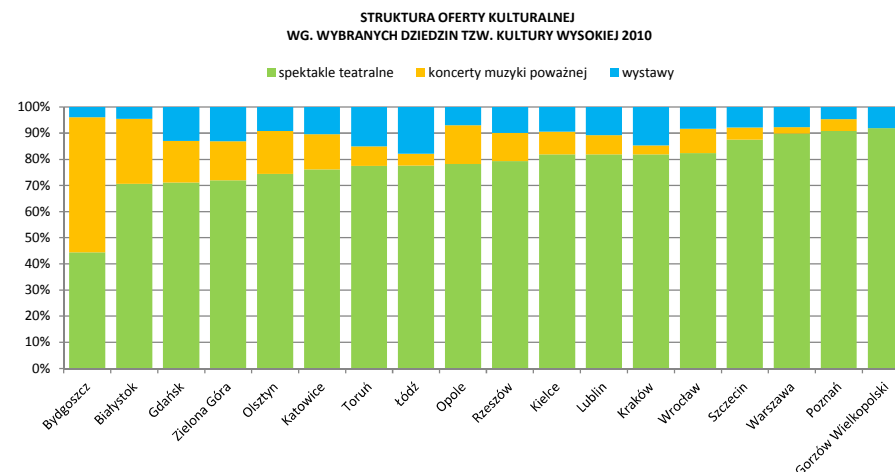
Mapa 5. Potencjał artystyczny kultury – wskaźnik syntetyczny

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (Bank Danych Lokalnych)

Na wskaźnik syntetyczny składają się miary wzrostu wydatków na tzw. „kulturę wysoką”, oraz statyczne i dynamiczne wskaźniki koncertów muzyki poważnej, spektakli teatralnych i wystaw.

Wykres 58. Struktura oferty kulturalnej wg. wybranych dziedzin tzw. kultury wysokiej [2010]

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (Bank Danych Lokalnych)

Warunkiem wykorzystania potencjału wynikającego z inwestycji w infrastrukturę kultury jest przede wszystkim dotychczasowy prestiż danej instytucji wynikający z jej wieloletniej działalności. Jest to zatem uwarunkowane omówionymi powyżej czynnikami instytucjonalnymi wynikającymi z wizji dyrektora danej instytucji, kompetencji i kontaktów kuratorów, artystów, animatorów i impresariuszy bezpośrednio związanych z instytucją. Badania terenowe pokazały, że dotyczy to przede wszystkim instytucji podległych bezpośrednio Ministerstwu Kultury i Dziedzictwa Narodowego zlokalizowane w największych polskich miastach, czyli filii Muzeum Narodowego, centrów sztuki współczesnej, filharmonii, czy oper.

Jeszcze innym zjawiskiem związanym z inwestycjami, które nadal jest trudne do oszacowania, jest stworzenie swoistego „popytu” na działa sztuki związanego z tworzeniem kolekcji przez centra sztuki i muzea, zamawianiem utworów przez opery i filharmonie, realizacją autorskich

spektakli przez teatry. Jest to zjawisko, które na razie można scharakteryzować w kategoriach ilościowych, trudno natomiast ocenić rzeczywistą wartość artystyczną. Ponadto wiąże się ono również ze zwiększeniem wydatków na tzw. „miękkie” przedsięwzięcia kulturalne.

W przypadku uczelni artystycznych ocena wydaje się jeszcze bardziej skomplikowana. W większości przypadków inwestycje nie zostały jeszcze zakończone, co znacząco utrudnia ocenę działalności edukacyjnej, naukowej i artystycznej, która jest przewidywana w tych obiektach. Analiza wywiadów prowadzi jednak do dość pesymistycznych wniosków. W opinii respondentów kadra uczelni artystycznych rzadko składa się z osób aktywnych artystycznie. Jest to powodem niezdrowej konkurencji pomiędzy profesorami i studentami o przestrzeń wystawienniczą, środki na działalność artystyczną i promocję. W wielu wywiadach profesorowie uczelni artystycznych określani byli wręcz jako swoista „klika” uniemożliwiająca wybicie się najzdolniejszym absolwentom. Kolejnym przedmiotem krytyki były przestarzałe programy, metody oraz kierunki nauczania, szczególnie w przypadku sztuki użytkowej, które nie przygotowują absolwentów do nowej rzeczywistości związanej z poruszaniem się na rynku sztuki (np. współpraca z galeriami), współpracy z przemysłem i biznesem (wzornictwo, grafika, multimedia), czy kreowaniem indywidualnej ścieżki kariery artystycznej (autopromocja, media społecznościowe, tworzenie portfolio, ubieganie się o stypendia artystyczne).

W końcu inwestycje w bardzo niskim stopniu wpłynęły na aktywizację prywatnych partnerów w zakresie kolekcjonerstwa, mecenatu, czy sponsoringu. Nawet najbardziej prestiżowe instytucje kultury w rozmowach z przedstawicielami sektora prywatnego są na o wiele słabszej pozycji. W niektórych przypadkach, jak np. w łódzkiej Manufakturze, w której mieści się MS2 Muzeum Sztuki, dochodzi wręcz do zawłaszczania obiektu przez sponsora. W takich sytuacjach, pojawia się kwestia tego do jakiego stopnia instytucja kultury może dać się

zdominować marce komercyjnej (problem szeroko dyskutowany w przypadku sponsorów Muzeum Narodowego w Warszawie).

Pozostałe kwestie artystyczne wiążą się z wymiarem technicznym dofinansowanych instytucji, dzięki czemu mogą one uczestniczyć w międzynarodowych przedsięwzięciach, koprodukcjach, ściągać lepsze zespoły, czy wystawy. Nie bez znaczenia jest również zwiększenie kubatury obiektów, co umożliwia pokazywanie, wystawianie, koncertowanie zespołów i dzieł, których do tej pory ze względów technicznych nie dało się zrealizować. Efekt ten dotyczy również dużych miast. Dzięki inwestycjom polskie instytucje kultury. pojawiły się na mapach współpracy międzynarodowej, co umożliwiło goszczenie i produkcję festiwali. Podobnie jak kontakty osobiste i indywidualne instytucji potencjał infrastrukturalny ma znaczenie dla pojawienia się na tej mapie.

WPROWADZENIE

Oprócz oddziaływania na życie kulturalne i artystyczne w polskich miastach projekty z zakresu infrastruktury kultury w różnych aspektach przyczyniły się również do wzrostu ich atrakcyjności. Podobnie jak w poprzednim przypadku warunkiem skutecznego oddziaływania na atrakcyjność było realizowanie ich w ramach lokalnej strategii dobrze odzwierciedlającej kontekst i potencjał danego miasta. Niniejszy rozdział prezentuje wyniki tych analiz, które zgodnie z przyjętym modelem badawczym podzielono na cztery główne bloki.

1. Oddziaływanie na **atrakcyjność rezydencjonalną** – obejmuje analizę oddziaływania na dostępność i ofertę spędzania czasu wolnego, jakość przestrzeni publicznej, przyciąganie wysoko wykwalifikowanych pracowników w tym pracowników sektora kreatywnego i naukowo-badawczego, powstawanie atrakcyjnych miejsc pracy;
2. Oddziaływanie na **atrakcyjność gospodarczą** - wiąże się z tworzeniem miejsc pracy i poszerzaniem perspektyw zawodowych w branżach rozwojowych, oddziaływaniem na procesy uczenia się i innowacyjność gospodarczą, wzrost popytu na dobra i usługi przemysłów kulturowych, zmianę struktury gospodarczej miasta;
3. Oddziaływanie na **atrakcyjność turystyczną** – dotyczy zarówno przyciągania turysty masowego i tworzenia możliwości korzystania ze zorganizowanych „produktów turystycznych” jak i turysty niezależnego, przyciąganie nowego typu turystów;
4. Oddziaływanie na **atrakcyjność stylu życia** – odnosi się do oddziaływania inwestycji na poczucie swobody i różnicowanie postaw społecznych, spontanicznych reakcji o charakterze symbolicznym, współtworzenie lokalnej tożsamości i autentyczność.

UWARUNKOWANIA ODDZIAŁYWANIA NA ATRAKCYJNOŚĆ

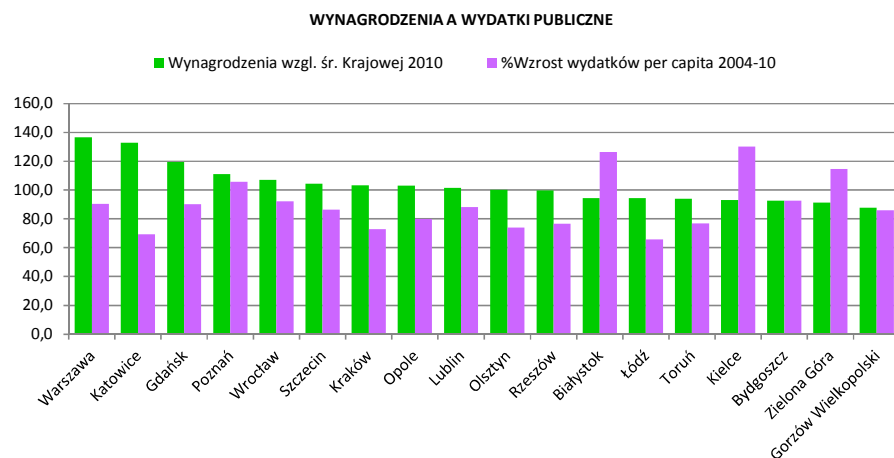
Badania terenowe wskazały, że szeroko rozumiana atrakcyjność polskich miast dla różnych typów aktorów społecznych znajduje się na pograniczu paradygmatów tzw. fordyzmu i tzw. post-fordyzmu. Oznacza to , że w kwestiach decyzji lokalizacyjnych różnych typów aktorów dominują raz ilościowe a innym razem jakościowe czynniki. Pod względem czynników ilościowych, polskie miasta nadal nadrabiają podstawowe zaległości infrastrukturalne w zakresie dostępności transportowej, pełnego uzbrojenia w nowoczesną infrastrukturę wodno-kanalizacyjną, energetyczną oraz teleinformatyczną. Dotyczy to szczególnie ośrodków mniejszych i średnich. Innym czynnikiem ilościowym są ceny i koszty związane z nieruchomościami, siłą roboczą, środkami produkcji usług i utrzymania. Aspekty te odnoszą się głównie do kwestii rezydencjonalnych i gospodarczych. Największe miasta charakteryzuje już postfordowski model atrakcyjności związany z jakością życia, jakością przestrzeni publicznej, administracji publicznej, oferty czasu wolnego, poziomem wykształcenia, wartościami, stylem życia i kulturą osobistą mieszkańców.

Podobnie jak w przypadku życia kulturalnego, kluczem do wzmacniania atrakcyjności miasta oraz osiągnięcia efektów synergii poprzez inwestycje w infrastrukturę kultury jest posiadanie **jasnej i dobrze odzwierciedlającej faktyczny potencjał** danego miasta **strategii**. Analiza danych ilościowych i jakościowych pokazuje, że sektor kultury jest nadal relatywnie mało istotnym wyznacznikiem atrakcyjności rezydencjonalnej i gospodarczej polskich miast (tu dominują kwestie struktury rynku przedsiębiorstw i rynku pracy, kapitału ludzkiego, dostępności do wysokiej jakości usług komercyjnych oraz bliskości do instytucji decyzyjnych), natomiast istotnie i silnie wpływa na ich atrakcyjność turystyczną oraz w rosnącym stopniu na atrakcyjność prowadzenia pożądanego stylu życia.

ATRAKCYJNOŚĆ REZYDENCJONALNA

Oddziaływanie projektów z zakresu infrastruktury kultury na atrakcyjność rezydencjonalną polskich miast należy uznać za niewielkie. Czynniki, które stanowią najsilniejszy magnes dla nowych mieszkańców to przede wszystkim wysokość wynagrodzeń, atrakcyjny rynek pracy pozwalający na osiągnięcie samorealizację zawodową oraz uczelnie wyższe, które przyciągają studentów. Te czynniki należy również przeważyć o stosunek płac do kosztów utrzymania i kosztów nieruchomości. Mobilność wewnętrzna mieszkańców Polski nie jest w pełni elastyczna, zatem zasięg przyciągania nowych mieszkańców przez dany ośrodek ograniczony jest oddziaływaniem innych ośrodków o podobnej bądź większej wielkości.

Wykres 59. Wynagrodzenia względem średniej krajowej [2010] a wzrost wydatków publicznych per capita w % [2004-2010]

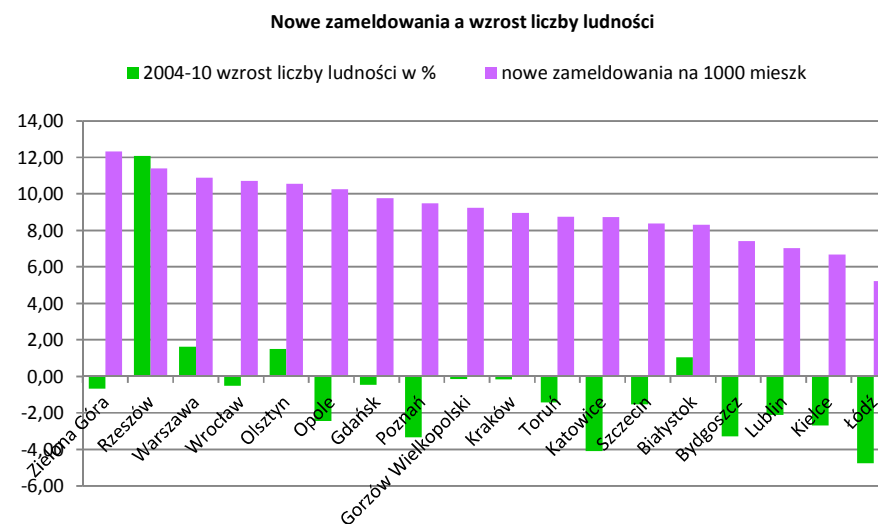

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (Bank Danych Lokalnych)

Migracje te mają zatem w znacznej części charakter regionalny bądź makroregionalny. Wyjątek stanowi Warszawa, której zasięg oddziaływania ma charakter ogólnopolski.

Powyższy wykres ilustruje relację wysokości wynagrodzeń w odniesieniu do średniej krajowej oraz wzrost wydatków publicznych na mieszkańca wskazujący potencjalnie na polepszanie się jakości życia mieszkańców. Najbardziej atrakcyjne pod względem wynagrodzeń są w Polsce największe miasta – Warszawa, Katowice, Gdańsk Poznań i Wrocław. W zestawieniu warto zwrócić uwagę na dość wysoką pozycję Szczecina i relatywnie niską pozycję Łodzi.

Wykres 60. Wzrost liczby ludności w % [2004-2010] a nowe zameldowania na 1000 mieszk.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (Bank Danych Lokalnych)

Jeżeli chodzi o znaczenie liczby nowych zameldowań, to największe jest ono w Zielonej Górze, Rzeszowie, Warszawie, Wrocławiu, Olsztynie

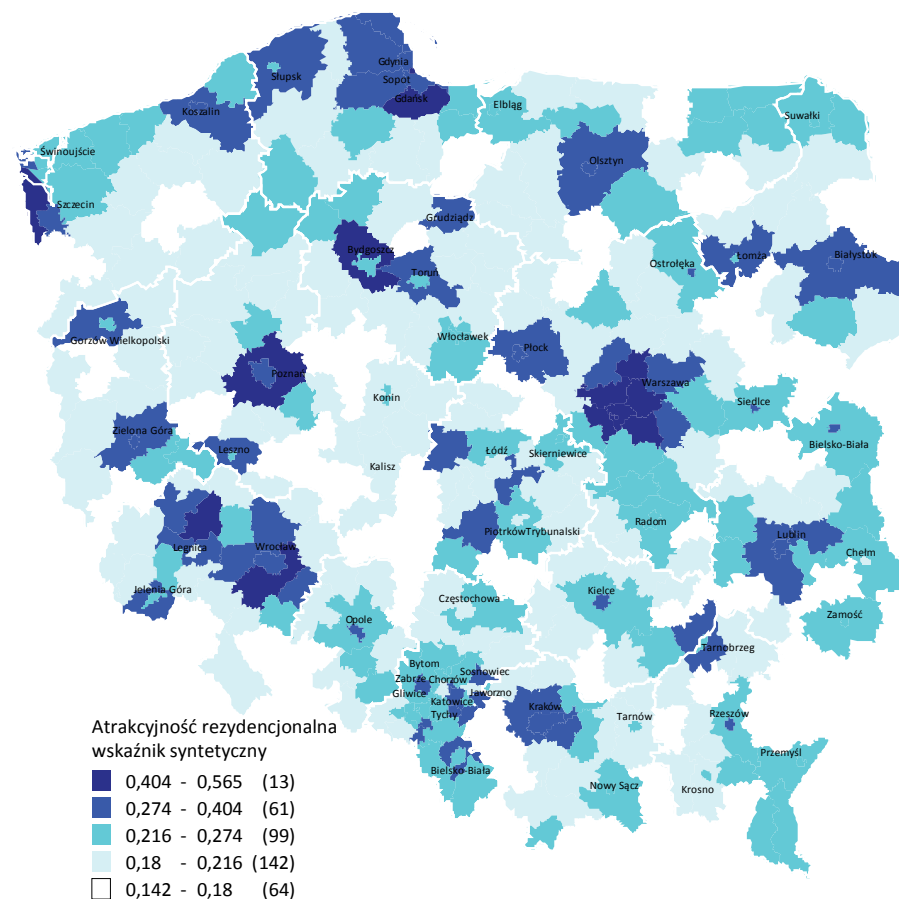
i Opolu. W przypadku mniejszych miast można to wytłumaczyć efektem skali – im mniejsza liczba ludności, tym nowe zameldowania więcej wazą w wartości jaką przyjmuje wskaźnik, zwłaszcza, że w przypadku Zielonej Góry i Opola w długim okresie dochodziło do odpływu ludności. W tym kontekście ciekawa jest sytuacja w Rzeszowie i Olsztynie. Dziwić może uplasowanie się największych miast w środkowych częściach wykresu oraz odpływ mieszkańców. W tym przypadku można to wytłumaczyć procesami suburbanizacji. Najniższe wskaźniki liczby nowych zameldowań połączone z odpływem ludności dotyczą Bydgoszczy, Lublina, Kielc i Łodzi, co może świadczyć o słabnącej atrakcyjności tych miast.

Zamieszczona mapa ilustruje wartości syntetycznego wskaźnika atrakcyjności rezydencjonalnej mierzonego liczbą nowych zameldowań, dynamiką przyrostu liczby mieszkańców, statycznymi i dynamicznymi miarami wydatków publicznych, wysokością i wzrostem wynagrodzeń.

Wśród pozostałych czynników atrakcyjności rezydencjonalnej należy wymienić ogólnie rozumianą jakość życia, czyli jakość transportu publicznego, jakość i dostępność do usług instytucji polityki społecznej i edukacji. Respondenci wywiadów jako istotny czynnik wskazywali również jakość przestrzeni publicznej związanej z walorami architektonicznymi i urbanistycznymi miasta oraz tereny zielone i rekreacyjne. Dopiero w dalszej kolejności wskazywano rolę instytucji kultury, ofertę spędzania czasu wolnego, rozrywki, gastronomii i życia nocnego. Są to jednak czynniki istotne dla stosunkowo ograniczonej liczby mieszkańców – głównie przedstawicieli klasy średniej związanej z zawodami określanymi przez respondentów jako „nietechniczne”.

Dlatego tak istotne są wysiłki zwiększające uczestnictwo w kulturze oraz kreujące potrzeby kulturalne mieszkańców. W przyszłości bowiem proces ten będzie prowadził do rosnącej roli kryterium jakości życia, w tym oferty kulturalnej, w wyborach lokalizacyjnych Polaków.

Mapa 6. Atrakcyjność rezydencjonalna – wskaźnik syntetyczny

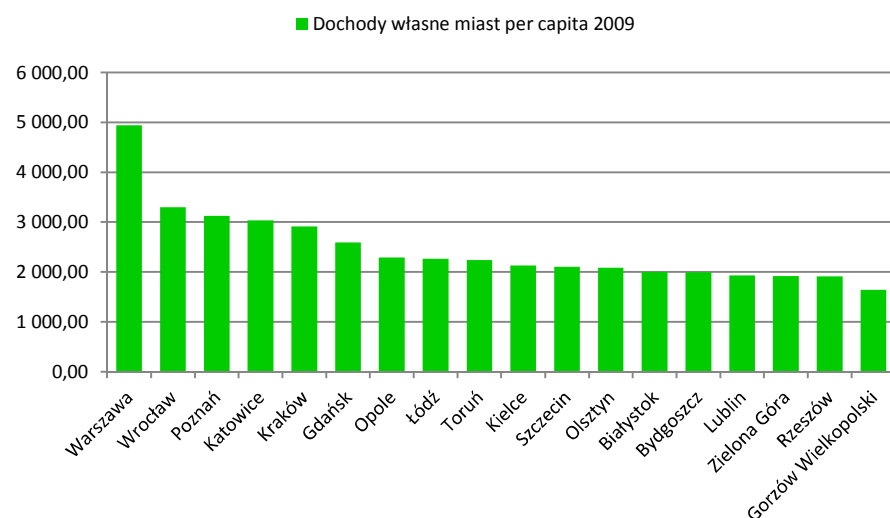

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (Bank Danych Lokalnych)

ATRAKCYJNOŚĆ GOSPODARCZA

Podobnie jak w przypadku atrakcyjności rezydencjonalnej, bezpośrednie oddziaływanie projektów infrastruktury kultury finansowanych z funduszy strukturalnych na atrakcyjność gospodarczą uznać należy za marginalne. W tym przypadku o wiele większe znaczenie ma struktura i specjalizacja gospodarcza miasta, rynek wewnętrzny, jakość i wielkość rynku pracy, kapitał ludzki, jakość administracji publicznej i dostępność do zaawansowanej infrastruktury, wyspecjalizowanych usług i partnerów biznesowych.

Wykres 61. Dochody własne miast per capita [2009]

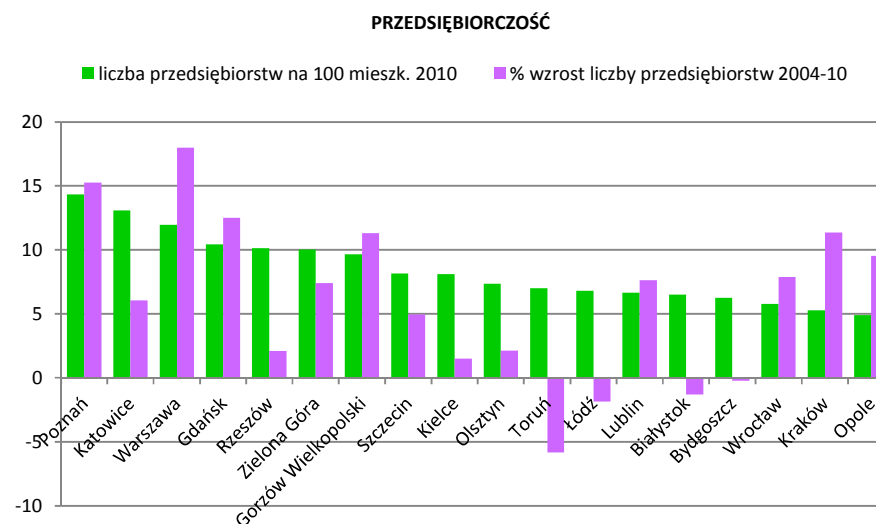

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (Bank Danych Lokalnych)

Dochody własne polskich miast, których głównym źródłem są wpływy z podatków, są dobrym miernikiem ich atrakcyjności gospodarczej oraz do

pewnego stopnia również rezydencjonalnej. Pod tym względem widać dominującą pozycję Warszawy. W dalszej kolejności, zgodnie z oczekiwaniami znajdują się największe polskie metropolie – Wrocław, Poznań, Katowice, Kraków, Gdańsk. Również w tym zestawieniu zauważalna jest relatywnie niska pozycja Łodzi.

Wykres 62. Liczba przedsiębiorstw na 100 mieszk. [2010] a wzrost liczby przedsiębiorstw w % [2004-2010]

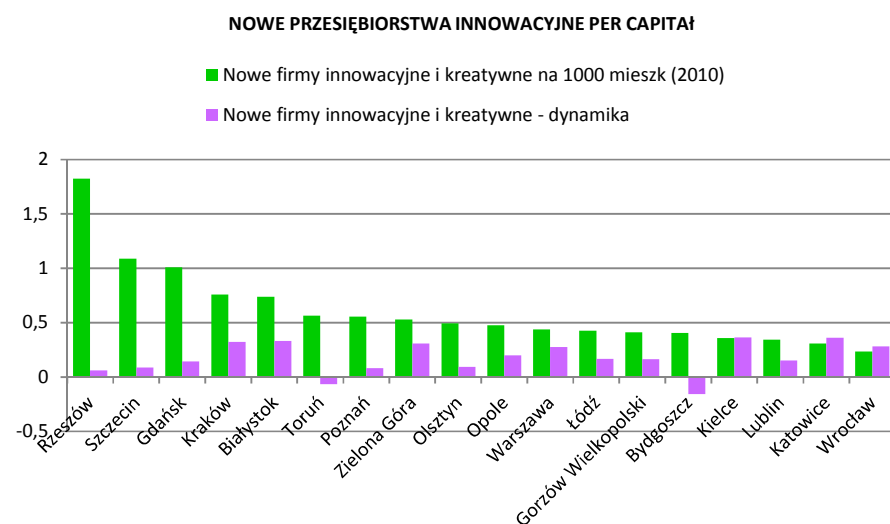

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (Bank Danych Lokalnych)

Poziom przedsiębiorczości mierzony względną liczbą i przyrostem przedsiębiorstw również stanowi interesujący wskaźnik atrakcyjności gospodarczej. W tej kategorii czołowe miejsca zajmują Poznań, Katowice i Warszawa. W dalszej kolejności jest Gdańsk oraz mniejsze ośrodki takie

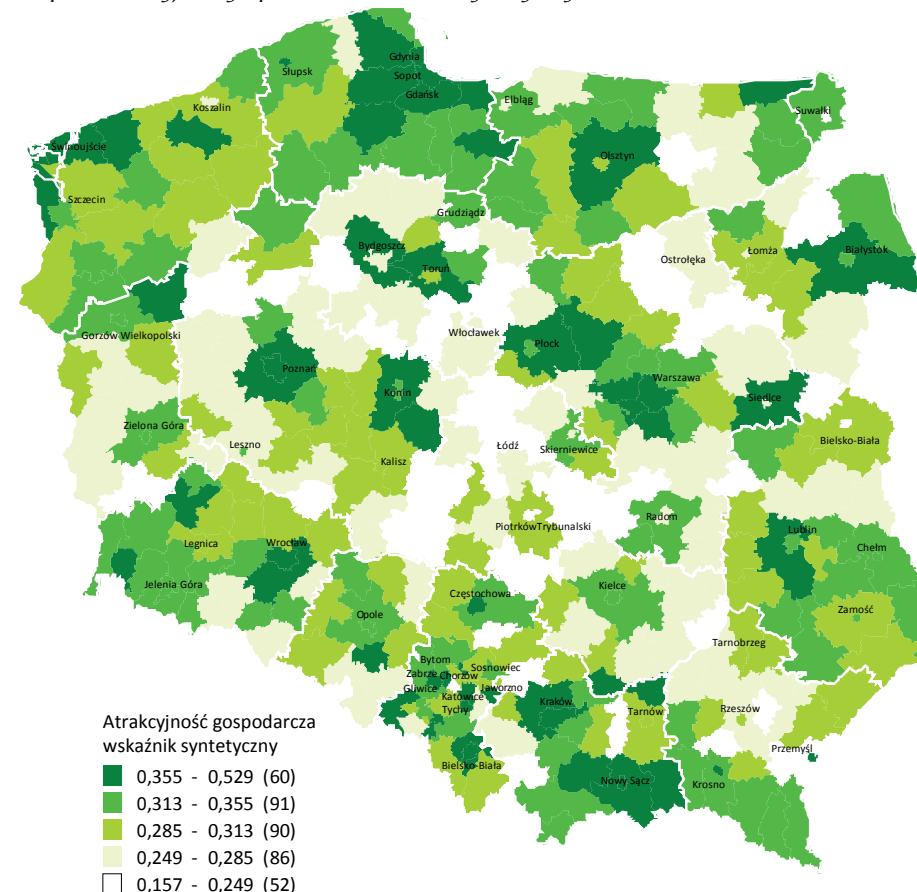
jak Rzeszów, Zielona Góra, Gorzów Wielkopolski i Szczecin. Najniższym poziomem przedsiębiorczości charakteryzują się Wrocław, Kraków i Opole. Bardziej specyficzny miernik stanowi wskaźnik odnoszący się do nowopowstających tzw. firm innowacyjnych. Pod tym względem zdecydowanie przoduje Rzeszów, a w dalszej kolejności są Szczecin i Gdańsk. Niska pozycja większych miast może oznaczać, że struktura firm innowacyjnych ma charakter oligarchiczny lub to, że powstały one wcześniej i w roku 2010 proces ten nie charakteryzował się wysoką dynamiką.

Wykres 63. Nowe firmy innowacyjne i kreatywne na 1000 mieszk. [2010] i przyrost [2009-2010]

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (Bank Danych Lokalnych)

Mapa 7. Atrakcyjność gospodarcza – wskaźnik syntetyczny

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (Bank Danych Lokalnych)

Na podstawie wywiadów zrealizowanych w ramach studiów przypadku można wskazać na funkcjonowanie prostych efektów mnożnikowych związanych ze stymulowaniem branży budowlanej i pokrewnych przez realizację inwestycji. Na tle innych inwestycji infrastrukturalnych

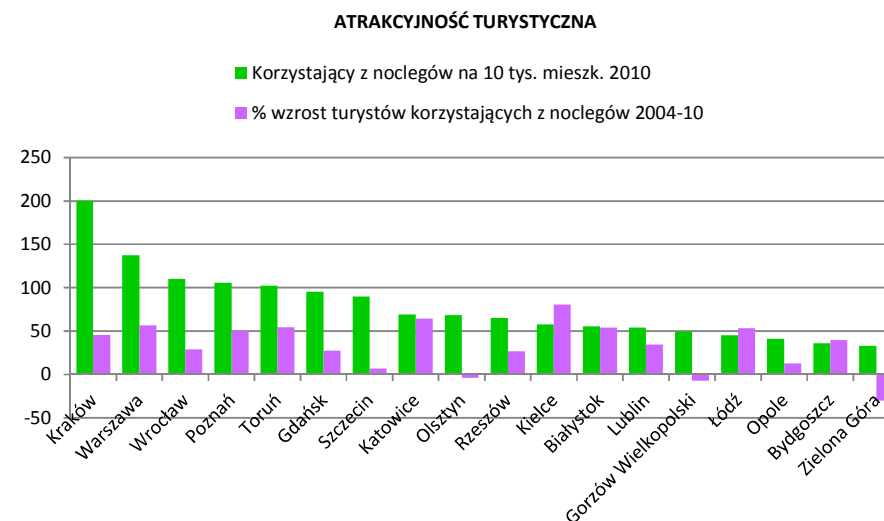
finansowanych z funduszy UE wpływ ten nadal należy uznać za niewielki. Ciekawe natomiast jest oddziaływanie inwestycji na grupę zawodową architektów, szczególnie w tych miastach, w których zlokalizowano nowe inwestycje. Oprócz efektów ekonomicznych grupa ta została zauważona przez mieszkańców oraz stała się ważnym środowiskiem aktywnie angażującym się w debatę nad rozwojem polskich miast np. przy okazji rozstrzygania konkursów architektonicznych. Można powiedzieć, że fundusze strukturalne przyczyniły się do wzrostu prestiżu, roli i widoczności tej grupy zawodowej.

Powyższa mapa prezentuje wartości syntetycznego wskaźnika atrakcyjności gospodarczej, na który składają się poziom i dynamika przedsiębiorczości, inwestycje w kapitał trwały oraz poziom i dynamika dochodów własnych miast per capita.

ATRAKCYJNOŚĆ TURYSTYCZNA

W przypadku polskich miast analiza korelacji danych ilościowych jednoznacznie wskazuje na silną korelację wskaźników atrakcyjności turystycznej ze wskaźnikami związanymi z kulturą. Kultura stanowi zatem istotny i fundamentalny czynnik atrakcyjności turystycznej miast. Poniższy wykres prezentuje zestawienie wartości wskaźników atrakcyjności turystycznej największych polskich miast. Wynika z niego, że Kraków zdecydowanie wyprzedza pod tym względem pozostałe miasta. W dalszej kolejności są Warszawa, Wrocław, Poznań Toruń i Gdańsk. Miasta te charakteryzują również wysokie wartości przyrostu liczby turystów. Na uwagę zwracają miasta których atrakcyjność turystyczna w ostatnich sześciu latach zwiększyła się istotnie – Kielce i Katowice. Miasta generujące relatywnie małe przepływy turystów to Łódź, Opole, Bydgoszcz i Zielona Góra.

Wykres 64. Atrakcyjność turystyczna: korzystający z noclegów na 10 tys. mieszk. [2010] a wzrost liczby turystów korzystających z noclegów [2004-2010]

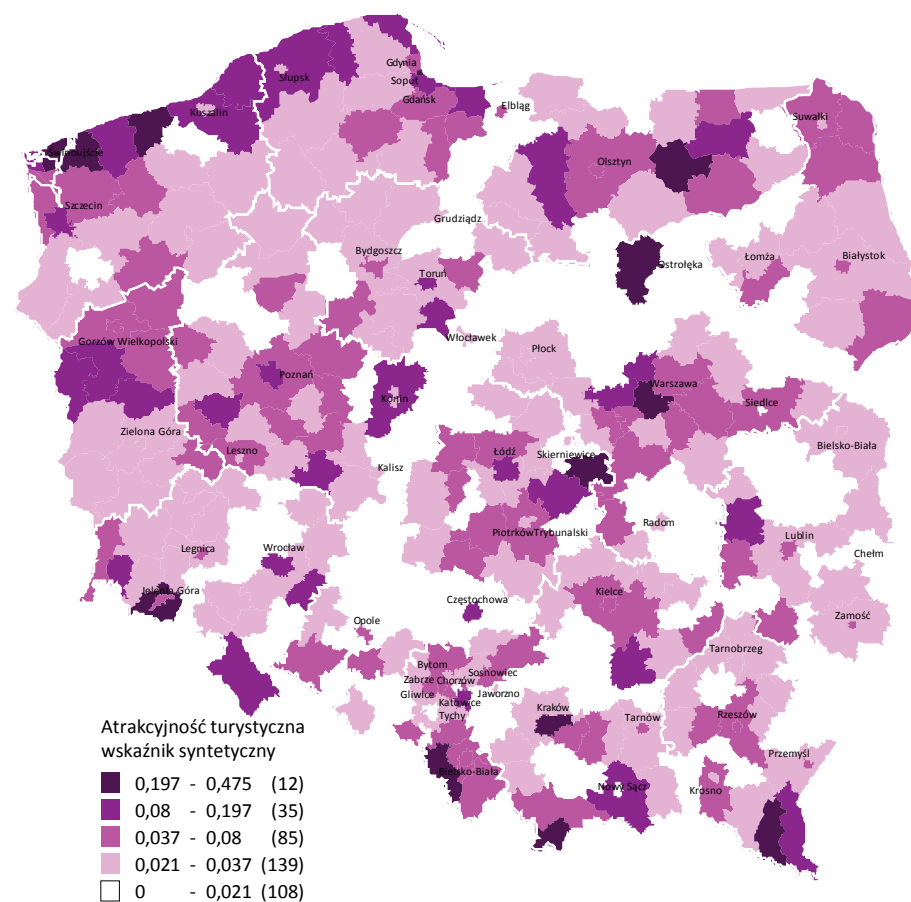

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (Bank Danych Lokalnych)

Na uwagę zwraca niska pozycja Łodzi, której mimo goszczenia wielu imprez i festiwali o zasięgu potencjalnie ogólnopolskim nie udaje się wygenerować ruchu turystycznego porównywalnego z miastami o podobnej wielkości.

Poniższa mapa prezentuje wartości syntetycznego wskaźnika atrakcyjności turystycznej na który składają się względne i bezwzględne, statyczne i dynamiczne wartości miernika turystów korzystających z noclegów. Z mapy wynika, że najwyższym poziomem atrakcyjności cieszą się duże miasta i ich otoczenie (zaplecze rekreacyjne), jak również obszary wyjazdów wypoczynkowych – pomorze, pojezierza i góry.

Mapa 8. Atrakcyjność turystyczna – wskaźnik syntetyczny

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (Bank Danych Lokalnych)

Na przykładzie Olsztyna i Szczecina widać wcześniej już opisywaną konkurencję o turystów, w której miasta są nadal na słabszej pozycji niż ich regiony. Z inną sytuacją mamy do czynienia w województwach

małopolskim i dolnośląskim, w których miasta oferują zupełnie innego typu „produkty” turystyczne niż ich regiony, co jednak w sumie składa się na atrakcyjność regionalną o charakterze komplementarnym.

UWARUNKOWANIA ATRAKCYJNOŚCI TURYSTYCZNEJ

Zrealizowane w polskich miastach projekty z zakresu infrastruktury kultury w sposób istotny i bezpośredni pozytywnie wpłynęły na zwiększenie atrakcyjności turystycznej tychże miast. Jest to poniekąd oczywiste z uwagi na łączenie wydatków związanych z turystyką i kulturą w ramach tych samych priorytetów programów operacyjnych. Zależność ta wynika również z szerokiej definicji infrastruktury kultury przyjętej na potrzeby niniejszego badania.

To jednak jak wykorzystano szanse na zwiększenie atrakcyjności turystycznej w poszczególnych miastach zależało od dobrej i skutecznej strategii. Również od tego na ile zrealizowane projekty wpisywały się w ramy zintegrowanych produktów turystycznych rozumianych jako świadome lokowanie inwestycji w obrębie wytyczonych szlaków turystycznych i funkcjonalnych obszarów turystycznych. Za funkcjonalny obszar turystyczny należy tu rozumieć spójne ciągi komunikacyjne polegające na płynnym przechodzeniu z jednego obszaru turystycznego do kolejnego. Należy pamiętać, że fakt ten jest dużo łatwiejszy do osiągnięcia w przypadku miast o koncentrycznej, zwartej zabudowie, charakteryzujących się organicznym rozwojem przestrzennym. Inną ważną kwestią w tym zakresie jest system przestrzennej informacji turystycznej miasta przynajmniej w obrębie funkcjonalnego obszaru turystycznego oraz system oznakowania miasta. Kolejnym czynnikiem przyczyniającym się do atrakcyjności całego obszaru turystycznego miasta jest polityka czynszowa. Chodzi o zapewnienie przyjezdnym możliwości intuicyjnego poruszania się po mieście, zachęcania do jego samodzielnego odkrywania, wchodzenia na dziedzińce kamienic, w podwórka, odkrywania warstw

tkanki miejskiej. Aby było to możliwe turyści muszą mieć punkty zaczepienia w postaci ciekawych punktów gastronomicznych, handlowych (np. ciekawych butików) i usługowych w formie prowadzących ich przez miasto pasaży.

Inne czynniki, które warunkują to jak rozwój infrastruktury kultury wpływa na atrakcyjność turystyczną to ciekawa, przemyślana i odpowiednio sprofilowana strategia promocji miasta oraz duże wydarzenia kulturalne i komercyjne takie jak duże, międzynarodowe i ogólnokrajowe festiwale oraz targi branżowe i specjalistyczne.

W końcu bardzo dużo zależy od programu i faktycznej oferty kulturalnej prowadzonej w instytucjach kultury. Tylko bardzo duże prestiżowe instytucje takie jak Centrum Nauki Kopernik, Muzeum Sztuki w Łodzi, czy Opera we Wrocławiu są w stanie samoistnie generować ruch turystyczny. W przypadku pozostałych instytucji jest to uwarunkowane minimalnym przynajmniej spełnianiem wyżej wymienionych warunków.

Istotnym aspektem generującym ruch turystyczny są również czynniki biznesowe oraz turystyka kongresowa i konferencyjna. W niniejszym badaniu uwzględniono również ten aspekt, czyli inwestycje takie jak rewitalizacja Hali Ludowej we Wrocławiu, czy EC-1 w Łodzi. Warunkiem faktycznego oddziaływania tego typu inwestycji na atrakcyjność turystyczną jest potencjał gospodarczy, naukowy i instytucjonalny miasta. Innymi słowy, duże firmy, wyspecjalizowane klastry przemysłowe, silne instytucje naukowe i badawcze oraz liczące się ośrodki decyzyjne mają bezpośrednie przełożenie na wykorzystywanie obiektów konferencyjnych i kongresowych. Tylko takie instytucje są bowiem w stanie zorganizować imprezy kongresowe, które przyciągną takie ilości uczestników, którzy w zauważalny sposób przyczyniać się będą do rozwoju miasta. Tu czynnikiem dodatkowym jest multimodalna dostępność transportowa (kolejowa, drogowa i lotnicza).

Bardzo ważną kwestią dotyczącą atrakcyjności kulturalnej w kontekście instytucji kultury jest nie tylko ilość turystów, jakich przyciąga oferta

kulturalna, ale również ich specyfika. Turystyka kulturalna przyciąga koneserów, osoby najbardziej wymagające o dobrze zdefiniowanych gustach. W tym segmencie największą siłę przyciągającą mają instytucje flagowe oraz strategie ich promocji w kraju i zagranicą.

WROCŁAW KONGRESOWO-FESTIWALOWY

Wrocław jest miastem, w którym spośród wszystkich badanych szczegółowo zrealizowane inwestycje mają szansę osiągnąć najwyższy efekt synergii. Jest to związane ze świadomą polityką budowania kulturalnych produktów turystycznych, tworzeniem dzielnicy kulturalnej (muzyczno-festiwalowej) korzystnym układem urbanistycznym miasta oraz doskonałym poziomem instytucji kulturalnych. Wrocław przyciąga osoby utalentowane, skutecznie rozwija istniejące i przyciąga nowe festiwale kulturalne (Nowe Horyzonty, Wratislavia Cantans), kongresy (Europejski Kongres Kultury) targi branżowe. Stąd nie bez powodu Wrocław otrzymał tytuł ESK 2016. Miasto skutecznie konkuruje z Dreznem, a nawet czeską Pragą o turystów kulturalnych przejmując rolę makroregionalnej, kosmopolitycznej metropolii. Projekty o największym potencjalnym oddziaływaniu na atrakcyjność turystyczną to przede wszystkim flagowe inwestycje takie jak Hala Ludowa i Narodowe Forum Muzyki. Dodatkowo gruntowny remont wrocławskiego dworca głównego bez wątpienia pozytywnie przyczyni się do poprawy wizerunku miasta.

ŁÓDŹ UCIEKAJĄCYCH FESTIWALI

Mimo wielkich starań, wysiłków i inwestycji Łódź nie jest w stanie przełamać bariery związanej z atrakcyjnością turystyczną. Łódź w ostatnich latach utraciła dwa najważniejsze i najbardziej prestiżowe festiwale, a imprezy, które z uwagi na dobry poziom artystyczny i świetną organizację przyciągają turystów i odwiedzających nie generują wielu

zysków w sektorze turystyki, ponieważ miasto nie zatrzymuje tych ludzi w hotelach. Dogodna lokalizacja Łodzi w sieci połączeń komunikacyjnych jest w tym sensie jednocześnie jej atutem i przekleństwem. Brak spójności przestrzennej i dogodnego transportu publicznego, brak pomysłu na zagospodarowanie ulicy Piotrkowskiej i widoczne na niej ubóstwo mieszkańców sprawiają, że turyści nie pozostają w Łodzi odwiedzając ją przy okazji festiwali czy podróży służbowych. To były główne spostrzeżenia wyrażane przez respondentów w wywiadach.

Ponadto zauważono dysonans pomiędzy atrakcyjnie brzmiącą promocją miasta, widoczną w innych polskich miastach (np. outdoor) a rozczarowaniem związanym z osobistą wizytą w Łodzi. Respondenci jako przyczynę tego stanu rzeczy wskazywali rozdzielenie wydziałów kultury i promocji miasta oraz spore zróżnicowanie w ich budżetach. Łódź reklamuje się jako miasto przemysłów kreatywnych – filmu, mody, dizajnu. Jednak w mieście nie widać namacalnych symboli obecności tych przemysłów – np. strefy butików, sklepów z ładnie zaprojektowanymi upominkami czy wyposażeniem wnętrz (w Łodzi próba odnalezienia sklepów z ubraniami lub produktami lokalnych projektantów kończy się niepowodzeniem, ponieważ sklepów takich praktycznie prawie nie ma). Dominuje za to strefa odzieży używanej, wrażenie ubóstwa i bezradności dodatkowo potęgowane marazmem wyrażanym przez mieszkańców. Jest to wynik problemów strukturalnych i gospodarczych miasta, które w szczegółowy sposób scharakteryzowane zostały w poprzednich częściach. Pozytywny przykład rewitalizacji łódzkiej Manufaktury z Muzeum Sztuki ma dwójakie oddziaływanie na przestrzeń miasta i atrakcyjność turystyczną. Z jednej strony stworzył miejską agorę, której w Łodzi brakowało, przyciąga poprzez muzeum i galerię handlową stworzoną z poszanowaniem architektury i estetyki. Z drugiej strony Manufaktura wysysa ruch ludności z naturalnego centrum Łodzi, jakim jest ul. Piotrkowska. Obszar ten traci przez to witalność na rzecz tworu, któremu jednak brakuje autentyczności.

Brak autentyczności jest również poniekąd elementem związanym z niektórymi wydarzeniami branżowymi, które nie wychodzą z inicjatywy i potrzeby lokalnego środowiska biznesu, czy branży, a inicjowane są przez urząd miasta w celu podtrzymywania pozytywnego wizerunku miasta. To na ile bardzo ambitny projekt zbudowania nowego centrum Łodzi, którego częścią jest rewitalizacja EC-1, przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności miasta zależy od budowy silnych podstaw rozwoju gospodarczego miasta i bogacenia się mieszkańców. Kapitał lokalny i popyt lokalny jest niezbędnym warunkiem tworzącym atrakcyjność. Musi się to odbywać w sposób mądry i stymulujący sektory innowacyjne i kreatywne (których rola wbrew pozorom w Łodzi nadal jest niższa niż np. we Wrocławiu, Krakowie, Poznaniu czy Warszawie). Czyli, jeżeli w ostatnich latach Łódź stała się największym ośrodkiem produkcji sprzętu AGD należy doprowadzić do sytuacji, w której inwestorom opłaca się, aby sprzęt ten był w Łodzi projektowany.

WARSZAWA BEZ ULICY HANDLOWEJ

W przypadku Warszawy atrakcyjność turystyczna w wymiarze biznesowym nadal jest bardziej znacząca niż turystyka kulturalna. Widać to m.in. w strukturze hoteli, w której nadal brakuje hoteli jedno-, dwu- i trzygwiazdkowych. Oddziaływanie zrealizowanych projektów na atrakcyjność turystyczną miasta uznać należy za umiarkowanie wysokie z dwóch zasadniczych powodów – budowy Centrum Nauki Kopernik, które jest samodzielnym generatorem ruchu turystycznego oraz rewitalizacji obszaru Krakowskiego Przedmieścia. W tym drugim przypadku efekty związane ze zwiększeniem się ruchu turystycznego są niewątpliwie zauważalne, jednak nie w pełni wykorzystywane.

Rewitalizacja Krakowskiego Przedmieścia w połączeniu z inwestycjami na Zamku Królewskim, Muzeum Chopina, przy Placu teatralnym przyczyniła się do funkcjonalnego domknięcia reprezentacyjnej trasy

turystycznej Traktu Królewskiego czyniąc z tej części miasta atrakcyjny deptak o funkcjach nie tylko turystycznych. W zauważalny sposób zwiększyła ruch turystyczny, szczególnie w sezonie letnim. W połączeniu z inwestycjami zlokalizowanymi w okolicach Powiśla (np. Centrum nauki Kopernik) zauważalna jest wartość dodana w postaci efektu tworzenia nowej dzielnicy. Dominują tu przede wszystkim walory spacerowe i estetyczne.

W obrębie Krakowskiego Przedmieścia nadal jednak nie ma wystarczająco rozwiniętych funkcji handlowych, w porównaniu z potencjałem obszar ten nie jest do końca zagospodarowany również pod względem gastronomicznym. Związane jest to z faktem, że wzdłuż ulicy mieszczą się siedziby dużych instytucji publicznych i jest relatywnie mało lokali, które mogą służyć funkcjom handlowym. Sprawa to, że turyści przechadzają się deptakiem, jednak nie zatrzymują się na nim na dłużej. Kolejnym obszarem, którego potencjał nie jest w pełni wykorzystany jest warszawskie Powiśle, dzielnica, która mogłaby pełnić funkcje warszawskiego „soho” - kulturalne (m.in. istniejące już zagłębienie klubowe, CNK, Muzeum Azji i Pacyfiku), edukacyjne (CNK, budynki UW), artystyczne (nowa siedziba ASP), gastronomiczne i handlowe (uzasadnione byłoby wsparcie powstawania galerii, niewielkich butików z autorskimi seriami odzieży, akcesoriów, upominków, dizajnu). Wydaje się to kierunkiem uzasadnionym z uwagi na priorytety strategii miasta związane z „odwaracaniem Warszawy ku Wiśle”, komplementarnością względem spontanicznych decyzji właścicieli klubów, funkcjonalnym połączeniem z Traktem Królewskim oraz powstającą „reputacją i klimatem” Powiśla. Wymaga to jednak współpracy pomiędzy różnymi instytucjami zlokalizowanymi na Powiślu, stosowania instrumentów polityki czynszowej, dialogu ze wspólnotami mieszkaniowymi dotyczącego charakteru dzielnicy. Ponadto w przyszłych kierunkach funkcjonalnego rozwoju strefy turystycznej stolicy należałoby dążyć do podniesienia roli handlowej ulicy Mokotowskiej i funkcjonalnego

połączenia wszystkich obszarów o potencjale turystycznym w tym rejonie miasta.

Z uwagi na linearno-policentryczny, charakter przestrzeni miasta tego typu przedsięwzięcia w Warszawie wymagają większego zaangażowania planistycznego i instrumentów „zwierających” poszczególne części miasta. Jest to zatem kwestia bardziej wymagająca niż w przypadku miast o zwartej zabudowie i wyraźnym centrum, gdzie sam układ przestrzenny w o wiele większym stopniu gwarantuje efekty synergii pomiędzy inwestycjami.

ATRAKCYJNOŚĆ STYLU ŻYCIA

Oddziaływanie inwestycji na zmianę postaw życiowych, poczucie swobody, tolerancję i różnorodność stylów życia jest niewielkie i trudne do precyzyjnego zdefiniowania. Wydaje się, że kierunek zależności jest odwrotny, mianowicie, atrakcyjność stylu życia rozumiana jako kosmopolityczność danego miasta warunkuje to jak działają instytucje kultury. Chodzi tu przede wszystkim o atrakcyjność stylu życia rozumianą jako zdolność danego miasta do przyciągania osób wybitnych, wielkich indywidualności i tworzenie im warunków i możliwości nieskrępowanego działania w przyjaznym i przyzwalającym, twórczym środowisku. Bardzo ważne czynniki to otwartość i tolerancja.

Abstrahując od kierunku zależności, można powiedzieć, że zrealizowane inwestycje miały wartość dodaną w postaci dobrze rozumianego wzmocnienia poczucia lokalnej tożsamości, dumy i samooceny mieszkańców. Mimo nadal biernego uczestnictwa mieszkańców (często sprowadzało się ono jedynie do śledzenia postępów inwestycji w prasie) mieli oni poczucie uczestniczenia w procesie ważnej zmiany cywilizacyjnej, a obok znaczących przedsięwzięć infrastrukturalnych to właśnie obiekty infrastruktury kultury miały największe znaczenie

symboliczne. Wzmocnienie lokalnej identyfikacji, pozytywny wydźwięk określenia „nasze miasto” to wpływ projektów na budowanie kapitału społecznego, który jednak nie zawsze oznacza rosnącą tolerancję, czy otwartość na alternatywne modele stylu życia.

W zakresie otwartości i tolerancji dużo większe znaczenie mogą mieć czynniki ekonomiczne związane z rynkiem pracy, zintensyfikowanymi przepływami handlowymi i gospodarczymi oraz skala migracji. Analiza wywiadów pokazała, że właśnie ze względu na ogromną skalę migracji wewnętrznych, dynamiczny rozwój gospodarczy i zróżnicowanie struktury mieszkańców Warszawa jest miastem uznawanym za najbardziej tolerancyjne w Polsce, szczególnie w zakresie możliwości jakie daje ona osobom ekscentrycznym, silnym indywidualnościom, czy chociażby osobom homoseksualnym. Jednocześnie badanie pokazało, że w wielu polskich miastach nadal dominują postawy zamknięte, konserwatywne obyczajowo, duża presja na konformizm, przewidywalność, a co było jeszcze większym zaskoczeniem, dotyczą one również osób młodych.

KLUBOKAWIARNIE

Mówiąc o stylu życia należy zauważyć podkreślaną przez respondentów ogromną rolę tzw. klubokawiarni, czyli miejsc łączących funkcje kulturalno-klubowe oraz gastronomiczne. Klubokawiarnie odgrywają znaczącą rolę, szczególnie w Warszawie (Chłodna 25, Plan B, Powiększenie,

OSiR, Między Nami, Solec 44, PKP Powiśle itd.), w tworzeniu alternatywnego modelu uczestniczenia w kulturze opartego na tym, że kultura staje się integralnym elementem i istotą stylu życia stałych bywalców klubokawiarni, w przeciwieństwie do modelu, w którym kultura jest „odświeżającym dodatkiem” do codziennej rutyny. Klubokawiarnie mają również silną i nieocenioną funkcję środowiskotwórczą. Warto podkreślić, że klubokawiarnia nie jest „formatem”, który przyjmie się wszędzie i pod jakąkolwiek postacią. Kluczem ich sukcesu są właściciele – ludzie o charyzmatycznych osobowościach, atrakcyjnej wizji danego miejsca, doświadczeniu, często opartym na podróżach zagranicznych, odwadze i umiejętności prowadzenia biznesu. W wywiadach respondenci podkreślali, że klubokawiarnie to miejsca, gdzie rodzi się wiele pomysłów, gdzie osoby twórcze mogą czuć się jak „u siebie”, które poprzez generowanie dochodów z działalności gastronomicznej i rozrywkowej pełnią bardzo często rolę istotnych mecenasów kultury bardziej niszowej i ambitnej. Szczególnie łódzcy respondenci podkreślali, że „Warzywa i Owoce” (tzw. bobo-fruty) zrobiły dla łódzkiej kultury niezależnej i środowiska młodych artystów więcej niż niejedna znamienita instytucja publiczna. Rola właścicieli klubokawiarni jako animatorów kultury i twórców specyficznego modelu instytucjonalnego, przynajmniej w Warszawie, rośnie. Instytucje kultury tego typu zyskują rosnącą popularność również w innych polskich miastach.

WNIOSKI I REKOMENDACJE

III ZRÓŻNICOWANIA REGIONALNE I TYPOLOGICZNE

W całym okresie 2004-13 prawie wszystkie polskie miasta doświadczyły istotnych i zauważalnych inwestycji w infrastrukturę kultury. Największe przedsięwzięcia inwestycyjne miały miejsce przede wszystkim w największych ośrodkach metropolitalnych – metropolii górnośląskiej, Wrocławiu, Trójmieście, Krakowie, Warszawie i Łodzi wzmacniając ich atrakcyjność turystyczną i pośrednio również rezydencjonalną. Na tym tle relatywnie słabo wypada Poznań. Na fali inwestycji skorzystały również mniejsze ośrodki – przede wszystkim Zamość, Olsztyn i Gorzów Wielkopolski. W wymiarze regionalnym zidentyfikowano ryzyko rosnących zróżnicowań w dostępie do bogatej oferty kulturalnej, ponieważ do najsłabszych beneficjentów tychże projektów należały miasta zlokalizowane w regionach peryferyjnych i słabiej rozwiniętych. Potencjalnie w długiej perspektywie czasowej może to również rzutować na różnice w wartościach i postawach społecznych Polaków mieszkających w miastach różnej wielkości.

III ODDZIAŁYWANIE PROJEKTÓW NA KULTURĘ

Badania terenowe potwierdziły hipotezę dotyczącą fundamentalnej roli dobrej, adekwatnej i akceptowanej przez mieszkańców lokalnej strategii rozwoju, bądź strategii kultury, która odzwierciedla strukturę przestrzenną, społeczną i gospodarczą, ale również tradycje i specyfikę mieszkańców danego miasta. Największe efekty synergii w zakresie zmiany charakteru lub funkcji poszczególnych dzielnic, czy nawet zmianę orientacji rozwojowej miasta były możliwe do osiągnięcia poprzez koncentrację inwestycji w dobrze zdefiniowanej i dobrze połączonej funkcjonalnie z otoczeniem przestrzeni np. o dominującym charakterze wielkomiejskim (np. Wrocław), o charakterze rekreacyjno-zabytkowym (np. Olsztyn), o charakterze dopiero definiowanym (np. Szczecin). Co więcej, układ urbanistyczny miast determinuje skalę efektów synergii możliwych do

osiągnięcia poprzez inwestycje w infrastrukturę kultury – zadanie to jest prostsze w przypadku miast o zabudowie zwartej, natomiast potencjalnie bardziej zaskakujące i nieprzewidywane efekty może mieć w przypadku miast o zabudowie policentrycznej czy linearnej. Ten drugi typ miast wymaga zwielokrotnionych wysiłków planistycznych w celu osiągnięcia zbliżonych to miast koncentrycznych efektów synergii.

Zrealizowane projekty w istotny sposób przyczyniły się do ochrony zabytków. Jednak nie była to interwencja rozwiązująca tę kwestię w sposób systemowy. Środki te miały w większości przypadków charakter „ratunkowy” a możliwość ich pozyskania miały jedynie niektóre typy instytucji.

Korzyść, na którą jednogłośnie zwracali uwagę respondenci wiąże się z poprawą estetyki i dostępności mieszkańców do przestrzeni publicznych, co okazuje się mieć fundamentalny wpływ na ich poczucie własnej wartości, budowanie tożsamości lokalnej, więzi i osvajania przestrzeni miasta. Dzięki inwestycjom czas spędzany w przestrzeni publicznej i chociażby otoczeniu powstałych lub wyremontowanych budynków wydłużył się. Ten pozornie banalny wymiar przedsięwzięć pozytywnie wpływa nawet na podświadome rodzenie się kapitału społecznego wśród bardzo dużych grup mieszkańców, niekoniecznie uczestniczących w kulturze.

W wyniku realizacji projektów powstało wiele zupełnie nowych instytucji kultury, których do tej pory w Polskich miastach nie było, a dotychczasowe uzyskały nowy blask i wyposażenie. Tym samym można mówić o wskazywanym przez respondentów skoku cywilizacyjnym. Należy jednak pamiętać, że jest to skok cywilizacyjny na poziom średni, standard, który od wielu lat obowiązuje w lepiej rozwiniętych krajach. Aby utrzymać i wzmocnić efekty tego skoku należy instytucjom kultury zapewnić adekwatne finansowanie zarówno związane z utrzymywaniem infrastruktury, jak też z tzw. „miękką” działalnością kulturalną. W innej sytuacji wszelkie efekty synergii i ogromny wysiłek inwestycyjny polskich

miast zostaną zaprzepaszczone. W obliczu potęgującej się retoryki kryzysu, sytuacja finansowa instytucji wydaje się szczególnie zagrożona.

Mimo doskonałej promocji, zainteresowania mediów i znacznej widoczności i rozpoznawalności projektów, w tym przede wszystkim projektów tzw. flagowych, należy pamiętać, że na tle wszystkich wydatków infrastrukturalnych projekty z dziedziny kultury należały do najmniejszych, nie przekroczyły bowiem 1% ogółu wydatków infrastrukturalnych. W tym kontekście dobrą informacją jest to, że wydatki na kulturę w polskich miastach (w niektórych osiągają poziom 5%) rosną relatywnie szybciej niż inne typy wydatków.

ODDZIAŁYWANIE PROJEKTÓW NA ATRAKCYJNOŚĆ

Można wskazać wiele płaszczyzn na których zrealizowane projekty przyczyniły się do zwiększenia atrakcyjności turystycznej. Zwiększyły bowiem potencjał techniczny i lokalowy instytucji kultury, stworzyły atrakcyjne i estetyczne przestrzenie publiczne, umożliwiły organizację festiwali i dużych wydarzeń kulturalnych, kongresowych i biznesowych. W niektórych przypadkach można mówić również o wpływie projektów na powstawanie i rozwijanie zintegrowanych produktów turystycznych.

Jednak wpływ na atrakcyjność gospodarczą i rezydencjonalną nadal należy określić jako marginalny z uwagi na dominację czynników gospodarczych, finansowych i społecznych determinujących decyzje lokalizacyjne firm i mieszkańców Polski.

W zakresie oddziaływania na styl życia trudno na razie oceniać, czy i w jakim stopniu inwestycje przyczyniły się do zmiany wartości i postaw życiowych Polaków. Wydaje się, że w tym aspekcie dominują czynniki związane z procesami długiego trwania, wartościami wyniesionymi z domu, dychotomią miasto-wieś, czynnikami regionalnymi i doświadczeniami związanymi z migracją po 2004 roku.

REKOMENDACJE

- Decydenci w największych polskich miastach powinni mieć wyraźną wizję tego jaką kultura pełni, a jaką może pełnić w ich mieście, bowiem uzgodnienie tej kwestii będzie jednym z czynników znacząco rzutujących na pozycję, konkurencyjność i atrakcyjność tych miast.
- Każdy dzień bez dobrej strategii rozwoju kultury jest w polskich metropoliach dniem straconych możliwości.
- Dofinansowanie instytucji, infrastruktury i niezależnych animatorów kultury jest ważne, ale nie wystarczy.
- Badania terenowe pokazują, że zarządzanie instytucjami kultury oparte na zaufaniu i szacunku, przejrzystych zasadach, wprowadzające elementy zdrowej i twórczej rywalizacji (konkursy, ocenianie za efekty artystyczne i frekwencyjne), budżety zadaniowe oraz tworzące klimat współpracy i otwartości na młode pokolenie przynosi bardzo dobre efekty.
- Konieczna jest w Polsce gruntowna reforma systemu szkolnictwa artystycznego, która sprawi, że absolwenci tych akademii będą w stanie twórczo odpowiadać na współczesne wyzwania cywilizacyjne, ale również rozwijające się potrzeby estetyczne zwyczajnych Polaków. Absolwenci, którzy niezależnie od kierunku kariery artystycznej będą mieli instrumenty i wiedzę, żeby tą karierą kierować.
- Brakuje danych pozwalających na szacowanie wskaźników kultury niezależnej, wskaźników pozwalających na ocenę jakości i typu wydarzeń kulturalnych. Tylko niewielka ilość danych jest dostępna na najniższych poziomach terytorialnych. Brakuje danych dotyczących uczestnictwa w e-kulturze.

- Adamus W., Określenie priorytetów w zarządzaniu jednostkami administracji publicznej [w:] Prace naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 941, 2002.
- Altkorn J., Marketing w turystyce, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.
- Altkorn J., Polityka produktu turystycznego, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 1991.
- Analiza potrzeb kulturalnych mieszkańców województwa śląskiego. Raport z badań. (2009), Stowarzyszenie Inicjatywa Katowice, grudzień 2009.
- Andrzejewski M., E-commerce w turystyce [w:] Rynek turystyczny 2005, nr 1 (233).
- Bednarczyk M., Organizacje publiczne. Zarządzanie konkurencyjnością, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Kraków 2001.
- Bendixen P.; Wprowadzenie do ekonomiki kultury i sztuki; Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego; 2001.
- Bennet P., Marketing, Mc Graw-Hill, New York 1988.
- Berbeka J., Nowe tendencje w zachowaniach konsumentów [w:] Marketing i Rynek, 1999, nr 1.
- Biesaga-Słomczewska E., Zrozumieć klienta [w:] Marketing w praktyce, 1998.
- Bryman, A. (2004) Social research methods, Oxford University Press, Oxford.
- Buell, Marketing Management. A Strategic Planning Approach, Mc Graw-Hill, New York 1984.
- Castells M. (1996) The Rise of the Network Society, The Information Age: Economy, Society and Culture Vol. I. Cambridge, MA; Oxford, UK: Blackwell
- Castells M. (1998) The Information Age: Economy, Society and Culture – The rise of network society, volume 2, Blackwell, Oxford.
- Castells M. (2002) La galaxie internet, Fayard, Paris.
- Cholewa T., Marketing terytorialny a marketing relacyjny [w:] Marketing i Rynek, PWE 2000, nr 12.
- Chwedorowicz J. (red.), Marketing Muzyczny. Innowacje w kulturze, Akademia Muzyczna w Łodzi; 2007.
- Copus A., Skuras D. 2006 Business networks and innovation in selected lagging areas of the European Union: A spatial perspective. European Planning Studies, vol. 14, no. 1, 79-93.
- Cravens D.W., Hills G.E., Woodruff R.B., Marketing Management, IRWIN, Illinois 1987.
- Currid E. (2007), The Warhol Economy, How Fashion. Art & Music Drive New York City. Princeton University Press, USA
- Dahlgaard J.J., Kristensen K., Kanij G.K., Podstawy zarządzania jakością, PWE, Warszawa 2000.
- Davenport T. H., Prusak L., Working Knowledge. How Organization Manager WhatThey Know, HBS Press Boston, Massachusetts 1998.
- Davidson R., Turystyka, Polska Agencja Promocji Turystyki, Warszawa 1996.
- Dziedzic E., Obszar recepcji turystycznej jako przedmiot zarządzania strategicznego, Monografie i opracowania SGH nr 442, Warszawa 1998.
- ESPON (2004), ESPON Project 1.1.1. Potentials for polycentric development. Potentials for polycentric development in Europe, NORDREGIO, Sztokholm <http://www.espon.eu/>

- Filiciak Mirosław, (2010) Młodzi i media. Nowe media a uczestnictwo w kulturze, Raport Centrum Badań nad Kulturą Popularną SWPS, Warszawa 2010
- Florida, Richard (2008). Who's your city? How the creative economy is making where to live the most important decision in your life. New York: Basic Books
- Florida, Richard. (2005). Cities and the creative class. New York & London: Routledge
- Głowacki Jakub, Hausner Jerzy, Jakóbiak Krzysztof, Markiel Krzysztof, Mituś Ambroży, Żabiński Michał, (2009), Finansowanie kultury i zarządzanie instytucjami kultury. Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej
- Goodall B. 1987 The Dictionary of Human Geography, London: Penguin.
- Gorzela G., Smętkowski M. (2005) Metropolia i jej region w gospodarce informacyjnej, Wyd. Naukowe Scholar - EUROREG, Warszawa
- Greunz L. 2005 Intra- and inter-regional knowledge spillovers: Evidence from European regions, European Planning Studies, vol. 13, no. 3, 449-473.
- Hall, P., Pain, K. (red.), 2006, The polycentric metropolis: learning from mega-city regions in Europe, Earthscan, London
- Hilpert U. (1992) Archipelago Europe - Islands of Innovation. Synthesis Report., Forecasting and Assessment in Science Vol. 18: Brussels: CEC
- Holloway J. Ch., Robinson Ch., Marketing w turystyce, PWE, Warszawa 1997.
- II Międzynarodowy Kongres Kultura - Gospodarka - Media. Kultura w procesie rozwoju społeczno - gospodarczego państw i regionów Unii Europejskiej; Narodowe Centrum Kultury.
- Jacobs Jane (1970), The Economy of Cities, London: Cape
- Jałowiecki B. (1999) Metropolie, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania, Białystok
- Karczmarek J., Stasia A., Włodarczyk B., Produkt turystyczny, PWE, Warszawa 2005.
- Kasprzak R., Skalska T., (2010), Raport końcowy z wyników projektu badawczego. Badanie oddziaływania społeczno-ekonomicznego przedsięwzięcia kulturalnego na region. Fundacja Kultury, Warszawa 2010
- Kolb A., Marketing for Cultural Organisations: New Strategies for Attracting Audiences to Classical Music, Dance, Museums, Theatre and Opera, Oak Tree Press, 1999.
- Kornak A.S., Ekonomika turystyki, PWN, Warszawa 1979.
- Kornak A.S., Rapacz A., Zarządzanie turystyką i jej podmiotami w miejscowości i regionie, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2001.
- Kotler Ph., Marketing, Prentice Hall REBIS, Poznań 2005.
- Kotler Ph., Marketing. Analiza, planowanie, wdrażanie i kontrola, Gebethner & Ska, Warszawa 1994.
- Kotler Ph., Principles of Marketing, Prentice Hall Inc., Englewood Cliffs 1980.
- Kotler Ph., Scheff J.; Standing Room Only: Strategies for Marketing and Performing Arts; Harvard Business School Press; 1997.

Kukliński A., Kołodziejski J., Markowski T., Dziemianowicz W. (2000) Globalizacja polskich metropolii, EUROREG, Warszawa

Landry Charles (2008) The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators (2nd ed., Earthscan Publications

Marketingowa Strategia Polski w sektorze turystyki na lata 2008-2015; Polska Organizacja turystyczna; 2008

Matt Gerald, Muzeum jako przedsiębiorstwo. Łatwo i przystępnie o zarządzaniu instytucją kultury, Aletheia, 2006.

Mazurek-Łopacińska K. (red); Problemy zarządzania sferą kultury i turystyki, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, 1999.

Możliwości finansowania kultury z Funduszy Europejskich w latach 2007-2013, (2008), Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Narodowa Strategia Kultury (2003), MKiDN

Podczaska A., Kamila Kujawska-Krakowiak (red.), Sponsoring kultury i sztuki w praktyce, COMMITMENT TO EUROPE arts&business, 2007.

Praweńska-Skrzypek G., Polityka kulturalna polskich samorządów. Wybrane zagadnienia, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2003.

Raport POLSKA 2030, (2009), Kancelaria PRM, Warszawa 2009

Sassen S. (1991) The global city, Princeton University Press.

Simmie J. (1998) Reason for the development of islands of innovation: evidence from Hartfordshire, Urban Studies Vol. 35(8): 1261-1289

Taylor P.J. (2001) Specification of the world city network, Geographical Analysis 33, s. 181-194.

Thorsby, David (2001), Economics and Culture. Cambridge, UK: Cambridge University Press

Van Heur, Bas (2010) Creative Networks and the City: towards a Cultural Political Economy of Aesthetic Production. Bielefeld: Transcript

Yin, R. (1994) Case study research: Design and methods. Thousand Oaks: Sage Publishing